

77
A
ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΡΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΟΜΟΣ 5'. ΤΕΥΧΟΣ Α'. ΚΑΙ Β'.

T. 6 1/2--4

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1917-18

'Εξεδόθη τὴν 29 'Απριλίου 1917.

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΠΟΝΤΟΥ
ΣΥΛΛΕΧΘΕΙΣΑΙ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΘΕΙΣΑΙ

ΥΠΟ

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Συντάκτου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

Ἡ παροῦσα συλλογὴ περιέχει παροιμίας, αἱ ὁποῖαι συνελέχθησαν ἐκ Χαλδίας, νοτίου ἑπαρχίας τοῦ Πόντου μὲ κέντρον τὴν Ἀργυρούπολιν, ἀλλ' εἶναι φυσικὸν νὰ λέγωνται καὶ ἀλλαχοῦ αἱ αὐταὶ ἢ παρηλλαγμένοι, ὅπως ἀκριβῶς πολλαὶ ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκ Τραπεζοῦντος, Κερασοῦντος, Ὀφεως καὶ Οἰνόης δημοσιευθεισῶν, τὰς ὁποίας ὁ σεβαστὸς Καθηγητὴς κ. Ν. Γ. Πολίτης ἔχει ἀποταμιεύσει ἐν τῇ μεγάλῃ καὶ μνημειώδει συλλογῇ αὐτοῦ, λέγονται καὶ ἐν Χαλδίᾳ αἱ ἴδιαι ἢ ἐν παραλλαγαῖς. Ἦτο δὲ ἤδη κατηρτισμένη ἡ συλλογὴ, ὅτε ἔλαβον γινῶσιν νεοφανοῦς βιβλίου τοῦ Π. Μελανοφρύδου «Ἡ ἐν Πόντῳ ἑλληνικὴ γλῶσσα», ἐν ᾗ πλὴν ἄλλων περιέχονται καὶ 664 παροιμιαὶ καὶ φράσεις παροιμιώδεις ἐκ Χαλδίας κατατεταγμένοι ἀλφαβητικῶς κατὰ τὸ πρῶτον γράμμα ἐκάστης, ἀλλὰ δὲ ἐννέα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνάλεκτα». Τούτων πολλαὶ μὲν ἐδημοσιεύθησαν ἤδη ὑπὸ προγενεστέρων συλλογέων, ἀρκεταὶ δὲ εὐρέθησαν αἱ αὐταὶ τῆς ἐμῆς συλλογῆς ἢ παρηλλαγμένοι. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Π. Μελανοφρύδης δὲν ἐρμηνεύει αὐτάς, ἔκρινα ὀρθὸν νὰ μὴ τὰς παραλείψω ἀρκεσθεὶς μόνον νὰ ὑποσημειώσω τὰς σχετικὰς παραλλαγὰς καὶ νὰ δηλώσω διὰ μὲν τῆς ὑποσημειώσεως κΜ ὅτι παροιμία τις ὑπάρχουσα ἐν τῇ ἐμῇ συλλογῇ ὑπάρχει ἢ αὐτὴ καὶ παρ' αὐτῶ, διὰ δὲ τοῦ Μ τὰς πρῶτον παρ' αὐτοῦ παραληφθείσας, τὰς ὁποίας ἔκρινα ἀξίας ἐρμηνείας.

Ἡ ἐξωτερικὴ μορφή τῶν παροιμιῶν εἶναι ἐν πεζῷ λόγῳ, σπανιώτατα δ' ἔμμετρος ὡς λ. χ. ὑπὸ τὰ λήμματα ἀδελφὸς (1, 2, 3) ἀναμένω, γαμπρός, γέρος (2), κακοπειρία, καλομάθητος, κροῖμαν, λιροπρόσωπος, Μάρτις (2), ξένος, παθάνω (1), σύρω (2), τυρῶννισία καὶ χερεῖα ἐχουσῶν τὴν συνήθη μορφήν τῶν δεκαπεντασυλλάβων πολιτικῶν στίχων.

Παράστασις φθόγγων.

Ἄξιοι ἰδιαιτέρας παραστάσεως εἶναι ἰδιάζοντές τινες φθόγγοι τῆς διαλέκτου.

ä — Μέσος φθόγγος μεταξὺ τοῦ *i* καὶ *a*.

ö — Μέσος φθόγγος μεταξὺ τοῦ *i* καὶ *o*.

i — Φθόγγος ὑπερωικὸς τῆς τουρκικῆς.

ζ = j γαλλ

κ = q »

κ = τσ

ξ = kch γαλλ.

σ = ch »

χ = ch »

ψ = pch »

Ἐν ταῖς ἄλλοθεν ὑποσημειουμέναις παραλλαγαῖς πρὸς ἀποφυγὴν τῆς δυναμένης νὰ προκύψῃ συγχύσεως ἐκ τῆς διαφόρου ἢ ἀτελοῦς ἢ ἐσφαλμένης παραστάσεως τῶν φθόγγων ὑποκατεστάθη τὸ φθογγικὸν τοῦτο σύστημα ὅπου εἶχον σαφῆ γινῶσιν τῆς ἀκριβοῦς προφορᾶς. Ὅμοίως ἀπέφυγον νὰ ἀναγράψω λέξεις μὲ τὰ προφανῆ ὀρθογραφικὰ σφάλματα διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῶ ἐκάστοτε ἐν ἀγκύλαις νὰ σημειώσω τὴν ὀρθὴν γραφήν.

Βραχυγραφίαι.

ΠΠ = Ν. Γ. Πολίτου Παροιμίες.

ΠΠα = Ν. Γ. Πολίτου Παραδόσεις.

ΜΝΕ = Γ. Ν. Χατζιδάκι Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά.

ΑΠ = Ἄσπηρ Πόντου, περιοδικόν, Β, 1886.

ΣΙ = Σ. Ἰωαννίδου Ἱστορία καὶ Στατιστικὴ Τραπεζοῦντος.

ΠΜ = Π. Μελανοφρύδου « Ἡ ἐν Πόντῳ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἦτοι ἄσματα, παροιμίες, αἰνίγματα, πρὸς δὲ καὶ ἔθιμα τοῦ γάμου ἐν Χαλδία κτλ. κτλ. Γραμματικὴ τῆς Ποντικῆς Διαλέκτου. Βατούμ, 1911 ».

ΚΔ = Καινὴ Διαθήκη.

ΠΔ = Παλαιὰ Διαθήκη.

Τραπεζ.	=	Τραπεζοῦντος.
Κερασ.	=	Κερασουῦντος.
᾽Οφ.	=	᾽Οφεως.
Οἶν.	=	Οἰνόης.
ἄραβ.	=	ἄραβικόν.
ἄρμεν.	=	ἄρμενικόν.
περσ.	=	περσικόν.
τουρκ.	=	τουρκικόν.

ἄβράκωτος.

Ἡ κόρη ἔμαθεν ἄβράκωτος καὶ βρακωμέντσα ντρέπεται.

(ΠΜ 78: φορεμέντσα ἐντρέπεται - Τραπεζ. ΑΠ 118: ἡ γραῖα).

Ἡ κόρη συνήθισε ξεβράκωτη καὶ βρακωμένη ντρέπεται. Ἐπὶ τοῦ συνηθισμένου εἰς πενιχρὰν καὶ ἀτημέλητον περιβολὴν ἕνεκα φιλαργυρίας ἢ μωρᾶς συστολῆς ἀπέναντι προσώπων, τὰ ὅποια ὡς τοιοῦτον τὸν ἐγνώρισαν.

ἀγοράζω.

᾽Σκυλί᾽ ἀγοράζ καὶ καιούδᾱ πουλεῖ.

Σκυλιὰ ἀγοράζει καὶ γάτες πουλάει. Ἐτέρα παραλλαγή: κάτιας πουλεῖ καὶ ᾽σκυλί᾽ ἀγοράζ. Ἐπὶ τοῦ ἀέργου ἢ τοῦ ἐπαγγελλομένου ὁ,τιδήποτε.

ἀδελφός.

1. *Τ᾽ ἀδέλφᾱ τ᾽ ἀναδέλφωτα δέντρᾱ χωρὶς τὰ φύλλα.*

(M 92) *Τ᾽ ἀμόνοιαστα ἀδέλφια εἶναι δέντρα χωρὶς φύλλα.*

2. *Τ ἀδέλφᾱ ντιαν χωρίουνταν ὁ ἥλῶν πα ματοῦται
μουδὲ ὁ ἥλῶν μαναχόν, τί ἥλ ἢ μάννα πάλι.*

(M 92) *Τ᾽ ἀδέλφια ὅταν χωρίσουν κι ὁ ἥλιος ματώνεται οὔτε ὁ ἥλιος μοναχός, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἥλιου ἢ μάννα. Ὁ ἀποχωρισμὸς τῶν ἀδελφῶν ἐκ τῆς κοινῆς πατρικῆς ἐστίας πρὸς ἴδρυσιν ἰδίας ὑφ᾽ ἐκάστου οἰκογενείας εἶναι ἀναγκαῖον κακόν.*

3. *Τὰ δὴ ἀδέλφᾱ εἶν καλά, τὰ τρι᾽ ἄλλο καλλίον
τὰ πέντε καὶ τὰ τέσσερα κάστρα θεμελιᾶμένα.*

(xM 91). *Τὰ δύο ἀδέλφια εἶναι καλά, τὰ τρία πιὸ καλύτερα.*

τὰ πέντε καὶ τὰ τέσσερα κάστρα θεμελιωμένα. Ὅτι μεγάλη ἡ ἰσχὺς τῶν συνηνωμένων καὶ ἀλληλοβοηθουμένων.

ἀδικία.

Ἄδικία ἔς σὸν οὐρανὸν κράζ καὶ πάει.

Ἡ ἀδικία κράζοντας ἀνεβαίνει ἔς τὸν οὐρανό. Ὅτι μέγα κακὸν ἡ ἀδικία, ἀμέσως γινόμενον γνωστὸν εἰς τὸν θεόν, διότι κράζει ἀνερχόμενον εἰς τὸν οὐρανόν. Τὸ οὐσ. ἀδικία ἐννοητέον ἔναρθρον, διότι τὸ ὄ ἢ ἐκπίπτει κανονικῶς πρὸ τῶν ἀπὸ φωνήεντος ἀρχομένων λέξεων.

ἀε-τράπεζα.

Ποῖσον τὸ σταυρὸ σ' καὶ πάι ἀπάν ἔς σὴν ἀε-τράπεζαν κ' ἔπαρ τὴν καντήλαν.

Κάμε τὸ σταυρό σου καὶ πάτησε ἀπάνω ἔς τὴν ἀγία τράπεζα καὶ πάρε τὸ καντήλι. Ὅτι ἀρκεῖ νὰ ἔχη τις τὴν συνείδησιν καθαρὰν καὶ δὲν εἶναι ἀμάρτημα, ἐὰν κατ' ἀνάγκην πατήσῃ εἰς μέρος ἀπηγορευμένον ἔνεκα τῆς ἱερότητός του (πβ. ΠΠ Β, 67).

ἄζούλιγος.

Ἄμον ἄζούλιγον γαρκόν.

Σὰν ἀμνούχιστος ταῦρος. Τὸ ἄζούλιγος παρὰ τὸ ζουλίζω (πβ. Κορ. Ἄτ. Β, 145) θλίβω, συμπιέζω, εὐνουχίζω. Ἐπὶ τοῦ ὀρμητικοῦ καὶ ἀτιθάσου νέου.

ἄθρωπος.

Ὁ θεὸν ἐποῖκεν τὸν ἄθρωπον κ' ἐκλώσκειν ἐφοέθειν ἄτον.

Ὁ θεὸς τὸν ἔκανε τὸν ἄνθρωπο καὶ κατόπι τὸν φοβήθηκε. Ὅτι ἐπινοητικὸς καὶ πολυμήχανος ὁ ἄνθρωπος.

αἰῖδ.

1. Οὔμπαν λαγγεύ' τ' αἰῖδ λαγγεύ' καὶ τὸ κορίτ.

(κΜ. 83). Ὅπου πηδάει ἢ κατσικά πηδάει καὶ τὸ κατσικάκι. Περὶ τοῦ λαγγεύω βλ. ΜΝΕ Α, 212, περὶ δὲ τῆς σημασίας τῆς παρ. πβ. ΠΠ Β, 69 καὶ Γ, 657.

2. Ἄμον Σταυρότικον αἰῖδ.

Σὰν Σταυριώτικο γίδι. Ἡ αἰῖς ὡς φύσει ζωηρὰ πιστεύεται ὅτι κοιμᾶται ὀρθία, ἐπικρατεῖ δὲ ἡ γνώμη αὕτη κυρίως περὶ τῆς αἰγὸς τοῦ Σταυριοῦ (Σταυρὸν τὸ), μικρᾶς περιφερείας ἰκανῶν συνοικισμῶν,

συστάσεως ὀρεινῆς καὶ βραχώδους, ὅπου κατ' ἐξοχὴν ἐκ τῶν οἰκιακῶν τρέφονται αἶγες. Ἡ παρ. ἐπὶ ἐκείνου, ὅστις ὅπουδῆποτε καθήμενος καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ ὕπνου καὶ κατανεύει διαρκῶς.

αἶκος.

Τ' αἶκα αἶκα ἔχγε.

Τὰ τέτοια τέτοια ἔχουν. Ἐπὶ τῶν φυσικῶν ἐπακολουθημάτων κακῶν ἐνεργειῶν καὶ πράξεων. Τὸ αἶκος συγκεκομμένος τύπος τοῦ αἶνικος, ὃ ἐκ τοῦ αὐτός (= οὔτος) κατ' ἐπέκτασιν διὰ τῆς καταλ. -ικος καὶ τροπὴν τοῦ ου εἰς ι.

ἀκούω.

Κεράσῃ πολλὰ οὔμπαν ἀκούς μικρὸν καλάθ' ἔπαρ κι ἄμε.

(ΠΜ 82: κ. οὔμπαν ἀκούς πολλὰ — ἔπαρ. — Τραπεζ. ΑΠ 297: Οὔ. ἀκ. πολ. κερ. εἶν, μικρὸν κτλ.). Ὅπου ἀκούς πολλὰ κεράσια, καλάθι μικρὸ πάρε καὶ πήγαινε. Ἐτέρα παραλλαγή: οὔμπαν ἀκούς πολλὰ κεράσῃ, τὸ καλάθ' μικρὸν ἔπαρ καὶ δέβα. Ἐπὶ πολλῶν μὲν, ἀλλὰ κενῶν ὑποσχέσεων.

ἀκριβός.

Τ' Ἀεργί τὸ φοῦσιρον ἀκριβὸν ἔν.

Τ' αἶ-Γεωργιοῦ τὸ σφογγᾶτο ἀκριβὸ εἶναι. φοῦσιρον τό, ἔδεσμα ἐξ ὤων, ἀλεύρου καὶ βουτύρου. Ἐπὶ πράγματος ἀκριβοῦ οὐχὶ διὰ τὴν ἰδίαν ἀξίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν προέλευσιν. Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς παρ. πβ. ΠΠ Α, 419. Ἐτέρα παραλλαγή: ἔθαρρεῖς κι τ' Ἀεργί τὸ φοῦσιρον, νομίζεις πῶς εἶναι τ' αἶ-Γεωργιοῦ τὸ σφογγᾶτο. Τὸ κι μόρ. τουρκ. ἐγκλινόμενον καὶ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ πῶς.

ἄλας.

1. Ἔρται 'ς σ' ἄλας.

Ἔρχεται 'ς τ' ἀλάτι. Ἐπὶ γυναικὸς ἀνταποκρινομένης εἰς τὴν πρόκλησιν. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τῶν κατοικιδίων θηλαστικῶν, τὰ ὅποια προθύμως ἀκολουθοῦν τινὰ ἐπιδεικνύοντα ἄλας.

2. Δὶ τὰ σκυλιά ἄλας.

Δίνει ἀλάτι 'ς τὰ σκυλιά. Τὸ ἄλας παρέχεται ἐκ διαλειμμάτων εἰς τὰ θηλαστικὰ ὡς τροφή θρεπτική, ἀλλὰ προκειμένου περὶ τῶν κυνῶν, οἱ ὅποιοι δὲν τὸ τρώγουν, ἢ παρ. παρουσιάζει χαρακτηριστὴρα ὀξύμωρον λεγομένη σκωπτικῶς ἐπὶ τοῦ ἄνευ ἐργασίας περιφερομένου.

3. *Ψωμὶν κι ἄλας ἔφαγάμε.*

Ἐφάγαμε μαζί ψωμί κι ἄλατι. Ἀστείως ἐπὶ γνωριμίας παλαιᾶς.

4. *Τὸ ψωμὶν ἀτ' ἄλας κ' ἔχ.*

Τὸ ψωμί του δὲν ἔχει ἄλατι. Ἐπὶ τοῦ πτωχοῦ τοῦ μὴ δυναμένου ποτὲ νὰ βελτιώσῃ τὴν τύχην του.

ἄλειμμαν.

1. *Ἄμον ζοῦ ἄλειμμαν ἔρται ἀπαγκές.*

(κΜ 71) Σὰν ζῶου πάχος ἔρχεται ἀπάν' ἀπάνω. Ἐπὶ τοῦ ἐνόχου καὶ ραδιούργου, ὑποκρινομένου ἀθρότητα καὶ εὐλικρίνειαν.

2. *Ἄλειμμαν 'ς σ' ὠμία σ'.*

(ΠΜ 72: ὦ. ἀτ') Πάχος εἰς τοὺς ὄμους σου. Μετὰ χαριεντισμοῦ πρὸς τὸν συντελέσαντα ἔργον ἐπίπονον.

ἄλλάζω.

Ἐλλάξεν τὸ φύλλον.

Ἄλλαξε τὸ φύλλο, δηλ. μετέβαλε τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ φέρεσθαι. Ἡ ἀρχὴ τῆς παρ. ἐκ τοῦ μαθητικοῦ βίου τῶν προγενεστέρων χρόνων, καθ' οὓς ἡ σχολικὴ μόρφωσις συνίστατο ἀποκλειστικῶς εἰς μόνην τὴν ἄπταιστον κατὰ τὸ δυνατόν ἀνάγνωσιν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. Ἦσαν τὰ λεγόμενα τότε *κοινὰ γράμματα*, ἥτοι κατὰ βαθμολογικὴν σειρὰν α) τὸ *πινᾶκίδ*, ξύλινον πινακίδιον, ἐφ' οὗ διὰ γραφῆς καὶ ἀποσβέσεως ἐδιδάσκετο ὁ μαθητὴς τὸ ἀλφάβητον, τὸν συλλαβισμόν, προκαταρκτικὴν ἀνάγνωσιν καὶ στοιχειώδεις ἐκκλησιαστικὰς εὐχὰς· β) τὸ *κυρᾶκάδ*, κυριακάδι, ἡ σύντομος ὀκτώηχος τοῦ Δαμασκηνοῦ· γ) τὸ *ψαλιτῆρ* καὶ δ) ὁ *ἀπόστολος*, ἀποτελῶν τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς μορφώσεως. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀνάγνωσις ἦτο ἐντελῶς μηχανικὴ, ὁ ὀρθὸς τονισμὸς καὶ ἡ ἀπταιστος προφορὰ τῶν φθόγγων γλώσσης ἀκαταλήπτου ἦσαν πολὺ δύσκολοι, ἐντεῦθεν δὲ συνέβαινε πολλάκις ὁ μαθητὴς νὰ μείνῃ εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα πολλὰς ἡμέρας, ὅταν δὲ μετέβαινεν εἰς τὴν ἐπομένην, ἥτοι *ἔλλαξεν τὸ φύλλον*, τὸ ἐνόμιζον αὐτὸς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ὡς σπουδαῖον κατόρθωμα, ἐνόμιζον ὅτι ἔγινε διαφορὸς ἀπὸ ὅτι ἦτο, αἱ δὲ σχετικαὶ φράσεις *ἔλλαξεν τὸ φύλλον* ἢ *ἔκλωσεν τὸ φύλλον* κατὰ μικρὸν περιέλεσον εἰς παροιμιώδη χρῆσιν. Συγκεκριμένως δὲ ἡ μὲν πρώτη λέγεται ἐπὶ τοῦ μεταβάλλοντος ἐν γένει συμπεριφορὰν καὶ ἐπὶ τοῦ ἔξομοτοῦντος, ἡ δὲ ἕτερα ἐπὶ τοῦ μετα-

βάλλοντος τρόπον συμπεριφορᾶς ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον συνήθως, ἐν-
τεῦθεν δὲ καὶ ἡ ἀπειλητικὴ φράσις θὰ κλώθω τὰ φύλλον, θὰ παύσω
νὰ εἶμαι ἐπεικῆς, θὰ γίνω αὐστηρὸς (πβ. καὶ III Δ, 269).

ἄλλος.

1. Ἄλλος τρώει κι ἄλλος λείχ τὰ χείλι' τ'.

(Γραπεξ. ΑΠ 24: ἄλλ τρώγνε κι ἄλλ λείχνε τὰ χ. 'τουν).

Ἄλλος τρώγει κι ἄλλος λείχει τὰ χείλη του. Ὅταν ἄλλοι μὲν ἀπο-
λαμβάνουν, ἄλλοι δὲ στεροῦνται ἴσα δικαιώματα ἔχοντες.

2. Ἐνενηντα ἐννέα κι ἄλλ ἕναν ἑκατόν.

(κM 76). Πληρεστέρα παραλλαγή: ἡ ὁσία Μαρία εἶπεν «ἐνενηντα
κτλ.». Ἡ ἀρχὴ τῆς παρ. ἀνάγεται εἰς μῦθον περὶ τῆς ὁσίας Μαρίας
τῆς Αἰγυπτίας, ἡ ὁποία ζήσασα ἔτη πολλὰ βίον ἀκόλαστον ἀπεφά-
σισε τέλος νὰ μεταβάλλῃ διαγωγὴν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν σκέψιν καὶ
ἀπόφασιν δὲν ἠδυνήθη ἅπαξ ἔτι νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὸν πειρασμὸν πα-
ρουσιασθείσης πρὸς τοῦτο περιστάσεως, φέρεται δὲ εἰποῦσα πρὸς δι-
καιολογίαν τῆς πράξεως «ἐνενηντα ἐννέα κτλ.», ἥτοι ἔπραξα τόσον
πολλά, ὥστε δὲν σημαίνει πολὺ ἂν εἰς ταῦτα προστεθῇ καὶ τὸ τελευ-
ταῖον τοῦτο Ἐν τῷ βίῳ αὐτῆς ὡς ἐκτίθεται ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Δα-
μασκηνοῦ δὲν ὑπάρχει τοιοῦτό τι, φαίνεται δὲ ὅτι ἡ παράδοσις ἐγεν-
νήθη ἐκ τοῦ περιστατικοῦ ἐκεῖνου, καθ' ὃ ἡ Μαρία μετέβη ἐξ Ἀλε-
ξανδρείας εἰς Ἱεροσόλυμα μετ' ἄλλων προσκυνητῶν χάριν τῆς ἑορτῆς
τοῦ σταυροῦ ὠθουμένη οὐχὶ ὑπὸ πόθου εὐσεβοῦς, ἀλλὰ πρὸς ἄγραν
νέων θαυμαστῶν, πραγματικῶς δὲ κατὰ τὸν βιογράφον διέπραξεν αἴσχι-
στα κατὰ τὸν πλοῦν μεταξὺ τῶν συμπλωτῆρων. Ἄλλ' ἐν Ἱεροσολύ-
μοις συγκινηθεῖσα ἐκ θαύματος ἀποβλέποντος εἰς αὐτήν, ὅτε ἠθέλησε
νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναόν, μετενόησεν εἰλικρινῶς καὶ ἔκτοτε διῆλθε τὸ
ὑπόλοιπον τοῦ βίου ἐντίμως ἐν τῇ ἐρήμῳ μακρὰν τῶν ἀνθρώπων.
Ἐν τῇ λαϊκῇ παραδόσει ἡ ἀπόφασις τῆς μεταβάσεως εἰς τοὺς ἱεροὺς
τόπους ἔχαρακτηρίσθη ὡς ἀπόφασις μεταιμελείας, ἂν καὶ αὕτη συνέβη
βραδύτερον κατὰ σύμπτωσιν, τὰ δὲ κατὰ τὸν πλοῦν ὄργια ὡς κατα-
κλείς τοῦ ἁμαρτωλοῦ βίου. Ἡ παρ. ἐπὶ τοῦ καταναγκαζομένου νὰ
προσθήσῃ καὶ ἄλλο εἰς τὰ πρότερον διαπραχθέντα πολλὰ σφάλματα
καὶ λάθη.

3 Ἄλλ ἐφτάγνε κι ἄλλ εὐρίκνε.

Ἄλλοι κάνουν κι ἄλλοι βρίσκουν.

ἀλοτίζω.

Ἄλοτιζ ἄσκυλία ἢ ἄσκ. ἀλοτίζ.

Ρίχνει ἄλατι ἔς τὰ σκυλιά. Βλ. ἄλας, 2.

ἄναλος.

Ἄμον ἄναλον χαλβάν.

(ΠΠ Γ, 492: Ἄ. ἄ. χ. ἐγέλασες). Σὰν ἀνάλατος χαλβᾶς. Ἐπὶ τοῦ προξενουῦντος ἀηδίαν εἶτε ἐν τῷ βαδίσματι εἶτε ἐν τῷ γέλωτι ἢ τῇ ὀμιλίᾳ. Εἰς τὴν παρ. ὑπόκειται τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον. Νύμφη διετάχθη ὑπὸ τῆς πενθερᾶς νὰ κατασκευάσῃ τὸ γνωστὸν γλύκυσμα. Ἡ πενθερὰ ἐξῆλθε τῆς οἰκίας, ἢ δὲ νύμφη μείνασα μόνη ἐσκέπτετο ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐὰν εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσῃ καὶ ἄλας. Ἐν ἀμηχανία δὲ ἐξῆλθε πρὸς τὴν θύραν, ὅτε εἶδε παρερχόμενον ξένον. Μὴ θέλουσα δὲ ἀπ' εὐθείας νὰ ἐρωτήσῃ αὐτὸν διὰ νὰ μὴ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀγνοοῦσα στοιχειῶδες πρᾶγμα ἐμηχανεύθη ἐμμέσως νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς γνώμης του καὶ τρόπον τινὰ σκώπτουσα καὶ ἀστειευομένη λέγει «πῶς πορπατεῖς ἄμον ἄναλον χαλβάν!» Εἰς τὸ σκῶμμα ὁ ξένος ἀπαντᾷ «νέ, ρίζα μ', ἂν κὶ ἔξερτς μάθῃ, τὴ χαλβάν κὶ ἀλίζνε», ἔ, ψυχὴ μου, ἂν δὲν ξέρῃς μάθῃ, τὸν χαλβᾶ δὲν τὸν ἀλατίζουν.

ἀναλῶ.

Ἄπὲς ἄτ' φακ κι ἀναλύ'.

(xΠ. 71—Τραπεζ. ΑΠ 491: Φάκ ἀπὲς ἄτ'). Φακὴ δὲ μουσκεύει μέσα του. Τὸ ἀναλύγω καὶ ἀναλῶ παρὰ τὸ ἀναλύω σημ. μαλακὸν καθιστῶ ξηρὸν πρᾶγμα διαβρέχων αὐτό, λαμβάνεται δὲ καὶ ὡς μεταβ. καὶ ὡς ἀμετιάβ., ἐνέλτσειν τὸ παξιμάτι, ἐμούσκεψε τὸ παξιμάδι καί: τὸ μούσκεψε τὸ π. Ἡ παρ. ἐπὶ τοῦ ἀκριτομύθου, ὁ ὁποῖος μόλις ἀκούσῃ μυστικόν τι ἀμέσως τὸ ἀνακοινώνει ὡς ὁ πάσχων τὸν στομάχον ἐμεῖ τὸ φαγητὸν προτοῦ νὰ μουσκέψῃ, ἦτοι νὰ διαλυθῇ.

ἀναμένω.

Τριάντα χρόνᾱ, τριάντα καιροὺς ἀνάμνον, κόρη, ἀνάμνον.

(xM 92—Κερασ. ΠΠ Β, 205: Ἄν. κόρ. ἀνάμνον). Τριάντα χρόνια, τριάντα καιροὺς περίμενε, κόρη, περίμενε. Πρὸς τὸν μᾶτην ἀναμένοντα τὴν ἐκπλήρωσιν δοθείσης ὑποσχέσεως.

ἀνάσμα.

Ἀσοὸν κῶλον παίρ ἀνάσμαν.

Ἄπο τὸν κῶλο παίρνει ἀναπνοή. Περὶ τοῦ οὗο. ἀνάσμα ἢ βλ. ΜΝΕ Α, 76 καὶ Β, 56. 58. Ἐπὶ τοῦ μοχθοῦντος ἐν ἔργῳ ἐπιπόνῳ.

ἄντρας.

1. *Ἄντραν κι ἄλογον πὶ κ' ἔ'χ, ς' σὴν παρέβγαν ἔργον κ' ἔ'χ.*

(Κερασ. ΠΠ Β, 220: Ἄ. κι ἄλεγον ποῦ κ' ἔ'χ, ς' σὴμ π. ντ' ἔργον ἔ'χ;) Ἐκείνη ποῦ δὲν ἔχει ἄντρα κι ἄλογο, δὲν ἔχει δουλειὰ ς τὸ κατευόδωμα. *Παρέβγα* ἢ *παρέγβα* ἢ, ἐκ τοῦ *παρεβγάλλω* ἢ *παρεγβάλλω*, προπέμπω, κατευοδώνω. Εἰς τὴν προπομπὴν ἐπισήμου προσώπου ἢ εἰς τὴν γαμήλιον προπομπὴν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον γινομένην χάριν τιμῆς ὅσον τὸ δυνατὸν εἰς μεγαλυτέραν ἀπόστασιν δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ συμμετέχη γυνὴ στερουμένη συζύγου καὶ ἵππου. Ἐντεῦθεν ἢ ἀρχὴ τῆς παρ., ὅταν δὲν δύναται τις ἔνεκα τῆς κοινωνικῆς θέσεως νὰ λάβῃ μέρος εἰς κοσμικὰς συγκεντρώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐπιδεικνύεται ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἄλλη κοινωνικὴ δύναμις.

2. *Ἄντρας ἰμ ἄς ἔν σιάπα'σης κι ἄν κ' ἔ'χ τζοχάρ μ' ἔ'χ.*

(ΠΜ 72: τζοχάρä· χρωστεῖ καὶ κὶ χρώστοῦν ἄτον κι ἄν θέλῃ παίρει κι ἄλλα) Ἄς εἶναι ὁ ἄντρας μου ἀρχιμεταλλουργὸς κι ἄν δὲν ἔχη μετὰλλευμα ἄς μὴν ἔχη. *Σιάπα'σης* καὶ πληρέστερον *οὐσιτάπα'σης* ὁ, τουρκ. σύνθ. ἐκ τοῦ *οὐσιτά*, μάστορης, καὶ *πά'σ* κεφαλή, ἀρχιμάστορης. *Σιάπα'σῆδες* ἐλέγοντο ἐν Πόντῳ οἱ ἀρχιμεταλλουργοί, οἱ ἀπὸ τοῦ *ΙΖ'* μέχρι τῶν μέσων καὶ ἐπέκεινα τοῦ *ΙΘ'* αἰῶνος ἀδεία τῆς Κυβερνήσεως ἐκμεταλλεῦόμενοι τὰ πλούσια εἰς ἄργυρον καὶ χαλκὸν μεταλλεῖα. Ἐκτὸς τοῦ μεγάλου πλοῦτου ἀπέλαυον καὶ πολλῶν προνομίων παρὰ τῆς πολιτείας, ἢ ὁποία ὑπὸ τινὰ ἔποψιν ἐθεώρει αὐτοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους. *Τζοχάρ* τό, ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ἀραβ. *τζεβαχίρ*, ἀδάμαντες, λίθοι πολύτιμοι. Ἡ ἔννοια τῆς παρ. ὁποία καὶ ἡ τῆς κοινῆς: ἄς με ποῦνε *Βοϊβοδῖνα* κι ἄς φοφῶ ἀπὸ τὴν πεῖνα.

3. *Ὁ καλὸν ἄντρας εὐρὶκ κακέσσαν γυναῖκαν κ' ἢ καλέσσα γυναῖκα εὐρὶκ κακὸν ἄντραν.*

(κΜ 84) Ὁ καλὸς ἄντρας βρῖσκει κακιὰ γυναῖκα κ' ἢ καλὴ γυναῖκα βρῖσκει κακὸν ἄντρα. Ὅτι ἀνόμοιοι πολλάκις οἱ χαρακτηῖρες τῶν συζύγων.

ἀντρίζω.

1. *Κὶ θὰ ἔντριζα κέλα, ἅμα κανεὶς μου'στερῆς πα κ' ἐξέβεν.*

(κM 80) Δὲ θὰ παντρευόμουν, ἀλλὰ δὲ βρέθηκε καὶ κανεὶς νὰ μὲ γυρέψῃ. *Μου'στερῆς* τουρκ., ἀγοραστής, ζητητής. *ἀντρίζω* ἐπὶ γυναικός, *γυναικίζω* δὲ ἐπὶ ἀνδρός. Ἐπὶ τοῦ προσποιουμένου ὅτι ἀδιαφορεῖ διὰ πρᾶγμά τι, ὅπερ ὅμως προσφερόμενον θὰ ἐδέχετο εὐχαρίστως.

2. *Τσί θὰ φορῆ κι ἀντρίζ;*

(Γραπεζ. ΑΠ 421: Ἐπὶ σκοῦται φορεῖ κι ἀντρίζ;) Ποιὰ θὰ ντυθῆ γιὰ νὰ παντρευθῆ; Βλ. προηγουμένην.

ἄνεμος.

'Εέντον ἔς σὸν ἄνεμον τὰ φύλλα.

Ἐγίνε ὅπως ἔς τὸν ἄνεμο τὰ φύλλα. Ἐπὶ πράγματος διασκορπισθέντος.

ἀνοιίγω.

'Ασσ' ἔνοιξα τ' αὐλάκ, ἔνοιξες κ' ἐσὺ τ' ὀμμάτι σ'.

Ἐπὶ τοῦ ἀνικάνου μὲν νὰ σκεφθῆ ἢ νὰ πράξῃ τι, θέλοντος δὲ νὰ ὠφελῆθῆ ἐκ τῆς σκέψεως καὶ ἐνεργείας ἄλλου ἢ νὰ διδάξῃ αὐτὸν αὐτὸς πρότερον παρ' ἐκείνου διδαχθεῖς. Ἡ μεταφορὰ ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀνορύξεως αὐλάκος πρὸς διοχέτευσιν ὕδατος νομιζομένης ἰκανότητος εἰς μέρη ἐδαφικῶς ἀνώμαλα, πρηνῆ καὶ πετρώδη.

ἄνοιξι.

Μὲ τ' ἔναν ἄθ ἄνοιξι κ' ἔρται.

(M 81) Μὲ ἕνα ἄνθος δὲν ἔρχεται τὸ καλοκαίρι.

ἀνταμώνω.

Τὸ ρά'χιν μὲ τὸ ρά'χιν κι ἀνταμών, ἄθρωπον μὲ τὸν ἄθρωπον ἀνταμοῦνται.

(κM 90) Βουνὸ μὲ βουνὸ δὲ σμίγει, ἄνθρωπος μὲ ἄνθρωπο σμίγει. *Ρά'χιν* τό, παρὰ τὸ ράχιν, θὰ ἐσήμαινε κατ' ἀρχὰς τὰς κλιτῆς καὶ ἀκρωρείας τῶν ὀρέων, ὕστερον δὲ προσέλαβε τὴν γενικωτέραν σημασίαν. Καὶ τουρκικῆ: *dağ dağā* καβου'σμάζ, *inşan inşanā* καβου'σούρ.

ἀπιδᾶβαίνω.

'Ασσὸ ξερόν τὸ ποιάμ δᾶβαίνω κι ἀπ' ἐσέν κι ἀπιδᾶβαίνω.

Ἄπὸ τὸ ξεροπόταμο περνᾶω κι ἀπὸ σένα δὲν τραυεῖμαι. Ἀπιδᾶβαίω καὶ ἀποδᾶβαίω ἐκ τοῦ ἀποδιαβαίω, κυρίως μὲν πορευόμενος ἐξέρχομαι τῆς ὀπτικῆς ἀκτίνος τῶν ἄλλων, κρύπτομαι ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα, ὡς ἐπιδέβεν τὸ ρακάν, ὑπερέβη τὸν γήλοφον καὶ δὲν φαίνεται πλέον, ὁ ἥλῶν ἐπιδέβεν, ὁ ἥλιος ἔδυσσε, μεταφορικῶς δὲ ἀπομακρύνομαι ἀπὸ τινος, παύω νὰ ἐνδιαφέρωμαι καὶ νὰ φροντίζω περὶ τινος. Ἡ παρ. λέγεται μετὰ εἰρωνικῆς εὐτραπείας πρὸς ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον θέλομεν νὰ δηλώσωμεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ παύσωμεν διακείμενοι φιλικῶς πρὸς αὐτόν. Ἡ διάβασις ξηροποτάμου οὐδεμίαν ἔχει δυσκολίαν, ἐνῶ ὁ λέγων θέλει νὰ παραστήσῃ αὐτὴν ὡς δυσχερῆ, ἐπὶ τῆς ψευδοῦς δὲ ταύτης ἐκδοχῆς στηρίζει τὴν σοβαρὰν δῆθεν σημασίαν τοῦ δευτέρου μέρους «κι ἀπ' ἐσέν κι ἀπιδᾶβαίω». Δηλαδή: ἤμπορῶ νὰ τολμήσω νὰ περάσω ξηροπόταμον μὲ κίνδυνον νὰ πνιγῶ, ἀλλὰ δὲν ἤμπορῶ ποτε νὰ παύσω νὰ σὲ ἀγαπῶ.

ἀπιτάζω.

Τὸν ἀλεπὸν ἐπίταξαν κ' ἐκεῖνος ἐπίταξεν τ' οὐράδν ἀτ'.

(Τραπεζ. ΑΠ 57: Ἐγὼ ἀπιτάζω τὸ σκύλον κι ὁ σκύλος τ' οὐράδν ἀτ'.) Διέταξαν τὴν ἀλεποῦ νὰ πάγῃ κάπου καὶ ἐκεῖνη διέταξε τὴν οὐρά της νὰ πάγῃ. Πβ. τὴν κοινήν: ἐγὼ τό πα τοῦ σκύλου μου κι ὁ σκύλος τῆς οὐρᾶς του.

ἀποζούλ.

Ἐέντον τὸ γαρκὸν ἀποζούλ.

Ἐεμνουχίσθηκε ὁ ταῦρος. Ἐτεραι παραλλαγαί: Ἀποζούλ τὸ γαρκὸν καί: Ἐέντον ἀποζούλ. Ἀποζούλ ἐπίθ. ἐπὶ τοῦ ταύρου, τοῦ ὁποίου ἀπέτυχεν ὁ εὐνουχισμὸς (βλ. ἀζούλιγος). Ἐπὶ ἀποτυχίας διεξαγομένων διαπραγματεύσεων δι' οἵανδήποτε ὑπόθεσιν.

ἄρ.

Ἄρ π' ἐφτάει κᾶ' ῥ κ' ἐφτάει.

(κΜ 72) Ὅποιος ντρέπεται δὲν κερδίζει, κατὰ λέξιν δέ: ὅποιος κάνει ἄρι, δὲν κάνει κιᾶρι, κατὰ μετάφρασιν τῆς τουρκ. παρ. ἄρ ἐδᾶ' ν' κιᾶρ ἐτιμέζ. Ὅτι πρὸς ἐπιτυχίαν ἀπαιτεῖται τόλμη καὶ θάρρος.

ἀραεύω.

1. Ντ' ἐράευεν εὔρεν.

Βρῆκε ἐκεῖνο ποῦ γύρευε. Ἀραεύω ἐκ τοῦ τουρκ. *αραμάκ*. Ἐπὶ τοῦ δυστυχοῦντος ἐξ ἰδίας ὑπαιτιότητος.

2. Ἀσοὺν οὐρανὸν ντ' ἐράευνεν 'ς σὴν ἰῆν εὔρεν ἄ.

(Τραπεζ. ΑΠ 25: ἐράευνα—εὔρα) Ἐκεῖνο ποῦ γύρευε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὸ βρῆκε 'ς τὴ γῆ. Ἐπὶ ἀπροσδοκίτου εὐτυχίας ἢ ἐπιτυχίας.

3. Εἶχα σε καὶ κ' ἐθέλνα σε, ἐχάσα κι ἀραεύω σε.

(κΜ 75) Σὲ εἶχα καὶ δέ σε ἤθελα, σῆχασα καὶ σὲ γυρεύω. Ἐπὶ τοῦ ζητοῦντος καὶ ποθοῦντός τι, πρὸς τὸ ὁποῖον πρότερον ἠδιαφόρει.

4. Τὰ πολλὰ π' ἀραεύ' χάν καὶ τ' ὀλίγα.

Ὅποιος γυρεύει τὰ πολλὰ χάνει καὶ τὰ λίγα.

ἄρκοβασίλτζ.

Ἄρκοβασίλτζ, ἦτοι χονδροειδῆς σὰν τὴν ἀρκούδα καὶ ἀγροῖκος Βασίλειος. Ἡ παροιμιώδης λέξις λέγεται σκωπτικῶς ἐπὶ παντός προσώπου, εἰς δὲ τὴν γένεσιν αὐτῆς ὑπόκειται μῦθος, ὅτι ἡ ἀρκούδα εἶναι μεταμεμορφωμένη ἀπὸ ἀνθρώπου ὀνομαζόμενον Βασίλειον.

Ἐναν καιρὸν σὶτ ἐδεβένεν ὁ Χριστὸν ἄς ἕναν κερῆς ἀφκακὲς εἶδεν ἀπάν ἕναν π' ἔτρωεν κερῆς σῖ. ἄτον ἔλεγαν ἄτον Βασίλ. Ἄρ ἐστάθην ἀφκά, νεγκασμένος πα ἔτον, ἐτέρεσεν ἀποκάθεγκάν καὶ εἶπεν ἄτον «σύρον ἀδαφκά ἕναν δύο κερῆς σῖ ἄς τρώγω κ' ἐγώ». Ἐκεῖνος πα, ντό νὰ ἔξερεν ντό ἔτον ὁ Χριστὸν! ἐθέλεσεν νὰ κομπών η ἄτον, ¹⁾ ἔτρωεν τὰ κερῆς σῖ κ' ἐσύρνε ἀφκά τὰ πιπίλῖ. Ἀτότες ὁ Χριστὸν ἐκατερέθην κ' εἶπεν ἄτον «ἄμιον ντ' ἐξέβες μὲ τὰ τέσσερα ἀπάν 'ς σὸ κερῆς, ἀέτς νὰ κατηβαίντς καὶ πορλατῆς». Ἀτὸ

Μιὰ φορὰ ἐκεῖ ποῦ περνοῦσε ὁ Χριστὸς ἀποκάτω ἀπὸ μιὰ κερῆσιὰ εἶδε ἀπάνω κάποιω ποῦ τρώγε κερῆσιὰ. τοῦτον τὸν ἔλεγαν Βασίλη. Λοιπὸν στάθηκε ἀποκάτω, ἦτο καὶ πολὺ κουρασμένος, κοίταξε ἀπάνω καὶ τοῦ εἶπε «ρίξε κάτω ἕνα δυὸ κερῆσιὰ γιὰ νὰ φάγω κ' ἐγώ». Ἐκεῖνος ὅμως—ποῦ νᾶξερε πῶς ἦτο ὁ Χριστὸς!—θέλησε νὰ τὸν γελάσῃ καὶ γιὰ τοῦτο ἔτρωγε τὰ κερῆσιὰ κ' ἔριχνε κάτω τὰ κουκούτσια. Τότε ὁ Χριστὸς τὸν κατηράσθηκε καὶ τοῦ εἶπε «ὅπως βγῆκες ἀπάνω 'ς τὴν κερῆσιὰ μὲ τὰ τέσσερα, ἔτσι καὶ νὰ κατέ-

¹⁾ Πρόφ. κομπών ἄτον, διότι ἡ κατάλ. η συναρεῖται μετὰ τοῦ ἐπομένου α εἰς ἕνα φθόγγον ἄ.

ἔτον· ὁ Βασίλῆς ὄντες ἑκατέβεν βῆς καὶ περπατήσης». Αὐτὸ εἶπε ἔρθεν ἀπὸν ᾿ς τὰ τέσσερα κ' ἔέντον ὁ Χριστὸς κι ὁ Βασίλῆς κατεβαί-
 ἄρκος. νοντας ἄρχισε νὰ περπατᾷ ᾿ς τὰ τέσσερα κ' ἔγινε ἀρκούδα.

Ἐν ἑτέρῃ παραλλαγῇ τοῦ μύθου ἀναφέρεται συκῆ, ἐξ ἧς ὁ Βασίλειος ἔρριπτε τοὺς φλοιοὺς τῶν σύκων πρὸς τὸν Χριστόν. Ἡ πρώτη αἰτία τῆς γενέσεως τοῦ μύθου εἶναι ἡ εὐκολία, μὲ τὴν ὁποίαν ἀναρριχᾶται εἰς τὰ ὀπωροφόρα δένδρα τὸ ζῶον τοῦτο.

ἄρκος.

1. Ἵσ σ' ἄρκονος τὸν κῶλον κι ἄλλο ἄλλειμμαν ἀλείφτς.

(ΠΜ 86: κουντᾶ—Κερασ. ΙΙΙ Β, 456: Ἵσ σ' ἄρκου τὸν κ. ἄλ. ἀλείφεις) Ἵσ τῆς ἀρκούδας τὸν πεινὸ κι ἄλλο λίπος ἀλείβεις. Ἐπὶ προσφορᾶς πράγματος ἢ ὑπηρεσίας εἰς πλούσιον, τῆς ὁποίας δὲν ἔχει ἀνάγκην, ὅπως ἡ εὐτραφῆς ἀρκούδα δὲν ἔχει ἀνάγκην προσθέτου λίπους.

2. Τὰ καλὰ τ' ἀπίδ᾿ ἄρκον τρώει ἄτα.

(Τραπεζ. ΑΠ 344: τὸ καλὸν τ' ἀπίδ ἄ. τρώγει ἄτο) Τὰ καλὰ ἀπίδια ἢ ἀρκούδα τὰ τρώγει. Ἐπὶ ἀναξίου καὶ οὐτιδανοῦ γαμβροῦ λαβόντος ὠραίαν σύζυγον.

Ἄρμέντς.

Ἄμον Ἄρμέντς.

Σὰν Ἄρμένιος. Ἐπὶ τοῦ βραδυκινήτου. Ἐκ τῆς συνηθείας τῶν Ἄρμενίων νὰ πηγαίνουν εἰς τὸ λουτρὸν μὲ πολλὰς ἀποσκευάς, ἕνεκα τῆς ὁποίας βραδύνουν.

ἄσπρος.

Κάθα εἰς τὸ τάν ἰμ λέει ἄσπρον ἔν.

Κάθε ἕνας λέγει πῶς τὸ τάνι του εἶναι ἄσπρο. Τὰν τὸ, ἄρμεν., ζωμός. Ἐν Πόντῳ σημαίνει τὸ ὑπόλειμμα τοῦ ὀξυγάλακτος (γιαουρτιοῦ) μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ βουτύρου, ἐν Φαράσοις δὲ τῆς Καππαδοκίας τὸ ὀξύγαλα διαλυόμενον εἰς ὑγρὸν (Καρολίδου, Γλωσσ. Καππαδ. 99). Τὸ φύσει λευκὸν χρῶμα τοῦ ὀξυγάλακτος καὶ τοῦ τανιοῦ μεταβάλλεται εἰς μόλις αἰσθητὸν ὑποκύανον, ὅταν προσιεθῆ ἄφθονος ποσότης ὕδατος, φαίνεται δὲ ὅτι ἐκ τῆς συνηθείας τῶν πωλητῶν νὰ διαλαλοῦν τὸ ἐμπό-

ρευμά των ὡς ἀνόθευτον ἐγεννήθη ἢ παρ. λεγομένη ἐπὶ τοῦ ἐπαινοῦντος τὰ ἴδια.

ἀτζαμῆς.

Ἐτζαμῆς κι ὁ παλαλὸν ἕναν εἶν.

Ὁ ἀτζαμῆς καὶ ὁ παλαβὸς εἶναι ἕνα πράγμα. Ὅτι ὁ μὲν τρελὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ φέρῃ εἰς πέρας ἔργον διὰ τὴν ἔλλειψιν νοῦ, ὁ δὲ ἀμαθῆς καταντᾷ εἰς τὸ ἴδιον ἀποτελεσμα, διότι ἀγνοεῖ τὰ μέσα.

Αὔγουστος.

Ἐπάτεσάμε ἔς σὸν Αὔγουσιον καὶ ἔς σὶ ἔχονί τὴν ἄκραν.

(κΜ 75) Μπήκαμε (πατήσαμε) ἔς τὸν Αὔγουστο καὶ ἔς τοῦ χιονιοῦ τὴν ἄκρη. Πβ. τὴν κοινήν: Ἀπὸ Αὔγουστο χειμῶνα κι ἀπὸ Μάρτη καλοκαίρι.

αὐλάκι.

Ἐἔχεσεν ἔς σ' αὐλάκι.

(κΜ 75) Ἐχεσε ἔς τ' αὐλάκι. Ἐπὶ τοῦ καταστρέφοντος διὰ τῆς ἀδεξιότητος καὶ μωρίας του τὴν καλὴν πορείαν ὑποθέσεως.

ἄφτω.

1. Ἐφον, σβήσον, κόψον, ράψον.

(ΠΜ 71: ἄ. ρδάξον) Ἐφσε, σβήσε, κόψε, ράψε. Ἐπὶ μεγάλης ταχύτητος εἰς τὰς ἐνεργείας.

2. Ἀκόμαν κ' ἐπέθανα κ' ἔψαν τὰ κερία μ'.

Ἀκόμα δὲν πέθανα κι ἄναψαν τὰ κερία μου. Ἐπὶ τῶν ἐπειγομένων νὰ καταλάβουν τὸ εἰς ἑαυτοὺς ἀνήκον πρὸ τοῦ ὠρισμένου χρόνου. Κυρίως ἐπὶ τῶν κληρονόμων.

3. Ἐψεν τὰ καντήλας.

Ἐναψε τὰς καντήλας. Ἐπὶ τοῦ ὑπερβολικῶς μεθυσθέντος (πβ. ΠΠ Β, 174).

ἀχαριστία.

Ἀχαριστία ἔς σὸν ἄδ κρᾶζ καὶ πάει.

Ἡ ἀχαριστία κρᾶζοντας πηγαίνει ἔς τὸν ἄδη. Βλ. ἀδικία.

ἄχυρῶ.

1. Παλῶ ἄχυρῶ αἰβωρίζ.

Παλαιὰ ἄχυρα πετάει ἔς τὸν ἄερα. Αἰβωρίζω ἐκ τοῦ αἰωρῶ κατὰ μεταπλασμόν σημ. ἀποχωρίζω τὸν σίτον ἀπὸ τὰ ἄχυρα ἀναρρίπτων

αὐτὰ διὰ τοῦ λιμητηρίου (λεγμετέρ) εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρος. Ἡ παρ. ἐπὶ τοῦ ματαιοπονοῦντος εἰς ὑποθέσεις παλαιὰς καὶ λησμονημένας ὡς θὰ ἔπραττεν ὁ ἐπιχειρῶν νὰ *αἰβωρίζῃ* ἄχυρα παλαιὰ ἀποκείμενα ἤδη ἐν τῷ ἀχυρῶνι καὶ ἀποχωρισθέντα ἄρα πρὸ πολλοῦ ἐκ τοῦ σίτου. Βλ. καὶ ἐπομένην.

2. Περσιζνὰ ἀ'χύρᾱ ὀφέτος αἰβωρίζ.

Περσινὰ ἄχυρα ἐφέτος πετάει 'ς τὸν ἀέρα. Ἐν τῷ *αἰβωρίζω* τὸ β ἀνεπτύχθη φωνητικῶς μεταξὺ τῶν φθόγγων *αι-ω* ὅπως καὶ ἐν τῷ *αἰβώρα*¹⁾ (αἰώρα) καὶ *ἀβοῦτος* (ἀοῦτος).

βίον.

Τὸ πολλὰ τὸ βίον τ' ἀθροπί τ' ὀμμάτᾱ κ' ἐβγάλλ.

(ΠΜ 87: τὸ φῶς—Τραπεζ. ΣΙ 270: ἡ φῶς ὀμ. κ' ἐβ. ΑΠ 411: ἡ φῶς 'ς σ' ὀμ. κὶ βλάφτ—Ὁφ. ΑΠ 411: ἡ φῶς 'ς σὰ μάτᾱ οὐ βλάφτ) Τὸ πᾶν βιὸς δὲ βγάξει τοῦ ἀνθρώπου τὰ μάτια.

βούκα.

Ἡ βούκα ντὸ κὶ θὰ ἔν τ' ἐμὸν ὁ σκύλον ἄς τρώῃ ἄτο.

(Τραπεζ. ΣΙ 268: θὰ ν τ' ἐ. ἄς τρ. ἄτο ὁ σκύλος) Ἡ μπουκιά ποῦ δὲ θὰ ναι δική μου, ἄς τὴν φάγῃ ὁ σκύλος. Εἶναι ἀδιάφορος ἡ τύχη πράγματις, τὸ ὁποῖον δὲν ἤμποροῦμεν νὰ ἀποκτήσωμεν.

βουμπάκᾱ.

Τὰ βουμπάκᾱ 'τ' ἀρέα εἶν.

Τὰ μπαμπάκια του εἶναι ἀνάρια. Ἐπὶ τοῦ εὐήθους, ἐφ' οὗ λέγεται καὶ ἡ παροιμιώδης λ. *βουμπακᾱς* (κυρίως ὁ κατεργαζόμενος βάμβακα).

βρακίν.

Ἐχτέθεν κ' Ἐμινὲ βρακίν.

Ἀπόχτησε κ' ἡ Ἐμινὲ βρακί. Περὶ τῆς σημασίας πβ. ΠΠ Γ, 232 κέξ.

γάιδᾱρος.

1. Τσοῦμπσον τὸν γαῖδᾱρο σ' οὐς νὰ ἐφτάνις τ' ἄλογο σ'.

Τσίνα τὸν γαῖδαρό σου ὥσπου νὰ φτάσῃς τ' ἄλογό σου. Προκειμένου περὶ δύο ἐπειγουσῶν ἐργασιῶν δὲν πρέπει νὰ παραμεληθῆται ἡ μία χάριν τῆς ἄλλης, ἀλλὰ ἀμφοτέραι νὰ ἐπιδιώκωνται συγ-

¹⁾ Ἡ λ. σήμερον δηλοῖ τὴν σκιάν.

χρόνος, όπως ο αγωγιάτης δεν παραγκωνίζει τον όνον χάριν του ταχύτερον βαδίζοντας ίππου, αλλά κεντᾶ αὐτὸν διαρκῶς διὰ νὰ μὴ ὑστερεῖ (πβ. ΠΠ Δ, 527).

2. *Ἐξέγκεν τὸν γαῖδᾶρον ἀτ' ἀσοὸ τ'ζαμούρ.*

(ΠΜ 90: Τ. γαῖδᾶρο μ' ἀσοὸ τ'ζ. ἐξέγκα) Ἔβγαλε τὸν γαῖδαρό του ἀπὸ τῆ λάσπη. Τ'ζαμούρ τό, τουρκ. Ἐπὶ τοῦ κατορθώσαντος νὰ διευθετήσῃ δύσκολον ἔργον καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐπιτυχίαν του.

3. *Τὸν γαῖδᾶρον πὶ τσουμπίζ θ' ἀκούη καὶ τὴν πορδὴν ἀτ'.*

(ΠΜ 90: τὰ πόρδας ἀτ') Ὅποιος τσουμπάει τὸν γαῖδαρο θ' ἀκούη καὶ τὴν πορδὴ του. Ἐπὶ ἀναγκαίου ἐπακολουθήματος πράξεώς τινος.

4. *Γαῖδᾶρον πὶ κ' ἔχ' ἴσὸ κερβᾶν κὶ ταράεται.*

(κΜ 74) Ὅποιος δὲν ἔχει γαῖδαρο δὲν ἀνακατώνεται ἴσὸ τὸ καραβάνι. Βλ. ἄντρας 1.

5. *Ἀσοὸν ἀρσενικὸν τὸν γαῖδᾶρον γάλαν ἐβγάλλ καὶ παίρ.*

(κΜ 71) Ἀπὸ τὸν ἀρσενικὸ γαῖδαρο βγάζει γάλα. Ἐπὶ τοῦ ἱκανοῦ.

γαμπρός.

Γαμπρὸς υἱὸς κὶ γίνεται καὶ θεγατέρα νύφε.

(κΜ 74) Γαμβρὸς υἱὸς δὲ γίνεται καὶ νύφη θυγατέρα.

Γιάννες.

1. *Ὁ Γιάννης ἔν καλὸν παιδὴν κὶ ὁ υἱὸς ἀτ' σκύλ κουτάβ.*

Ὁ Γιάννης εἶναι καλὸ παιδί, ἀλλὰ ὁ υἱὸς του σκύλου κουτάβι. Ὁξύμωρος εὐτραπέλια. Ἡ λ. παιδὴν ἐπὶ ἡλικιωμένου.

2. *Τὶ Γιάνν τὸ βούδ' ἴσὸ Γιάνν τὸ χωράφ.*

Τοῦ Γιάννη τὸ βόϊδι ἴσὸ τοῦ Γιάννη τὸ χωράφι. Ἐπὶ ζημίας ἀδιαφόρου πρὸς ἡμᾶς, τὴν ὁποίαν ἄλλος τις ἐξ ἰδίων ὑφίσταται, οἷα ἡ προξενουμένη ὑπὸ βοδὸς εἰς τὸν ἐσπαρμένον ἀγρὸν τοῦ κυρίου του.

3. *Ἀσοὸν Γιάννην κὲς τὸν Ἀέννην πα ἰκράχ ἐποῖκα.*

(κΜ 72) Ἐξ αἰτίας τοῦ Γιάννη συχάθηκα καὶ τὸν Ἀϊ-Γιάννη. Τὸ ἰκράχ ἐποῖκα κατὰ τὸ τουρκ. ἰκράχ ἐτδίμ. Ἐπὶ προσώπου, τὸ ὁποῖον ἀποστρεφόμεθα ἐξ αἰτίας ἄλλου συνδεομένου πρὸς αὐτὸ διὰ φιλίας ἢ συγγενείας.

4. *Ἡ θάλασσα ἔεντον ξύγαλαν κὶ ὁ Γιάννης χουλιᾶρ κ' εὔρεν.*

Ἡ θάλασσα ἔγινε γιαούρτι κὶ ὁ Γιάννης χουλιᾶρι δὲ βρῆκε. Ἐπὶ τοῦ στερουμένου ἐξ ἀνικανότητος πράγματος οὐχὶ σπανίου.

γειτονᾶς.

1. Ἐπὸ πουργοῦ ὄντες σκοῦσαι σιφτὲν τὸν γειτονᾶ σ' ἔλεψς.

Τὸ πρῶτὸ ποῦ σηκώνεσαι πρῶτα τὸν γείτονά σου βλέπεις. Σιφτὲν τουρκ. Βλ. ΠΠ Γ, 465.

2. Τὶ γειτονᾶ σ' ἢ κοιλία ὄντες πρέσκειται, ἐσὺ τ' ἐσὸν τρίψον.

(ΠΜ 92: Τὶ γειτόν ἰσ ἢ κ. οὐντᾶν πονῆ, τ' ἐσ. τρ. — Κερασ. ΠΠ Γ, 459: Ὅταν πονῆ τ. γ. σ' ἢ κ. ἐσὺ τρ. τ' ἐσὸν — Τραπεζ. ΣΙ 270: Τοῦ γειτόν σ' ἢ κ. ντας πονῆ, τ' ἐσ. τρ. ΑΠ 412: Τοῦ γειτόν ἰσ ἢ κ. ὄνταν πονῆ, τ' ἐσ. τρ.) Ὅταν φουσκῶνῃ ἀπὸ τὸ πρήσιμο τοῦ γείτονά σου ἢ κοιλία, ἐσὺ τρίψε τὴ δική σου. Βλ. ΠΠ Γ, 459.

3. Ἰντᾶν λέγγε οἱ γειτόν τὸ γαρκὸν τράντα γορόσᾶ.

Ὅτι λέγουν οἱ γειτόνοι· ὁ ταῦρος τριάντα γρόσια (ἔχει). Ἐπὶ διαφορᾶς, ἢ ὁποία εἶναι ἀνάγκη νὰ λυθῆ διὰ διαιτησίας, τοῦ ζητοῦντος αὐτὴν ἐπιμένοντος εἰς τὴν ἰδίαν γνώμην. Ἐγεννήθη ἐκ περιπτώσεως διαφορᾶς διὰ τὴν ἀξίαν ταύρου ἀνερχομένην εἰς τριάκοντα γρόσια, πρὸς λύσιν τῆς ὁποίας ὁ ἐνδιαφερόμενος ἐζήτησε τὴν διαιτητικὴν μεσολάβησιν τῶν γειτόνων χωρὶς ὅμως καὶ νὰ δείξῃ πρόθεσιν συμβιβασμοῦ διὰ ποσὸν κατώτερον τῶν τριάκοντα.

γένᾶ.

1. Γένᾶ π' ἔχ χτέν πα φυλάιτ.

Ὅποιος ἔχει γένεια φυλάγει καὶ χτένι. Ὅτι ὁ ἔχων ἀντικείμενόν τι πρέπει νὰ ἔχη καὶ τὸ ἀπαραίτητον συμπλήρωμα· ἢ ὁ φροντίζων νὰ κάμῃ τι, ὀφείλει νὰ ἔχη καὶ τὰ ἀπαραίτητα πρὸς ἐπιτυχίαν μέσα. Ἐτέρω παραλλαγή: Ἰντισαν ἔχ τὰ γένᾶ ἔχ καὶ τὸ χτέν, ὁποῖος ἔχει τὰ γένεια ἔχει καὶ τὸ χτένι (πβ. ΠΠ Α, 121. Β, 48. Γ, 524).

2. Ἐθέκα σε 'ς σὴν ἀγκάλᾶ μ', θὰ χτουπίζω καὶ τὰ γένᾶ μ'.

(Τραπεζ. ΣΙ 269: κάθουμαι 'ς σὴν ἀγκάλᾶ σ' καὶ χτουπίζω τὰ γ. σ') Σ' ἔβαλα 'ς τὴν ἀγκαλιά μου, θὰ μαδᾶς καὶ τὰ γένεια μου. Χτουπίζω ἐκ τοῦ ἐκτοπίζω. Πρὸς τὸν ἀποθρασυνόμενον ἔνεκα τῆς ἐπιεικειᾶς ἡμῶν. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τῶν μικρῶν παιδίων.

γεννῶ.

Ἐγέννεσεν τὸ χιῆνον.

(Τραπεζ. ΑΠ 57: Ἐ. τὸ βοῦδ κ' ἐποῖκεν γαρκόν) Ἐγέννησε ἢ ἀγε-

λάδα. Ἐπὶ παρουσιαζομένης εὐνοϊκῆς περιστάσεως ἀνακοινουμένης μετ' ἀστεϊσμοῦ πρὸς τὸν ἐνδιαφερόμενον.

γέρος.

1. Ἄμον τ' ἀγαπᾷ ὁ γέρον τὸν ἀνέφορον.

Ὅπως ἀγαπάει ὁ γέρος τὸν ἀνήφορο. Ἐπὶ ἀγάπης ψευδοῦς.

2. Ὁ γέρον πάντα γέρος ἔν, πάντα μυρίζ' κο'σέαν.

(M 61) Ὁ γέρος πάντοτε εἶναι γέρος, πάντοτε βρομάει τραγίλα.

Ὅτι εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν γερόντων εἶναι συμφυῆ πολλά φυσικὰ ἐλαττώματα.

γούλα.

Ἡ γούλ' ἀτ' κ' ἢ προῖκ' ἀτ.

(κM 78) Ἡ γούλα του κ' ἢ προῖκα του. Ἐπὶ τοῦ λαιμάργου.

Ἡ μεταφορὰ ἐκ νύμφης φερούσης ὡς προῖκα τὴν λαιμαργίαν.

γουρζουλάς.

Τῆ γυναικῶν εἶπαν ἀτεν «ὁ γουρζουλάς παιδία μοιρᾶ'ζ» — «Τ' ἐμὸν μ' ἐπαίρονεν» εἶπεν «καὶ τ' ἐκείνου λαζοῦμ κ' ἔτον».

(κM 116) Εἶπαν ἔς τὴ γυναικῶν «ἢ πανούκλα μοιράζει παιδιὰ» — «Μακάρι νὰ μὴ μοῦ ἐπαίρονε τὸ δικό μου» εἶπε «καὶ τὸ δικό της δὲ μοῦ χρειάζότανε». Λαζοῦμ κ' ἔτον κυριολεκτικῶς: δὲν ἦτο χρήσιμον· τὸ λαζοῦμ τουρκ. γουρζουλάς ὁ, προσωποποίησις τῆς πανώλους. Ὁ γουρ. κατοικεῖ εἰς μέρος ἀπομεμακρυσμένον, ὅθεν ὀρμώμενος κατὰ καιροὺς διατρέχει διάφορα μέρη τοῦ κόσμου διασπείρων τὸν ὄλεθρον. Εἶναι μικρόσωμος ὡς νᾶνος καὶ φέρει εἰς τὴν κεφαλὴν 'κατζάν' ¹⁾ ὡς φαίνεται ἐνίοτε εἰς τοὺς πάσχοντας. Ἡ παρ. λέγεται ἐπὶ τῶν δολίως προσφερομένων νὰ ἐξυπηρετήσουν δῆθεν τὰ συμφέροντα τῶν ἄλλων, ἐνῶ πράγματι τοὺς ἐπιβουλεύονται.

γραῖα.

1. Τῆ γραῖαν εἶπαν ἀτεν «ἔς οὐρανὸν χαρὰ γίνεται» κ' ἐκείνη πα ἐρώτερεν «ἢ σκάλα ἀπόθεγκᾶν ἔν;».

Εἶπαν ἔς τὴ γραῖα «ἔς τὸν οὐρανὸ γίνεται γάμος» κ' ἐκείνη ρώ-

¹⁾ Κατζάν ἢ, τουρκ. 'κετζε' εἶδος πύλου ἄπλου ἄνευ γείσου ἐκ συμπεπιλημένων τριχῶν χρώματος φαιοῦ ἢ λευκοῦ, ὁποῖον συνήθως φοροῦν οἱ Τούρκοι χωρικοί.

τισε «ἀπὸ ποῦ εἶναι ἡ σκάλα;». Ὅτι ἡ ἔμφυτος φιλαρέσκεια τῶν γυναικῶν δὲν ἐκλείπει οὐδὲ ἐν τῇ γεροντικῇ ἡλικίᾳ.

2. Ὅσον τ' ἀγαπᾷ ἡ γραῖα τὸν ἀνέφορον.

(κΜ 83) Ὅσο ἀγαπάει ἡ γραῖα τὸν ἀνήφορο. Βλ. γέρος, 1.

3. Τὶ Καλανταρί τ' αἰχτρῶσματα καὶ τὶ γραΐας τ' ὀμνύσματα.

(κΜ 86) Τοῦ Γενάρη οἱ εὐδίες καὶ τῆς γραΐας οἱ ὄρκοι. Ὅτι ὅσον διαρκεῖ ἡ εὐδία τοῦ Ἰανουαρίου, τόσον καὶ οἱ ὄρκοι τῆς γραΐας ἢ ὅσον δύναται τις νὰ ἔχη πεποιθήσιν εἰς τὴν εὐδίαν τοῦ Ἰανουαρίου, τόσον καὶ εἰς τὴν εἰλικρίνειαν τῶν ὄρκων τῆς γραΐας.

δάχτυλα.

Τὰ πέντε δάχτυλα ἕναν κ' εἶν.

(ΠΜ 90: δάχτυλα σ'.—Τραπέζ. ΑΠ 281: Ὅλα τὰ δ.) Τὰ πέντε δάχτυλα δὲν εἶναι ἕνα πρῶγμα, ἥτοι ἴσα. Ἐπὶ ἠθικῆς διαφορᾶς κυρίως μὲν τῶν ἀδελφῶν, γενικώτερον δὲ τῶν ἀνθρώπων.

δᾶβολος.

1. Ἐσὺ ἄν εἶσαι ὁ δᾶβολον, ἐγὼ πα εἶμαι τ' οὐράδ ἴσ.

(κΜ 76) Ἄν εἶσαι ἐσὺ ὁ διάβολος, κ' ἐγὼ εἶμαι ἡ οὐρά σου. Πρὸς τὸν προσπαθοῦντα νὰ ἀπατήσῃ, ἀλλ' ἀποτυγχάνοντα ἀποκαλυπτομένης τῆς δολιότητος.

2. Κωφὸν τὶ δᾶβόλ τ' ὠτίν.

(κΜ 80) Κωφὸ τοῦ διαβόλου τ' ἀφτὶ (νά ναι). Πβ. ΠΠ Β, 55.

δεντρὸν.

Τὸ δεντρὸν ὅσον πολλὰ ἔχ' ἀπάν, αἰόσον πολλὰ κλίθ τὰ κλαδί' ἀθε.

(ΠΜ 90: ὅσον τὸ φέρ κα κλίσκειται) Ὅσο πολλὰ ἔχει τὸ δέντρο, τόσο πολὺ γέρνει κάτω τὰ κλαδιά του. Ἐπὶ τοῦ κατέχοντος μὲν ὑψηλὴν κοινωνικὴν θέσιν, μετριόφρονος δὲ καὶ εὐπροσίτου.

δένω.

Ἔδεσεν τὸ νερὸν 'ς σ' αὐλάκ.

Ἔδεσε τὸ νερὸ 'ς τ' αὐλάκι. Ἐπὶ τοῦ ἐξασφαλίσαντος τὴν καλὴν πορείαν ἰδίας ὑποθέσεως. Πβ. λ. ἀνοίγω.

δέσκαλος.

Δέσκαλε πὶ δᾶσκεις καὶ νόμον κὶ κρατεῖς.

(ΠΜ 74: ἐμάθιζες—πὶ κ' ἐκράνες) Δάσκαλε ποῦ διδάσκεις καὶ νόμο δὲν κρατεῖς.

δεσπότης.

“Αμον δεσπότης τρώει.

Τρώγει σὺν δεσπότης. Ἐπὶ τοῦ πολυφαγᾶ καὶ καλοφαγᾶ.

δέχκουμαι.

Ἐοὐρανὸν ντό ἐκατήβασεν καὶ ἡ γῆ κ' ἐδέχτεν ἄ;

(Τραπέζ. ΣΙ 269: Ντό ἔβρεξεν ὁ οὐ. ἡ γῆ νὰ μὴ ἐδέχτεν ἄ;) Τὶ κατέβασε ὁ οὐρανὸς καὶ δὲν τὸ δέχθηκε ἡ γῆ; Ἐπὶ σκληρᾶς μὲν, ἀλλ' ἀναποφεύκτου ἀνάγκης.

διᾶκος.

1. Ὅνομαν τὶ δεσπότη καὶ φαεῖν τὶ διάκονος.

Ὅνομα τοῦ δεσπότη καὶ φαγεῖ τοῦ διάκου. Ἐπὶ τῶν ὀφελουμένων ἐπ' ὄνοματι ἄλλου. Ἡ ἀρχὴ τῆς παρ. ἐκ τῶν διακόνων τῶν ἀρχιερέων, οἱ ὅποιοι κατὰ τὰς περιοδεΐας εἰσηγοῦνται εἰς τοὺς φιλοξενουῦντας ποῖον φαγητὸν ἀρέσκει περισσότερον εἰς αὐτοὺς ὑπερβάλλοντες πολλάκις χάριν τῆς ἰδίας λαιμαργίας ἢ ἀποσποῦν δῶρα δῆθεν μὲν ὑπὲρ τῶν ἀρχιερέων, πράγματι δὲ ὑπὲρ ἑαυτῶν. Βλ. καὶ ἐπομένην.

2. Ποπᾶ ὄνομαν καὶ διάκονος γούλαν.

Παπᾶ ὄνομα καὶ διάκου γούλα.

δίκαιον.

Τὶ σκύλ τὸ δίκαιον πα δίκαιον ἔν.

(κΜ 91) Καὶ τοῦ σκύλου τὸ δίκαιο εἶναι δίκαιο. Ὅτι εἰς πάντα ἀνεξαιρέτως πρέπει νὰ ἀποδίδεται τὸ προσῆκον δίκαιον.

δύο.

Σ' ἕναν κολτούκ δύο καρπούζῃ κὶ κρατεῖονται.

(Τραπέζ. ΑΠ 56: Δύο κ. σ' ἕναν κολ. κ' ἐχωροῦνε) Κάτω ἀπὸ μιὰ μασκάλῃ δύο καρπούζια δὲ βαστεῖνται. Ὅτι ἀδύνατος συγχρόνως δύο ἔργων διεξαγωγή.

ἐβγάλλω.

Αὐλάκ κ' ἐπορεῖ νὰ ἐβγάλλ.

Δὲ μπορεῖ νὰ βγάξῃ αὐλάκι. Ἐτέρα παραλλαγή: Αὐλάκ κ' ἐβγάλλ, δηλ. δὲν δύναται νὰ ἀνεύρῃ τὰ ἴχνη κεχωσμένης αὐλακος καὶ νὰ ἀνορύξῃ αὐτήν. Ἐπὶ τοῦ ἀνικάνου.

ἐλέπω.

1. Τ'ζαρού'χᾶ ἄν κ' ἐφόρεσα, ἔς σὶ βουδί τῆ ρᾶ'χᾶν εἶδ' ἄτα.

Κι ἂν δὲ φόρεσα τζαρούχια, τὰ εἶδα 'ς τοῦ βοδιοῦ τὴ ράχη. Βλ. ἐπομένην.

2. Ἐγὼ κρέας ἂν κ' ἔφαγα, 'ς σὸ βούδ' ἀπάν εἶδ' ἄτο.

(κΜ 76) Ἐγὼ ἂν δὲν ἔφαγα κρέας, 'ς τοῦ βοδιοῦ τὴ ράχη τὸ εἶδα. Πρὸς τὸν ὄνειδίζοντα ἄλλον ὅτι ἄγνοεῖ ἢ δὲν ἀπέλαυσε πράγματα ἄλλως συνήθη καὶ γνωστά.

ἔμορφος.

Ἰνισαν κ' εὐρίκ τὴν ἔμορφον φιλεῖ καὶ τὴν ἄσκεμον.

(Τραπέζ. ΑΠ 119: κ' ἔχ τὴ νέϊσσαν—τὴν παλαίϊσσαν.—᾽Οφ. αὐτ. 296: ὅπ οὐκ ἔχ τὴ νέϊσσα—τὴν παλαίϊσσα) Ἐπὶ τοῦ μεταχειριζομένου κατ' ἀνάγκην παλαιὸν καὶ ἄκομψον πράγμα δι' ἔλλειψιν νέου καὶ κομψοῦ.

ἐμπαίνω.

Ἄσο' ἔναν ἐμπαίν κι ἄσο' ἄλλο ἐβγαίν.

Ἄπο τὴ μιὰ μπαίνει κι ἀπὸ τὴν ἄλλη βγαίνει. Ἐπὶ τοῦ πολυπράγμονος, ὅστις πάντοτε κάτι κατορθώνει.

ἐμπάλ.

Τὸ τρυπὶν τρανὸν καὶ ἰ' ἐμπάλ μικρόν.

(κΜ 89) Ἡ τρύπα μεγάλη καὶ τὸ μπάλωμα μικρό. Ἐπὶ εὐτελῶν μέσων θεραπείας ἀνάγκης μεγάλης.

ἔξαμος.

Χωρὶς νὰ παίρ ἔξαμον κόφτ καὶ ράφτ.

(κΜ 92) Χωρὶς νὰ πάρη μέτρα κόβει καὶ ράβει. Ἐξαμος ὁ, λατίν. examen, τὰ μέτρα τοῦ σώματος πρὸς κατασκευὴν ἐνδυμασίας. Ἐπὶ τοῦ ἐπιπολαίου καὶ ἀκρίτου.

ἐξέρω.

Ἄτὸ ἢ καλομμένα μ' πα ἐξέρ' ἄτο.

Αὐτὸ καὶ ἢ γιαγιὰ μου τὸ ξέρει. Πρὸς τὸν ἀγνοοῦντα πράγμα πασίγνωστον ἢ πρὸς τὸν καυχώμενον ὅτι γνωρίζει τι σπουδαῖον, ὅπερ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ εἶναι μηδαμινὸν καὶ γνωστὸν εἰς ὅλους.

ἔτεπισίης.

᾽Σο' ἔτεπισίζ τὸν πρόσωπον ἔφτυζαν κ' ἐκεῖνος ἔλεεν: βρέ' χ.

(ΠΜ 90: Τὴν ὄροσπὴν [=πόρνην· τουρκ.] ἔφτυγαν κ' ἐκείνε ἔλε-

γεν: βρ.) Ὁ τοῦ ἀδιάντροπου τὸ πρόσωπο ἔφτυναν κ' ἐκεῖνος ἔλεγε: βρέχει. Ἐτεπίσης τουρκ. ἀντὶ ἐτεπίσης.

εὐρίκω.

1. *Εὐρεν τὸ κ' ἐθέλνει.*

Βρῆκε ἐκεῖνο ποῦ δὲν ἤθελε. Ἐπὶ τοῦ ἐπιτυχόντος πράγμα ποθητόν.

2. *Ἰντιὲν ἐφτάς εὐρίκς.*

Ὅτι κάνεις βρίσκεις.

3. *Εὐρες τὸ χορτάρ τὸ θὰ παίρις μέλ.*

(κΜ 77) Βρῆκες τὸ χορτάρι ἀπ' ὅπου θὰ πάρης μέλι. Καὶ τουρκική: *hāl alaı̄zāk tı̄ sı̄t̄seği houl̄doun* = βρῆκες ἄνθος κτλ. Ἐπὶ τῶν προσπαθούτων νὰ ὠφεληθοῦν παρ' ἀνθρώπου, παρ' οὗ οὐδὲν κалὸν δύναται νὰ προέλθῃ. Εἰς τὴν παρ. ὑπόκειται μῦθος περὶ τοῦ Ναστρατὶν χότζα. Οὗτός ποτε μετὰ θαλάσσιον λουτρὸν ἐξηπλώθη ἐπὶ τῆς παραλίας γυμνὸς ὡς ἦτο, ὅτε μέλισσα ἐλθοῦσα ἐκάθησεν ἐπὶ τῶν αἰδοίων του. Ταύτην ἰδὼν ἐγέλασε καὶ εἶπε «βρῆκες ἄνθος ἀπ' ὅπου θὰ πάρης μέλι».

ἐφτάγω.

1. *Ὅλ νι' ἐφτάγνε ποῖσον.*

Ὅτι κάνουν ὅλοι κάνε.

2. *Νι' ἐφτάγω μ' ἐφτάς, νιὸ λέγω σε ποῖσον.*

Μὴ κάνης ἐκεῖνο ποῦ κάνω, κάνε ἐκεῖνο ποῦ σοῦ λέγω. Ἡ ἔννοια τῆς παρ. εἶναι διττή. Ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης ὁ λέγων ἀποτεινόμενος εἰς πρόσωπον ὑποδεέστερον κατὰ τὴν ἡλικίαν θέλει νὰ δηλώσῃ ὅτι δὲν πρέπει νὰ μιμῆται τοὺς ἀνωτέρους εἰς πράξεις ἀπροσαρμοστούς πρὸς αὐτό, οἷον τὸ κάπνισμα, ἀλλὰ νὰ πράττῃ ὅσα ἐκεῖνοι συμβουλεύουν ἀνάλογα πρὸς τὴν θέσιν του, ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ὁ λέγων κάμνει φανερὰν διάκρισιν τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων συνιστῶν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μὲν καὶ τὴν ἀποφυγὴν τῶν δέ, ὅταν θέλῃ νὰ συγκαλύψῃ τρόπον τινὰ πράξιν ἀπροσάρμοστον αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, οἷα ἡ μέθη, τὴν ὁποίαν νεώτερος θέλει νὰ μιμηθῇ προβάλλων αὐτὸν ὡς παράδειγμα. Ἡ παρ. φαίνεται ὅτι ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ χωρίου τῆς ΚΔ «πάντα οὖν, ὅσα ἂν εἴπωσιν ὑμῖν, τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε· λέγουσι γὰρ καὶ οὐ ποιοῦσιν» (Μαθ. ΚΓ, 3).

ἑφτωχός.

1. Ἐφτωχὸν κι ὁ παλαλὸν ἔναν εἶν.

Ἄφτωχός κι ὁ παλαβὸς εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα. Ἡ παρ. ἐγεννήθη ἐκ τῆς κοινῆς ἀντιλήψεως ὅτι ὁ μὲν πλούσιος νομίζεται καὶ σοφός, ὁ δὲ πτωχός περιφρονούμενος χαρακτηρίζεται ὡς ἀνόητος.

2. Ἐφτωχὸν ὄντις ἐπορῆ κι ὁ ζεγκίντις ὄντις θέλ.

(Τραπεζ. ΑΠ 117: ὄνταν—κι ἄρχοντας ὄνταν) Ἄφτωχός ὅταν μπορῆ κι ὁ πλούσιος ὅταν θέλῃ. Ζεγκίντις τουρκ. ζεγκίν.

ἔχω.

Ἄφθεν εἶμαι κι ὄφθεν κ' εἶμαι πάντα ἔχγε με καὶ στέκνε.

(ΠΜ 84: οὐφθεν) Ἄφπου εἶμαι κι ὄφπου δὲν εἶμαι πάντα τά χουν μ' ἐμένα. Ἄφταν ψέγεται πάντοτε τὸ αὐτὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ἐνδέχεται καὶ νὰ εἶναι πολλάκις ἀμέτοχον τῆς ἀποδιδομένης εἰς αὐτὸ κακῆς πράξεως.

ἔχωρῶ.

Ἄφ πεντικὸν ἔς σὸ τρυπίν ἄτ' κ' ἐχώρνεν, ἀποπὶς ἄτ' κολογκύδ ἐσύρνεν.

(ΠΜ 83: κολογκύθᾱ ἐκουβάλλνεν—Τραπεζ. ΑΠ 296: ἐσύρνεν καὶ καλούπ σαπών) Ἄφ ποντικὸς ἔς τὴν τρύπα του δὲ χωροῦσε, ἀποπίσω του κολοκύθι τραουῦσε. Ἐπὶ τῶν ἐπιχειρούντων τι ἀνώτερον τῶν διατιθεμένων μέσων (πβ. ΠΠ Α, 98).

ζαντός.

Ἄφ ζαντὸν πα τ' ἀχούλν ἄτ' ἐβειγιανέφτεν.

(κΜ 83) Καὶ τοῦ παλαβοῦ τοῦ ἀρέσει τὸ μυαλό του. βειγιανέφκουμαι ἐκ τοῦ τουρκ. βειγιανμέκ. Ἄφτι ἕκαστος τὴν κρίσιν του νομίζει ὀρθήν.

ζεμία.

Ἄφ γαῖδάρον ἐψόφφεσεν ἔς σὸ ρ' ἀχίν κ' ἠ ζεμί ἄτ' ἐκάτσεν ἔς σ' ὀσπί.

(κΜ 82—Τραπεζ. ΑΠ 280: Ἄφ γ. ἔς σὰ ἔξ ψοφᾱ κι ἀπὲς ἔρται ἠ ζεμία) Ἄφ γαῖδαρος ψόφφησε ἔς τὸ βουνὸ κ' ἠ ζημιὰ του κάθησε ἔς τὸ σπίτι. Ἐπὶ ὑλικῆς ζημίας ἐκ τοῦ θανάτου συγγενοῦς μακρὰν ἀποθανόντιος.

ζεστός.

Ἄφ σὸ ζεστὸν τὸ νερὸν ἀπάν ζεστὸν βάλλ.

(ΠΜ 86: κ'χύν) Ἄφ τὸ ζεστὸ νερὸ ζεστὸ βάζει. Ἐπὶ τοῦ ὑποθάλλοντος ἀλλοτριᾶς ἔριδας.

ζόρ.

1. *Μὲ τὸ ζόρ ὁ σκύλον 'ς σὰ πρόγατα κὶ πάει.*

Μὲ τὴ βία ὁ σκύλος δὲν πάγει 'ς τὰ πρόβατα. Ὅτι ἄνευ ἐμφύτου κλίσεως δύσκολος ἢ ἐξοικείωσις καὶ ἀγάπη πρὸς τι.

2. *Μὲ τὸ ζόρ ποπᾶς κὶ γίνεται.*

(κΜ 81) Μὲ τὸ ζόρι δὲ γίνεται παπᾶς. Βλ. προηγουμένην.

ζουρνατζῆς.

1. *Νεφὲς ἂν κ' ἐπορῆς νὰ παίρις, ζουρνατζῆς μὴ γίνεσαι.*

Ἄν δὲ μπορῆς νὰ πάρης ἀναπνοή, μὴ γίνης ζουρνατζῆς. *Νεφὲς* τὸ, τουρκ. *ζουρνατζῆς* λέγεται ὁ παίζων *ζουρνᾶν*, τὸ γνωστὸν ἐμπνευστὸν ὄργανον, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι καλῶς ἐξησκημένος, ὥστε νὰ ἀναπνέῃ ἄνευ διακοπῆς τοῦ μέλους. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἀπαιτεῖ ἰσχὺν πνευμόνων καὶ τεχνικὴν ἐξάσκησιν, ἐντεῦθεν ἢ παρ. ἐπὶ τοῦ ἐπιχειροῦντός τι ἀνώτερον τῶν ἰδίων δυνάμεων. Εἶναι μετάφρασις τῆς τουρκικῆς: *νεφὲς ἀλὰ πιλμέσεν, ζουρνατζῆ ὄλμα.*

2. *Νεφὲς ἂν ἐπορῆς καὶ παίρις, γίνον ζουρνατζῆς.*

Ἄν μπορῆς νὰ πάρης ἀναπνοή, γίνου ζουρνατζῆς. Καὶ ἐν τῇ τουρκικῇ: *νεφὲς ἀλὰ πιλίρσεν, ζουρνατζῆ ὄλ.*

ζῶ.

Ζῆσον καὶ μὴ φαίνεσαι.

Ζῆσε καὶ μὴ φαίνεσαι. Ἡ φράσις γνωμικὴ πρὸς τὸν ἀνοήτως ἐπιδεικνύοντα καὶ τὰς ἀξιωματέτους πράξεις του ἢ ἐξ ἀπειρίας ἀποκαλυπτόμενον.

ἥλῶς.

1. *Ἄλλη δόξα ἡλίου καὶ ἄλλη δόξα σελήνης.*

Ἐπὶ προσώπων καὶ πραγμάτων μὴ ἐπιδεχομένων σύγκρισιν. Πβ. ΚΔ «ἄλλη δόξα ἡλίου καὶ ἄλλη δόξα σελήνης καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ» (Α' Κοριν. ΙΕ, 41). Βλ. καὶ ἐπομένην.

2. *Ἄλλο ἔν τι ἥλ κὶ ἄλλο τι φέγγονος.*

(κΜ 72) Ἄλλο εἶναι τοῦ ἥλιου κὶ ἄλλο τοῦ φεγγαριοῦ.

3. *Ἦλῶς νὰ ἔν σὰ κανὰν ἀπάν κὶ παίρ.*

Ἦλιος νὰ ναι σὲ κανένα δὲ φέγγει. Ἐπὶ ἀνθρώπου ἐντελῶς ἀνωφελοῦς εἰς τοὺς ἄλλους.

ἡμέρα.

Τὸ καλὸν ἡμέρα ἀπὸ πουρνοῦ φαίνεται.

Ἡ καλὴ ἡμέρα ἀπὸ τὸ πρῶν φαίνεται. Ἐπὶ τοῦ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας δεικνύοντος σημεῖα προόδου.

θάλασσα.

Ἀπὲς ἔς σὴ θάλασσαν πα ἄν κάθεσαι, ὅσον τὸ συγκεῖται σε νερόν.

(ΠΜ 85: Ἐς σὴ θ. καικὰ πα ἄν κ., ὅ. τὸ παρακεῖται σε) Καὶ μέσα ἔστη θάλασσα ἄν κάθεσαι, ὅσο σοῦ χρειάζεται νερὸ ξόδευε. Πρὸς τοὺς σπατάλους.

θέλω.

1. Κὶ θέλ' ἄτον, κὶ θέλ' ἄτον, κυλίστ' ἄτον ἄς ἔρται.

(Μ 79—Τραπεζ. ΑΠ 116: Κὶ θέλ' ἄτον, κὶ παίρ' ἄτον) Ἐπὶ τοῦ ἀποποιουμένου τι, τὸ ὁποῖον ἐνδομύχως ἐπιθυμεῖ. Κυρίως ἐπὶ νεάνιδος ἀποποιουμένης ἐξ αἰδοῦς προτεινόμενον σύζυγον.

2. Πὶ κὶ θέλ νὰ φιλή με ἔρωτᾶ με «τὸ μάγλο σ' πούκαικα ἔν;»

(Τραπεζ. ΑΠ 296: Ὅντιαν κὶ θέλω νὰ φιλῶ σε, ἔρωτῶ: τὸ μάγουλό σου ποῦ καικὰ ἔν;) Ὅποιος δὲ θέλει νὰ μὲ φιλήσῃ μὲ ρωταίει «ποῦ κοντὰ εἶναι τὸ μάγουλό σου;» Ἐπὶ τοῦ προσποιουμένου ὅτι δὲν ἐννοεῖ τι.

3. Ποῦ κὶ θέλ νὰ ζουμῶν ἑφτὰ ἡμέρας κοσκινίζ.

Ἐκεῖνος ποῦ δὲ θέλει νὰ ζουμῶνῃ ἑφτὰ ἡμέρες κοσκινίζει. Ἐπὶ τοῦ ἀπροθύμου καὶ ἀμελοῦς, τοῦ ὁποίου τῆς ἐργασίας τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι μηδαμινὸν ἀναλόγως πρὸς τὸν δαπανώμενον χρόνον.

θεός.

1. Ὁ θεὸν δί τὸ δέρδ, δί καὶ τὸ δερμάν.

(κΜ 83) Ὁ θεὸς δίνει τὸ ντέρτι, δίνει καὶ τὸ ἱατρικό. Τουρκικῆ: *derdi berä'n allāx dermān da berio.*

2. Ἀοῦτος ὁ θεὸν πα ἴσκιντο ἐν Ἀρναούτις;

(Αὐτὸς) ὁ θεὸς μήπως εἶναι Ἀρβανίτης; πᾶσκιντο μόρ. ἔρωτημ προελθὸν ἐκ τῆς φρ. «πάς καὶ ἔν τό;». Ὅτι ὁ θεὸς δὲν εἶναι σκληρὸς καὶ ἄδικος, ἀλλὰ τιμωρεῖ τοὺς κακοὺς καὶ ἱκανοποιεῖ τοὺς ἀδικουμένους.

3. Ἐς σὸ θεὸν κᾶ'ν λάχτας κροῦει.

(κΜ 86) Δίνει κλωτσιὲς ἔς τὸ θεό. Τὸ κᾶ'ν ἐκ τοῦ καὶ ἄνω,

κατὰ λέξιν δὲ ἐρμηνευτέον: δίνει κλ. ἔς τὰ ἄνω ἔς τὸ θεό. Ἐπὶ τοῦ ἐναντιουμένου πρὸς τὸν ἰσχυρότερον, τὸν ὁποῖον δὲν δύναται νὰ βλάβῃ, μᾶλλον δὲ ὑπάρχει προφανῆς κίνδυνος νὰ βλαφθῇ αὐτός.

4. Ἄσσο στόμα σ' καὶ ἔς οἱ θεοῦ τ' ὤτίν.

Ἄπὸ τὸ στόμα σου καὶ ἔς τοῦ θεοῦ τ' ἄφτί.

5. Ὁ θεὸς αὐτὸν ἀδὰ ἔν.

Ὁ θεὸς του εἶναι ἐδῶ. Λέγεται ὑπὸ τοῦ ἀνομολογοῦντος τὸ δίκαιον προσώπου ἀπόντος.

6. Θεὸν κὶ θυμᾶ'ζ.

(κM 79) Θεὸ δὲ λιβανίζει. Πβ. τὴν κοινήν: Τ' ἀγγέλου του νεροῦ δὲ δίνει.

7. Ἡ κοσσάρα πα ὄνταν πίν, τερεῖ ἔς σὸ θεὸν κᾶ'ν.

(ΠM 78: Ἡ κ. πίν καὶ τ. καὶ ἔς σὸ θ. κᾶ'ν) Καὶ ἡ κόττα ὅταν πίνῃ, κοιτάζει ἔς τὸ θεό. Ἐπὶ τῶν ἀγνώμωνων. Πβ. ΠΠ Α, 72.

8. Ὁ θεὸν τερεῖ τὸ ραχὶν καὶ θέκ τὸ χόν.

(ΠM 83: ἔσο ρ. κερᾶ'ν θήκ καὶ τ. χ.) Ὁ θεὸς βλέπει τὸ βουνὸ καὶ ρίχνει τὸ χιόνι. Ὅτι τὰ μεγάλα ἀξιώματα συνεπάγονται καὶ ἀναλόγους μερίμνας, ὅπως τὸ ὄρος ὅσον εἶναι ὑψηλότερον τόσον ἀφθονωτέραν χιόνα δέχεται.

θερίζω.

1. Ὅπου κὶ σπέρ θερίζ.

(ΠM 84: ὄθεν) Ὅπου δὲ σπέρνει θερίζει. Ἐπὶ τοῦ ἀδίκως ἀντιποιομένου καὶ λαμβάνοντός τι.

2. Πὶ σπέρ θερίζ.

(ΠM 84. Πὶ σ. θὰ θερ.) Ὅποιος σπέρνει θερίζει. Ὅτι διὰ κόπου ἀποκτιῶνται τὰ ἀγαθὰ.

θρῦμμα.

Τὴ θρῦμμαν τὸ θρύβς θὰ ἔρται ἔς σὸ χουλιᾶ'ρ ἴσ.

(κM 87) Τὸ θρῦμμα ποῦ θρύβεις θὰ ρθῃ ἔς τὸ χουλιᾶρι σου. Θρῦμμα ἢ, καὶ θρῦμμαν τὸ, τὸ ἐμβαλλόμενον εἰς τὴν σούπαν μικρὸν τεμάχιον ἄρτου, τὸ δὲ ρ. θρύφτω καὶ θρύβω ἢ ρθύβω. Ὅτι κά- νεις θὰ βρῃς.

ιδᾶ'ζω.

Στρατὰς ιδᾶ'ζ.

(ΠΜ 85: ἰδᾶ΄ζω) Δρόμους διαΐζει. Ἐπὶ τοῦ περιφερομένου ἀέργου. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τῆς ὑφαντουργίας.

ἰῆ.

1. Τὴν ἰῆν πηγὴν ἐποΐκεν.

(ΠΜ 88: Τὴν γῆν πηγὴν ποΐσον) Τὴ γῆ πηγὴ ἔκανε. Ἐπὶ τοῦ κινουῦντος πάντα λίθον διὰ νὰ ἐπιτύχη.

2. Ὅσον ἐν ἀσσην ἰῆν κι ἀπάν, ἄλλ' ἀτόσον ἐν κι ἀφκά.

Ὅσο εἶναι ἀπάνω ἀπὸ τὴ γῆ, ἄλλο τόσο εἶναι κι ἀποκάτω. Δηλ. ὅσον ὕψος ἔχει τὸ ἀνάστημά του ὑπὲρ τὴν γῆν, ἴσον μῆκος αὐτοῦ κρύπτεται καὶ ὑπὸ τὴν γῆν. Ἐπὶ τοῦ δολίου καὶ πανούργου. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τῶν δένδρων, τῶν ὁποίων τὸ ὕψος νομίζεται ἀνάλογον πρὸς τὸ βάθος τῶν ριζῶν.

Ἱμερίτες.

Ἐννέα Ἱμερίτ καὶ δέκα παρχανάδας.

(ΠΜ 84: Ὁχτῶ νομάτ Ἱμ. καὶ ἐννέα π.) Ἐννεὰ Ἱμερίτες καὶ δέκα καταλύματα. Παρχανά ἦ, περσ., ἀποσκευαὶ ὁδοιπόρου καὶ σταθμὸς ὁδοιπορικός. Ἱμερίτ ἀντὶ Ἱμερίτοι κάτοικοι τοῦ χωρίου Ἱμερας. Λέγεται ὅτι ἐννέα ἀγωγιάται Ἱμερίται συνοδοιποροῦντες ἀντὶ νὰ καταλύσουν ὅλοι εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ἕνεκα διαφωνίας κατέλυσεν ἕκαστος εἰς ἴδιον κατάλυμα, ἐντεῦθεν δὲ ἐγεννήθη ἡ παρ. προσλαβοῦσα καὶ χροιάν κωμικήν, διότι εἶναι παρὰ φύσιν ἐννέα νὰ ἔχουν δέκα καταλύματα, ἀλλὰ πολὺ χαρακτηριστικὴ ἐπὶ ὁμάδος ἀνθρώπων, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἔχει διάφορον γνώμην ἐπὶ τινος ζητήματος, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ ὁμοφωνία. Πβ. καὶ ΠΠ Δ, 116 κῆξ.

καβαλκεύω.

Ἐκαβάλκεψεν τὰ πουλούλι.

(κΜ 75) Καβαλλίκεψε τὰ πιθάρια. Πουλούλ τὸ, πίθος στενωτέρου τοῦ πιθαριοῦ (πιθάρ τὸ) πισσωμένος ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν. Ἐπὶ προξενητρίας ἀγωνιζομένης πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ συνοικεσίου.

κάζ.

Ντό ἐν τὸ κάζ καὶ θά ἐν καὶ τὶ κάζι αἰβώρα.

Τὶ εἶναι τ' ἀχινοπόδι καὶ τὶ θά ναι καὶ τοῦ ἀχινοποδιοῦ ὁ ἴσκιος. Κάζ τὸ, τουρκ. Περὶ τοῦ οὖσ. αἰβώρα βλ. λ. ἀ΄χούρᾶ. Πβ. τὴν κοινὴν: Τ' εἶν' ὁ κάβουρας, τ' εἶν' τὸ ζουμί του.

καίγω.

1. *Γιὰ τ' ἕναν ψύλλον καίει τὸ χαλίν.*

Γιὰ ἕνα ψύλλο καίει τὸ χαλί. Ἐπὶ τοῦ διὰ μικρὰ καὶ εὐτελεῖ καταστρέφοντος μεγάλη

2. *'Απέξ ἔσεν ἔκαψεν κι ἀποπέσ ἐμέν.*

'Απέξω ἔσένα ἔκαψε κι ἀπομέσα ἐμένα. Ἐπὶ πράγματος, τὸ ὁποῖον εἰς ἄλλους μὲν φαίνεται ἐλκυστικὸν καὶ ὠραῖον, εἰς ἡμᾶς δὲ ἐστοίχισε πολὺ εἴτε διὰ τὴν ὑλικὴν του ἀξίαν εἴτε δι' ἄλλην αἰτίαν.

3. *Σ σὸ γάλαν ἐκάεν, ἐφύσεσεν καὶ 'ς σὸ τάν.*

(ΠΜ 85: Πι καίεται 'ς σὸ γάλαν φυσᾶ καὶ τὸ ξύγαλαν.—Τραπεζ. ΑΠ 331: 'Σ σὴ 'σουρβάν (π') ἐκάεν. 'Σ σὸ ζεστὸν (π') ἐκάεν ἐφ' κ. 'ς σὸ κρύον) Κάηκε 'ς τὸ γάλα, φύσησε καὶ τὸ γιαιούρι. Ὡς καὶ ἡ κοινὴ: ὅποιος καῆ 'ς τὸ χυλὸ φυσάει καὶ τὸ γιαιούρι.

4. *Σουμά 'ς σὸ ξερόν καίεται καὶ τὸ ζογρόν.*

(ΠΜ 71: ἄσσι ξεροῦ ξυλί τὸ φόνον—Τραπεζ. ΑΠ 213: Μὲ τὰ ξερὰ τὰ ξύλα καίουνταν καὶ τὰ ζογρά) Ἐτέρα παραλλαγή: 'ς σὸ ξερόν καικὰ καίεται καὶ τὸ ζογρόν. Κοντὰ 'ς τὸ ξερὸ καίεται καὶ τὸ χλωρό. Περὶ τοῦ ζογρὸς πβ. ὅσα ἔγραψα ἐν Ἀθην. ΚΗ Ἀρχ. σελ. 60 κέξ. Πβ. ΠΠ Β, 93.

καιρός.

Κάθα ἕναν προᾶμαν 'ς σὸν καιρόν ἀθε.

Κάθε προᾶμα 'ς τὸν καιρό του.

κάκαλον.

Θὰ χιζῶ σε τ'ζαμουρένι κάκαλα.

Θὰ σοῦ φτειάσω ἀπὸ λάσπη ἀχαμνά. Τὸ ἐπίθ. τ'ζαμουρένῶς, πήλινος, ἐκ τοῦ τουρκ. τ'ζαμούρ. Λέγεται μετὰ ἀστείας καὶ κολακευτικῆς φιλοφρονησεως πρὸς μικρὸν παιδίον προτρεπόμενον νὰ κάμη τι, ἔχει δὲ τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς συνήθους παιδιᾶς τῶν παιδίων νὰ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἐξ ἀργιλλώδους πηλοῦ κατασκευὴν ὁμοιωμάτων ἀνθρώπων καὶ ζώων, εἰς τὰ ὁποῖα προσπαθοῦν νὰ παραστήσουν καὶ τὰ γενετήσια ὄργανα. Ἡ ἔννοια δὲ αὐτῆς εἶναι διαφορομένη, διότι ὁ λέγων θέλει μὲν νὰ δηλώσῃ ὅτι θὰ βοηθήσῃ τὸν μικρὸν εἰς τὴν ἐπιτυχῆ παρᾶστασιν τῶν αἰδοίων, ἀλλὰ συγκεκαλυμμένως ὑπαινίσσεται καὶ αὐτόν.

κακοπειρία.

Κόρη, μάθα τὴν ἀγρουπνίαν καὶ τὴν κακοπειρίαν.

(κΜ 79) Κόρη, συνήθισε ᾽ς τὴν ἀγρουπνία καὶ ᾽ς τὴν κακοπέ-
ρασι. Συμβουλή εἰς τὸν ὀκνηρὸν νὰ συνηθίσῃ εἰς τὴν σκληραγω-
γίαν καὶ τὸν τραχὺν βίον, διότι ἐνδεχόμενον εἶναι νὰ μεταβληθοῦν
ἐπὶ τὸ χεῖρον οἱ βιοτικοὶ ὄροι, οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ ἐπιτρέψουν πλεόν
τὴν ἄνεσιν καὶ νωχέλειαν. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τῆς κόρης, ἡ ὁποία
ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκογενείας ὀφείλει νὰ εἶναι συνηθισμένη εἰς τὴν
σκληραγωγίαν διὰ νὰ μὴ στενοχωρῆται εἰς τοῦ συζύγου, ὅπου δὲν θὰ
ἐπιτρέπεται νὰ ζῆ ὅπως θέλει. Ἡ παρ. εἶναι στίχος γαμηλίου ἄσμα-
τος δημοσιευθέντος ὑπὸ ΣΙ 296, ἐν παραλλαγῇ δὲ ὑπὸ ΠΜ 65.

καλατζή.

Ἡ καλατζὴ τὴν καλατζὴν φέρ.

Ὁ λόγος φέρνει τὸ λόγο. Καλατζὴ ἢ, ὁμίλια, συνδιάλεξις, ἐκ τοῦ
ρ. καλατσεύω πιθανῶς σχετιζομένου πρὸς τὸ κολακεύω. Ἡ παρὰ τὸ
κέλλομαι ἢ κελεύω ἐτυμολογία (Καρολίδ. Γλωσσάρ. Καππαδ. 165) δὲν
φαίνεται ὀρθή, διότι μένει ἀνερμήνευτος ὁ φθόγγος τζ. Ἐπὶ τῆς εὐ-
κόλου μεταβάσεως κατὰ τὴν συζήτησιν ἀπὸ θέματος εἰς θέμα.

καλομάθητος.

Ἄηλι τὸν καλομάθητον καὶ πὶ κακοπαθάνει.

(Μ 73) Ἄλιμονο ᾽ς τὸν καλομαθημένο ποῦ κακοπαθαίνει.

καλός.

1. *Ἵσὴν ξερασέαν τὸ χαλάζ πα καλὸν ἔν.*

(ΠΜ 86: ἀναβροχὴν—ΑΠ 330: Ἵσὴν ἀναβροχὴν καλὸν (ἔν) καὶ
τὸ χ.) Ἵσὴν ἀνυδριά καλὸ εἶναι καὶ τὸ χαλάζι (πβ. ΠΠ Α, 83 καὶ Β, 36).

2. *Τὸ καλὸν τ' ἄλογον τὸ γέμν ἄθε ἀρτουρεύ'.*

(ΠΜ 91: μουλάρ.—Τραπεζ. ΑΠ 344: τὸ κριθάριν ἄθε—Ὁφ.
αὐτόθι: Τὸ καλὸ τ' ἄλογο τὸ κριθάριν ἄθε ἄ.) Τὸ καλὸ ἄλογο κίνει
νὰ περισσεύῃ τὸ φαγεῖ του. Γέμ τὸ, τουρκ. ἢ προβιλλομένη εἰς τὰ
ζῶα κριθὴ. ἀρτουρεύω ἐκ τοῦ τουρκ. ἀρτουρμάκ, κάμνω τι νὰ περισ-
σεύῃ. Ὁ ρωμαλέος ἵππος ὁ προσφέρων πολλὰς ὑπηρεσίας ἀναγκάζει
τὸν κύριόν του νὰ αὐξήσῃ τὴν τροφήν. Ἐντεῦθεν ἡ μεταφορὰ ἐπὶ
τὸν φιλόπονον ἐργάτην, τοῦ ὁποίου αὐξάνεται ἡ ἀμοιβὴ ἀναλόγως
τῆς ἐπιδεικνυομένης ἐν τῇ ἐργασίᾳ προθυμίας.

3. Ἐναν καὶ καλόν.

Ἐνα καὶ καλό. Προτιμότερον ἔν καὶ χρήσιμον παρὰ πολλὰ καὶ ἄχρηστα.

καμέλ.

1. Ἵσα σαράντα χρόνᾶ μίαν τὸ καμέλ πα χορεύ'.

(ΠΜ 90: τὰ τράντα—χορεύ' καὶ τ. κ.) Ἵτὰ σαράντα χρόνια μιὰ φορὰ χορεύει κ' ἢ γκαμήλα. Ἐπὶ τῶν σπανίως καὶ παρὰ προσδοκίαν συμβαινόντων.

2. Ἄμον τὸ τερεῖ ὁ ναλπάνις τὸ καμέλ.

Ὅπως κοιτάζει ὁ πεταλωτῆς τὴν γκαμήλα. *Ναλπάνις* ἀντὶ *ναλπάνιης* τουρκ. *ναλπέντ*. Ὁ πεταλωτῆς δὲν ἔχει λόγους νὰ αἰσθάνεται χαρὰν βλέπων πλησιάζοντα εἰς τὸ σιδηρουργεῖόν του καμηλάτην, ἐντεῦθεν δὲ ἢ παρ. ἐπὶ τοῦ διακειμένου πρὸς τινα δυσμενῶς.

3. Ἄμον καμελί οὐράδ.

(Κερασ. ΠΠ Γ, 325: Ἄ. γαιδᾶ' οὐράδιν, νὲ μακρύν, νὲ κοντύν [βλ. αὐτόθι ἐρμηνείαν] Σὰν γκαμήλας οὐρά.

4. Τὶ καμελί ποῖον ἔν σωστόν καὶ θά ἔν καὶ τ' οὐράδν ἄθε;

(ΠΜ 88: ὀρθὸν—κ' ἢ γούλ' ἄθε;—Τραπεζ. ΑΠ 420: Τοῦ κ. π. ἔ. ἴσον—κ' ἢ γούλ' ἄθε;—Ὁφ. αὐτόθι: Τοῦ κ. ποῖο ἔ. ἴσο καὶ ἢ γούλ' ἄθε παλ νὰ ἔν;) Τῆς γκαμήλας ποῖο εἶναι σωστό καὶ νὰ εἶναι κ' ἢ οὐρά της; Ὅταν τὸ ὄλον ἀντικείμενον εἶναι ἐλαττωματικόν, κατ' ἀνάγκην καὶ τὰ μέρη ἔχουν κακῶς· ἢ ὅταν γενικῶς αἱ πράξεις τινὸς εἶναι κακαί, καὶ πᾶσα ἐπὶ μέρους πράξεις εἶναι ὁμοία.

5. Τῆ μυῖαν ἐφτάει καμέλ.

(κΜ 87) Τῆ μυῖγα κάνει γκαμήλα. Ἐπὶ τοῦ μεγαλοποιουῦντος τὰ μικρά.

κάμπος.

Εὔρεν τὸν κάμπον εὔκαιρον.

Βρῆκε τὸν κάμπο ἄδειο. Ἐπὶ τοῦ ἀποκτήσαντος τὴν ἐλευθερίαν νὰ κάμη ὅτι θέλει ἐνῶ πρότερον ἐδεσμεύετο. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα ἀφήνονται ἐλεύθερα νὰ βόσκουν εἰς τοὺς ἀγροὺς μετὰ τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν.

Κάν.

Νὰ χᾶται τὸ Κάν ντὸ κ' ἐέντον κι ὅσον τὸ Βαρετόν.

(κΜ 81) Νὰ χαθῆ τὸ Κάν ποῦ δὲν ἔγινε κ' ἴσα μὲ τὸ Βαρετό. Κάν τὸ, ἡ ἀρχαία καὶ δημώδης ὀνομασία τῆς πρωτευούσης τῆς ἐπαρχίας Χαλδίας μετονομασθείσης κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ὑπὸ τῶν λογίων Ἀργυρούπολις ὡς «ἀργύρου γενέθλι» κατὰ μετάφρασιν τῆς τουρκικῆς ὀνομασίας *Γκιουμουῦσ-χανέ*. Βαρετόν, μικρὸν χωρίον τῆς ἐπαρχίας. Ἡ παρ. ἐπὶ συγκρίσεως προσώπων ἢ πραγμάτων πρὸς ἄλλα πολὺ ὑπέριερα. Τὸ Κάν ὅσον καὶ ἂν ἐξέπεσεν ἐκ τῆς ἀρχαίας αἵγλης καὶ παρήκμασεν ὑπὸ ἔποψιν πληθυσμοῦ καὶ ἐμπορίου, ἐν τούτοις πάντοτε σφῆζει τὴν ἀναμφισβήτητον ὑπεροχὴν ὑπὲρ πᾶν χωρίον τῆς περιφερείας, πολὺ δὲ μᾶλλον ὑπὲρ τὸ ἄσημον καὶ ἐκ δεκάδος οἰκογενειῶν συγκείμενον Βαρετόν. Προῆλθε δὲ ἀπὸ εὐφυῆ ἀπάντησιν Ἀργυρουπολίτου πρὸς χωρικὸν τοῦ Βαρετοῦ ἐκφρασθέντα περιφρονητικῶς περὶ τῆς πατρίδος του.

καράβ.

Ἐπάτεψαν τὰ καράβᾶ 'τ'.

Βούλιαξαν τὰ καράβια του. Πατεύω ἐκ τοῦ τουρκ. πατμάκ. Ἐπὶ τοῦ μελαγχολοῦντος ἄνευ σοβαρᾶς αἰτίας.

καρδία.

1. Ἔλλα 'ς σὰ χεῖλᾶ κι ἄλλα 'ς σὴν καρδίαν.

(Τραπεζ. ΑΠ 23: Ἄ. ἔ'χ — καρδίαν ἄτ') Ἔλλα 'ς τὰ χεῖλη κι ἄλλα 'ς τὴν καρδιά. Ἐπὶ τοῦ δολίου καὶ ὑποκριτοῦ.

2. Σ σὰ χεῖλᾶ πρόγατον καὶ 'ς σὴν καρδίαν λύκος.

(κΜ 86) Ἔστα χεῖλη πρόβατο καὶ 'ς τὴν καρδιά λύκος. Βλ. προηγυμένην.

3. Ἡ καρδί' ἄτ' ἄμον ἤλῶς ἔν.

Ἡ καρδιά του εἶναι σὰν τὸν ἥλιο. Περὶ τοῦ ἀδόλου καὶ εἰλικρινοῦς.

γάτα.

1. Ἡ γάτα 'ς σὸ κρέας κ' ἔφτανεν κ' ἔλεεν «τάγκαλακ! Παράσκευῆ ἔν».

(ΠΜ 78: 'ς σὴν παστουρμὰν κᾶ'ν — ἐκούυζεν κᾶν «καλά,...» — Τραπεζ. ΑΠ 118: κ' ἔφτασεν — τάγκαλα Παρ. — Ὁφ. αὐτόθι: ἄντα οὐ φτάν 'ςσ. κρ. λέει «ὁσήμερον Τετράδ ἔν») Ἡ γάτα 'ς τὸ κρέας δὲν ἔφτανε κ' ἔλεγε «ἀνόητη, εἶναι Παρασκευή». Ταγκαλάκς ἀντὶ ταγ-

καλάκης τουρκ. ἀδιάκριτος, χονδροειδής, παλαβός. Ἐπὶ τῶν ψευδῶς αἰτιολογούντων ἀποτυχίαν.

2. Τὴν κάταν εἶπανε «τὸ σκατό σ' μούσκον ἔν» κ' ἐκείνε πα ἔχτά-
λεψεν κ' ἐφόσσιξεν ἄτο.

(Κερασ. ΠΠ Γ, 435: «ἔν γιατρικὸν (ἦ: βοτάνιν ἔν)» κ' ἔχτάλ.
καὶ ἔθαψεν ἄτο—Οἶν. αὐτόθι: «βοτάνιν γίνεται» κ' ἐκείνε ἐσγάλιξεν
κ' ἔκρυσεν ἄτο—Τραπεζ. ΑΠ 343: «βοτάν ἐγέντον» κ' ἐτσούπωσεν
ἄτο) Εἶπανε ἄς τὴ γάτα «τὸ σκατό σου εἶναι μούσκος» κ' ἐκείνη
ἔσκαψε καὶ τό χωσε. Ἀχταλεύω ἐκ τοῦ τουρκ. ἀχταρμάκ φοσσίζω, σκά-
πτω λάκκον καὶ κρύπτω τι ἐντός, ἀπὸ τοῦ οὖσ. φοσσίν (λατιν. fossa),
λάκκος (βλ. παρὰ Δουκαγγίω φοσσίον). Ἐπὶ τῶν ἀρνούμενων τὴν σύμ-
πραξίν των εἰς τοὺς ζητοῦντας αὐτήν.

3. Ἄμογ τὴν κάταν ἐφτά ἴψία ἔχ.

(Οἶν. ΠΠ Γ, 434: σάν—πσ'αῖς ἔσ'ει) Σάν τὴ γάτα ἐφτά ψυχές
ἔχει. Ἰψία τὰ, ἐξ ὀνομ. ἐν. ἴψη ἦ. Ἐπὶ τοῦ δυσκόλως ὑποκύπτοντος
εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἐπηρείας. Πλείονα βλ. ΠΠ Γ, 434.

4. Ἡ κάτα πα πίν ὀξειδ;

(ΠΜ 78: ὀξειδ κὶ πίν). Πίνει καὶ ἡ γάτα ξεῖδι; Πρὸς τὸν πρῶ-
τοντά τι ἀπροσάρμοστον εἰς αὐτόν. Πβ. ἐφτάγω, 2.

ἑκῆ'λις.

Ἄο ἑκῆ'λις τὸν κῆ'λ καρκαπέτ ἐκούυζεν.

(ΠΜ 82: κουύζ—Τραπεζ. ΑΠ 297: Ἄο σκλεπέας τὸν σκλεπέαν
καρκαποῦτς λέει—Ἄοφ. αὐτόθι: Ἄο τσεπρέας τὸν τσεπρέαν καρκαποῦτς
λέει) Ἄο κασιδης τὸν κασιδίη κασιδιάρη ἐφώναζε. Κουύζω ἐκ τοῦ ἀρ-
χαιου κοκκύζω, φωνάζω, λαλῶ, προσκαλῶ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀλέκτορος
φωνῶ. ἑκῆ'λις ἀντὶ ἑκῆ'λης, περσ. κέλ, ψωραλέος, φαλακρός. καρκα-
πέτ πιθανῶς ἀρμεν., ἀπέδωκα δὲ εἰς αὐτὸ τὴν σημασίαν κασιδιάρης
κατ' εἰκασίαν ὀρμηθεὶς ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς παρ. λεγομένης ἐπὶ τοῦ
ὄνειδίζοντος ἄλλον δι' ἐλάττωμα φυσικὸν ἢ ἠθικόν, τὸ ὁποῖον ἀκρι-
βῶς καὶ αὐτὸς ἔχει.

κελαηδῶ.

Κάθα ἔναν πουλὶν ἄς σὸν τόπον ἀθε κελαηδεῖ.

Κάθε πουλὶ ἄς τὸν τόπο του κελαηδεῖ. Ἐπὶ τοῦ συστελλομένου
ἐν ξένῳ περιβάλλοντι.

κερίν.

Κανείνος κερὶν οὖς νὰ ἐμέρωσεν κ' ἐπίασεν.

(κΜ 80) Κανενὸς κερὶ ὄσπου νὰ ξημερώσῃ δὲν ἔμεινε ἀναμμένο· Πιάνω ἀμετάβ., ἀνάβω. Ὅτι οὐδενὸς ἢ εὐτυχία εἶναι διαρκῆς.

ἑκεσέ.

Φά καὶ πία καὶ τὶ ἑκεσὲς τὸ στόμαν μ'ἄνοις.

Φάγε καὶ πιὲ καὶ τῆς χρηματοσακκούλας τὸ στόμα μὴν ἀνοίγῃς. ἑΚεσὲ ἢ, τουρκ. μ'ἄνοις=μὴ ἀνοις. Εἰρωνικῶς ἐπὶ φιλαργύρου πατρὸς συμβουλευόντος τοὺς υἱοὺς νὰ διασκεδάξουν χωρὶς νὰ δαπανοῦν καὶ ἐπὶ ἄλλων.

κιφάλ.

1. Τὸ κ' ἐγροικᾶ τὸ κιφάλ νεγκάζ τὰ ποδάραῦ.

(κΜ 88) Κεφάλι ποῦ δὲ νοιώθει τὰ πόδια κουράζει.

2. Τὸ κιφάλ λαῖζ.

Τὸ κεφάλι κουνάει. Ἐπὶ τοῦ εὕρισκομένου πρὸ τῆς ἀναποτρέπτου κακῆς μοίρας.

3. Τ' ὄψαρ ἄσσὸ κιφάλ βρομᾶ.

(κΜ 90—Τραπεζ. ΑΠ 421: ἑσκυλάζ) Τὸ ψάρι ἀπὸ τὸ κεφάλι βρομαίει. Καὶ τουρκικῆ κατὰ λέξιν ἀντίστοιχος *balık başından kokar*.

4. Τὸ νερόν ἄσσὸ κιφάλ κόψον ἄτο.

(ΠΜ 87: κόφν' ἄτο) Ἀπὸ τῆ μάννα κόψε τὸ νερό. Πρὸς τὸν προσπαθοῦντα νὰ διεξαγάγῃ ὑπόθεσιν ἀπευθυνόμενος ὄχι πρὸς τὸ ἀρμόδιον πρόσωπον, ἀλλὰ ἢ πρὸς ὑφιστάμενον ἢ ἄλλως συνδεόμενον πρὸς ἐκεῖνο.

κλαίω.

ἑΓνισαν θέλ τὸ καλό σ' ἐφτάει σε καὶ κλαίς.

Ὅποιος θέλει τὸ καλό σου σὲ κάνει νὰ κλαίς. Ὅτι ὁ αἰσθανόμενος ἀληθὲς ἐνδιαφέρον καὶ ἀγάπην πρὸς φίλον ἢ ὑφιστάμενον πρόσωπον δὲν χαρίζεται καὶ σιωπᾶ, ἀλλὰ ἐπιπλήττει καὶ συμβουλεύει παρεκτρεπόμενον.

κλάνω.

1. ἑΑποπὶς ἄσσὰ δαούλι κλάν.

Πίσω ἀπὸ τὰ τούμπανα κλάνει. Ἐπὶ ἐκείνου, ὅστις ἐν κύκλῳ συζητούντων δὲν ἔχει θάρρος νὰ εἴπῃ τὴν γνώμην του, ἐπωφελεῖται

δὲ στιγμὰς φωνασκιῶν καὶ θορύβου διὰ νὰ εἶπῃ αὐτὴν βέβαιος ὅτι δὲν θὰ ἀκουσθῆ, ἀλλ' ἀπλῶς διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ ἑαυτόν. Ἡ ἀρχὴ τῆς παρ. ἐκ τοῦ χοροῦ, καθ' ὃν ὑπὸ τοὺς ἐκκωφωτικούς ἤχους τοῦ μοναύλου καὶ τοῦ τυμπάνου δύναται τις νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέραν τὴν ἔξοδον τῶν κροτούντων ἀερίων ἄνευ φόβου αἰσχύνῃς.

2. *Τ' ἄλτις πλάν καὶ τ' ἄλτις κλάν.*

(ΠΜ 89: Τὸ θέλ —καὶ τὸ θέλ.—Τραπεζ. ΑΠ 280: Ὁ θεὸν τ' ἄλτις κτλ.) Ἄλλους φτειάνει κι ἄλλους κλάνει. Τὸ πλάνω παρὰ τὸ πλάττω εἶναι συνώνυμον πρὸς τὸ κοινὸν *καταφέρνω*. Ἐπὶ τοῦ ἄλλους μὲν εὐνοοῦντος, ἄλλους δὲ μισοῦντος ἢ ἀδιαφόρως φερομένου πρὸς αὐτοὺς οὐχὶ ὀλιγώτερον δικαιουμένους νὰ ἔχουν τὴν εὐνοϊάν του.

κλειδωμένος.

Το κλειδωμένον ἢ πόρτα σεράντα δέδῦ δεβάζ.

Ἡ κλειδωμένη πόρτα σεράντα δυστυχιὰς ἀπομακρύνει. *δέδῦ* τὰ μοιραῖα κακά, λυπηραὶ τῆς τύχης περιπέτεια.

κλέφτες.

1. Ὁ κλέφτες πάντα μέφτες γίνεται.

(κΜ 83-Τραπεζ. ΑΠ 281: Ὁ κλ. μέφτες) Ὁ κλέφτες γίνεται πάντοτε ὑποψίαρις. *Μέφτες* ὁ μεμφόμενος ἄλλον, διότι τὸν ὑποψιάζεται. Ἐπὶ τοῦ εὐκόλως ὑποψιαζομένου ἄλλον ὡς κλέπτην, διότι καὶ αὐτὸς εἶναι τοιοῦτος.

2. Ὁ κλέφτες εἶχε τὸν ἀδελφόν αὐτ' μάρτυραν.

(κΜ 82 —Τραπεζ. ΑΠ 24: Ἄν κι πιστεύς ἔμὲν τὸν ψεύτεν, ὁρώτα τὸν ἀδελφὸ μ' τὸν κλέφτεν) Ὁ κλέφτης εἶχε τὸν ἀδελφὸ του μάρτυρα. Ἐπὶ τοῦ προσάγοντος μαρτυρίαν προσώπου οὐχὶ περισσότερον ἑαυτοῦ ἀξιοπίστου.

κλέφτω.

Ὁσήμερον κ' ἔκλεψα καὶ πουρνὰ νὰ φοοῦμαι.

(ΠΜ 83: φογοῦμαι) Δὲν ἔκλεψα σήμερα γιὰ νὰ φοβᾶμαι αὔριο. Ὑπὸ τῶν ἀταράχων ὡς ἀμετόχων διαπραχθέντος ἐγκλήματος.

κλώθω.

1. Ἐκλώσεν τὰ ζευλία.

(κΜ 75) Τὰ γύρισε τὰ ζευγλιά. Ἐπὶ τοῦ μεταβάλλοντος τρόπον συμπεριφορᾶς καὶ φερομένου μωρῶς. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τῶν ζευγλῶν

έχουσῶν σχῆμα τοξοειδές διὰ νὰ προσαρμόζονται καλῶς εἰς τὸν τραχήλον τοῦ βοῦς διερχόμεναι δι' ὀπῶν τοῦ ζυγοῦ καὶ συνδεόμεναι ἐκ τῶν κάτω ἄκρων εἰς τὴν βάσιν τοῦ τραχήλου. Ἐὰν δὲ ἀντιστραφοῦν, εἶναι ἀδύνατος ἡ σύνδεσις τοῦθ' ὅπερ μόνον παράφρων βοηλάτης δύναται νὰ πράξῃ.

2. Ἔκλωσεν τὸ φύλλον.

Τὸ γύρισε τὸ φύλλο. Βλ. ἀλλάζω.

κοιλία.

1. Ἐσὺ ντὸ ἐξέρτις ἐγὼ 'ς σὴν κοιλία μ' ἀπές ἔχ' ἄτα.

(Τραπεζ. ΑΠ 71: Ἐσὺ ντὸ θὰ λές ἐγὼ ἀπές ἰμ ἔχ' ἄτα) Ἐκεῖνα ποῦ ξέρεις ἐσὺ ἐγὼ μέσα 'ς τὴν κοιλία μου τά χω. Πρὸς τὸν ἀποκρύπτονιά τι, τὸ ὁποῖον ὁ ἄλλος γνωρίζει καλύτερον. Εἰς τὴν παρ. ὑπόκειται μῦθος τῆς ἀλεποῦς καὶ τοῦ παπᾶ, ὅστις ἐδημοσιεύθη ὑπὸ ΣΙ σελ. 267.

2. Ἡ κοιλί' ἀτ' πολλὰ παίρ.

(κΜ 75) Ἡ κοιλία του δέχεται πολλά. Ἐπὶ τοῦ πλεονέκτου καὶ ἄρπαγος ἢ τοῦ ἀνεχομένου καὶ ὑπομένου τὰς δυσκολίας τοῦ βίου.

3. Τὰ κουντούρας τράκα-τράκ κ' ἢ κοιλία λάγκα-λάγκ.

(κΜ 87) Τὰ παπούτσια τράκα-τράκ κ' ἢ κοιλία λάγκα-λάγκ. Κουντούρα ἢ, τουρκ. κούντρα. Αἱ λ. τράκα καὶ λάγκα εἶναι ὀνοματοπεποιημένα πρὸς παράστασιν τοῦ κρότου τῶν ὑποδημάτων καὶ τοῦ ἀνιαροῦ ἤχου τοῦ κενοῦ στομάχου. Ἐπὶ τῶν κομψευομένων μὲν καὶ ἐπιδεικνυομένων ὡς πλουσίων, στερουμένων δὲ πολλάκις καὶ τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων.

κοκκινόκωλος.

1. Μὲ τὸ κοκκινόκωλον τὸ κερὶν θέλ νὰ λαλοῦμ' ἄτον.

Μὲ τὸ κοκκινόκωλο κερὶ θέλει νὰ τὸν καλέσωμε. Ἐτέρα παραλλαγή: μὲ τὰ κοκκινόκωλα κερία κτλ. Ἐπὶ τῶν προσκαλουμένων καὶ βραδυνόντων ἢ ἀρνούμενων νὰ προσέλθουν. Ἐκ τοῦ ἐθίμου τῆς προσκλήσεως εἰς τὸν γάμον διὰ κηρίου ἔχοντος τὴν βάσιν ἐρυθρᾶν ὡς συμβόλου χαρᾶς.

2. Μὲ τὸ κοκκινόκωλον τὸ κερὶν ἐλάλεσάμε σε.

Μὲ τὸ κοκκινόκωλο κερὶ σὲ καλέσαμε. Ἐτέρα παραλλαγή: μὲ τὸ

κοκ. τὸ κερὶν ἐκάλεσάνε σε. Πρὸς τὸν αὐτοκλήτως προσερχόμενον ὀπουδήποτε ὀχληρόν.

κολυμπετής.

Τὸν κολυμπετὴν ἴσῃν ἔμπαν ἀτ' κὶ τεροῦν ἀτον, ἴσῃν ἔβγαν ἀτ' τεροῦν ἀτον.

(κΜ 88) Τὸν κολυμβητὴ δὲν τὸν κοιτάζουν ὅταν μπαίνῃ, ὅταν βγαίνῃ τὸν κοιτάζουν. Ὅτι ὁ ἐπιχειρῶν τι πρέπει νὰ κρίνεται ὄχι εἰς τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιχειρήσεως.

κορίτς.

Τὸ κορίτς ν' ἀφήν' ἀτο, γιὰ δαουλιζῆν παίρ γιὰ ζουρναιζῆν.

(κΜ 92) Ἄν τ' ἀφήνουν τὸ κορίτσι ἢ δαουλιζῆ παίρνει ἢ ζουρναιζῆ. δαουλιζῆς τουρκ., τυμπανοκρούστης κατὰ τὸν χορόν. Ὅτι οἱ μὴ ἔχοντες ὄριμον νοῦν δὲν πρέπει νὰ ἀφήνῳνται ἐλεύθεροι νὰ κανονίζον κατ' ἰδίαν θέλησιν τὰς πράξεις των.

κορώνα.

Ἄπ' ἀτὸν κορώνα κὶ γαστροῦνται.

(κΜ 71) Ἄπ' αὐτὸν κόρακας δὲ γαστρῶνεται. Ἐπὶ τοῦ φιλαργύρου.

κῶσές.

Ὅλι ἴνιανε, τὶ κῶσὲ τὰ γένᾱ μαναχὸν κὶ φυτρῶννε.

(ΠΜ 84: γίντανε) Ὅλα γίνονται, μονάχα τοῦ σπανοῦ τὰ γένεια δὲ φυτρῶνουν. Κῶσές τουρκ.

κόσμος.

1. Ἄσπὸν κόσμον κὲς ἐνερᾱ́στα καὶ τὸν Κοσμᾱν.

Ἐξ αἰτίας τοῦ κόσμου συχάθηκα καὶ τὸν Κοσμᾱ. Νερᾱ́σκουμαι παρὰ τὸ ἀναρέσκουμαι. Βλ. Γιάννες, ὅ.

2. Ἰντᾱν γίνεται ὁ κόσμον ἄς γίνεται κὶ ὁ Κοσμᾱς.

Ὅτι γίνῃ ὁ κόσμος ἄς γίνῃ κὶ ὁ Κοσμᾱς. Ἐπὶ κοινῆς συμφορᾱς.

κουβαρῆ ἴζω.

Λῦσον καὶ κουβαρία.

(κΜ 80) Ξετύλιξε καὶ κουβάριαζε. Πρὸς τὸν περιπλεκόμενον εἰς ὑπόθεσιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἤμπορεῖ νὰ φέρῃ εἰς πέρας.

κουλία.

1. Ἡ κουλία μὲ τὸ κ' ἔχ κέρατα πα'σκίντιο πάντα ἔν κατσίκα;

Πῶς δὲν ἔχει ἢ κουλία κέρατα μήπως πάντοτε εἶναι κατσίκα;

Ἐκουλία, αἶξ ἄνευ κεράτων. Ἡ λ. ὁμόρριζος τοῦ κολοβός, κολούω καὶ τοῦ διαλεκτικοῦ ἔκουλίζω, ἀποκόπτω τὴν κεφαλὴν (κυρίως ἐπὶ τῶν ἰχθύων), σημαίνει ἄρα αἶγα οἰονεὶ κεκολοβωμένην, διότι ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ τὸ ζῶον τοῦτο ἐγέννησε τὴν παράστασιν τοῦ κερασφόρου, διὰ τοῦτο δὲ τὸ ἄνευ κεράτων θεωρεῖται ὡς κολοβόν. Ἐν τῇ παρ. γίνεται διάκρισις τῆς ἔκουλιας καὶ τῆς κατσικάς ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν, δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ πρώτη εἶναι μικρὸν κατσικί, διότι δὲν ἔχει κέρατα, ἐπειδὴ ἐνδεχόμενον εἶναι ἐκ φύσεως νὰ μὴ ἔχη. Ἐντεῦθεν ἡ παρ. ἐπὶ τῶν φαινομένων μικρῶν κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ τοῦτο ἀνικάνων κρινομένων νὰ κάμνουν τι, ἐνῶ τουναντίον καὶ ἡλικίαν παρὰ τὸ βραχὺ ἀνάστημα ἔχουν καὶ ἰκανότητα. Συνήθως ἐπὶ κόρης.

2. Ἡ ἔκουλία ἂν κὶ λαῖζ τ' οὐράδν ἀτς, ὁ κόσον κὶ λαγγεῦ'.

Ἄν δὲν κινήσῃ τὴν οὐρά της ἢ κατσικά, ὁ τράγος δὲν καβαλλικεύει. Ἐπὶ γυναικὸς κακῆς διαγωγῆς.

κόφτω.

Φύλλα κόφτι.

Φύλλα κόβει. Ἐπὶ δυσηκόου. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τῶν κοπτόντων φυλλοφόρους κλάδους δρυῶν χρησιμοποιουμένους τὸν χειμῶνα εἰς τροφήν τῶν ζῴων, διότι οὗτοι καθ' ὃν χρόνον ἀσχολοῦνται εἰς τὸ ἔργον τοῦτο δυσκόλως ἀκούουν ἀσθενῆ φωνὴν ἕνεκα τοῦ παραγομένου κρότου καὶ θορύβου.

κόχλος.

1. Ὁ κόχλον πα ἔς σὸ τσέπλν ἀτ' βασιλέας ἔν.

(κΜ 82) Καὶ τὸ σαλιγκάρι ἔς τὸ καβούκι του εἶναι βασιλεᾶς. Ἐκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἄρχει.

2. Ὁ κόχλον ἐξέβεν ἀσσὸ τσέπλν ἀτ' κ' εἶπεν «φτοῦ! καὶ μέρ ἔμνε!».

(κΜ 83) Τὸ σαλιγκάρι βγῆκε ἀπὸ τὸ καβούκι του καὶ εἶπε «φτοῦ! ποῦ ἤμουν!». Ἐπὶ τῶν περιφρονούντων τοὺς οἰκειοὺς ἢ τὴν πατρίδα, διότι ἀνῆλθον εἰς ὑψηλοτέραν περιωπὴν.

κράζω.

Τί εἶναι αὐτὰ νιὸ κράζουν καὶ φωνάζουν;

(Τραπεζ.) Τί εἶναι αὐτὰ ποῦ κράζουν καὶ φωνάζουν; Εἰρωνικῶς

ἐπὶ τοῦ προσποιουμένου τὸν εὐγενῆ καὶ λησμονοῦντος τὴν εὐτελῆ καταγωγὴν του. Εἰς τὴν παρ. ὑπόκειται ἡ ἐξῆς παράδοσις.

Ἔνας Τραπεζουνταῖος ἐπῆεν ἔς σὴν Ἑλλάδα. Ἄσσά πέντε ἔξ χρόνῶ κ' ὑστερία ἐπῆεν ἐδέβεν. Ἔσ σὶ χωρέτας κὲς ἐθέλνεν νὰ φάνθεται τεγιά ἄμον εὐγενῆς κι ἀτόσον κ' ἐλέγγυνην, ἄλλο τὶ χτηνὶ τῆ λαλίαν πα κ' ἐγνώρτσεν. Ἐναν ἡμέραν σὶ ἐκράζαν τὰ χτηνῶ, ἀτὸς ἐχολᾶ ἔσταν κ' ἐρωτᾷ τῆ γυναῖκαν ἀτ' ἐλληνικὰ «τί εἶναι αὐτὰ ντὸ κράζουν καὶ φωνάζουν;»

Ἔνας Τραπεζούντιος πῆγε ἔς τὴν Ἑλλάδα, κατόπι δὲ ἀπὸ πέντε ἔξ χρόνια γύρισε πίσω ἔς τὴν πατρίδα. Ἔσ τοὺς πατριώτας του ἤθελε νὰ φαίνεται τάχατες πῶς εἶναι εὐγενῆς καὶ τόσο ποῦ ἐλέπτυνε, ὥστε δὲ γνώρισε πειὰ καὶ τῆ φωνῆ τῆς ἀγελάδας. Μία ἡμέρα ἐκεῖ ποῦ ἐκράζαν οἱ ἀγελάδες θύμωσε καὶ ρωτᾷ τῆ γυναῖκα του ἐλληνικὰ «τί εἶναι αὐτὰ ποῦ κράζουν καὶ φωνάζουν;»

κρῖμαν.

Κρῖμαν ἔς σ' ἀμέκᾶ μ' τὰ πολλά, ἔς σ' ἀργατικά μ' τὰ πλέα.

(M 79) Κρῖμα ἔς τοὺς κόπους μου τοὺς πολλοὺς, ἔς τὰ μεροδούλᾶ μου τὰ πειὸ πολλά. Ἄμέκ τὸ, τουρκ. Βλ. λιροπρόσωπος.

κρίνω.

1. Στὰ οὐρανὲ καὶ κρῖσον!

(κM 86) Στάσου οὐρανὲ καὶ κρῖνε! Ἐπὶ μεγάλης ἀδικίας.

2. Ζαρωτὰ κάθκα κι ὀρθὰ κρῖσον.

(ΠM 77: καθκά—Τραπεζ. ΑΠ 177: ἴσα) Στραβὰ κάτσε καὶ σωστά κρῖνε. Πρὸς τὸν σκοπίμως δι' ἴδιον ἢ ἀλλότριον συμφέρον μὴ γνωμοδοτοῦντα δικαίως ἐπὶ διαφορᾶς ὑφισταμένης μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἄλλου ἢ ἐτέρων δύο (πβ. ΠΠ Α, 125).

κρούγω.

Τὸν γάϊδῆρον κι κρούει, τὸ πυλάν κρούει.

(κM 89) Κοινή: δὲ δέρνει τὸν γάϊδαρο, δέρνει τὸ σαμάρι (βλ. ΠΠ Δ, 350). Τουρκική: ε̇σεγι̇ δολγέμεζ, παλαιὰ δολγερ—δὲ μπορεῖ νὰ δέρνη κτλ.

κρύφκουμαι.

1. Οἷς νὰ κρύφκεται ἡ κοτύλα σ'.

ᾠσπου νὰ κρυφθῆ ὁ σβέρκος σου. Κοτύλα ἤ, τὸ κοῖλον μέρος τοῦ αὐχένος. Εἰρωνικῶς πρὸς τὸν ἀπερχόμενόν που καὶ ἀναλαμβάνοντα προθύμως τὴν ἐκτέλεσιν παραγγελιῶν, τὰς ὁποίας εἶναι ἀπίθανον ἂν θὰ ἐκπληρώσῃ.

2. Ἀπολὶς ἀσσὸ δάχτυλον ἀτ' κρύφκεται.

Πίσω ἀπὸ τὸ δάχτυλό του κρύβεται.

κῶλος.

1. Παιδὶν ἄς ἔχωμε καὶ κῶλον μ' ἔ'χ.

(κΜ 85) Ἄς ἔχωμε παιδί κι ἄς μὴν ἔχῃ πισινό. Ἔτεροι δύο παραλλαγαὶ φέρονται: *θέλεις νὰ ἔῃς παιδὶν καὶ κῶλον νὰ μὴ ἔ'χ*, *θέλεις νὰ χῆς παιδί καὶ πισινό νὰ μὴν ἔχῃ*; *θέλεις παιδὶν κῶλον νὰ μὴ ἔ'χ*; *θέλεις παιδί νὰ μὴν ἔχῃ πισινό*; Ὅτι ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ἀποκτήσῃ τι καλὸν δὲν πρέπει νὰ στενοχωρῆται, εἰὰν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐνεργειῶν παρουσιάζονται καὶ δυσκολίαι.

2. Τὸν κῶλον ἀτ' κὶ τερεῖ, 'ς σὸ Χασάν-δαοὺν 'ς σὰ ξύλα θέλ νὰ πάῃ.

(ΠΜ 90: ἐχπά'σκειται) Δὲ βλέπει τὸν πισινό του, παρὰ 'ς τὸ Χασάν-δαοὺν 'ς τὰ ξύλα θέλει νὰ πάγῃ. Ἐπὶ τοῦ ἐπιχειροῦντός τι ἀνώτερον τῶν δυνάμεών του. *Χασάν-δαοὺν*, τουρκ. *Χασάν-δαγ* (= ὄρος τοῦ Χασάν) ὄρος ὑψηλὸν καὶ δρυμῶδες, εἰς τὸ ὁποῖον ἢ μετὰβασις χάριν ξυλείας δὲν εἶναι εὐκόλος καὶ ἔνεκα τῆς ἀποστάσεως καὶ ἔνεκα τῶν κινδύνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐκτίθεται τις.

3. Ἀσσὸν κῶλο μ' ἐξέβες καὶ κολύμ θέλεις νὰ μαθήης με.

Ἀπὸ τὸν πισινό μου βγῆκες καὶ κολύμπι θέλεις νὰ μοῦ μάθῃς. Πρὸς τὸν θέλοντα νὰ διδάξῃ ἄλλον μεγαλύτερον καὶ ἐμπειρότερον. Εἰς τὴν παρ. ὑπόκειται ὁ ἐξῆς μῦθος τοῦ Ναστρατῖν χότζα.

Ἐναν ἡμέραν ὁ Ναστρατῖνον ἐπῆεν 'ς σὴ θάλασσαν νὰ λού'σκειται, ἅμα νὰ κολυμπᾷ ξά' κ' ἐξέρ-
 νεν. Ἄρ ἐξέγκεν τὰ λώματ' ἀτ' κ' ἐσέβεν 'ς σὸ νερὸν καὶ τεγιά κάτ ἐποῖνεν, ἐτάραζεν τὸ νερὸν κ' ἐ-
 κουνεῖουτον ἀδὰ κι ἀκεῖ, ἅμα 'ς σὴν ἄκραν κές, 'ς σὰ βαθέα ἐφογοῦτον

Μία μέρα ὁ Ναστρατῖνος πῆγε 'ς τὴ θάλασσα νὰ λουσοῦν, ἀλλὰ δὲν ἤξερε καθόλου νὰ κολυμπᾷ. Τὰ βγαλε λοιπὸν τὰ ροῦχα του καὶ μπῆκε 'ς τὸ νερὸ καὶ τάχατες κάτι ἔκανε, ἀνακάτωνε τὸ νερὸ καὶ κουνεῖοτανε ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ἀλλὰ 'ς τὴν ἄκρη ἄκρη, γιὰτὶ 'ς τὰ βαθεὰ φο-

νά ἐμπαίν.

Ἄλλομίαν ἐπέχέστεν καὶ ντό τε-
ρεῖ! Τὰ σκατά 'τ' ἐξέβαν ἀπαγκές
'ς σὸ νερόν κ' ἐπέγναν ἀδὰ κι ἀκεῖ·
ἀτός πα ἐτέρεσεν ἀτα ἕναν ξάϊ κ'
ἐπεκεῖ λέει «ἀσσὸν κῶλο μ' ἐξέβετε
καὶ κολύμ θέλετε νὰ μαθίζετε με».

βότανε νὰ μπῆ.

Καὶ νὰ σου, 'ς τὸ ἀναμεταξὺ ἀ-
ποπάτησε καὶ τι νὰ δῆ! Οἱ ἀκα-
θαροσίες του βγῆκαν ἀπάν' ἀπάνω
'ς τὸ νερὸ καὶ πήγαιναν ἐδῶ κ' ἐ-
κεῖ· κι αὐτὸς ἀφοῦ τὲς κοίταξε λιγά-
κι λέγει «ἀπὸ τὸν πισινό μου βγή-
κατε καὶ κολύμπι θέλετε νὰ μοῦ μά-
θετε».

4. Ὁμέρ-ἀγας ἐχόρευεν κι ὁ κῶλος αὐ' ἐφαίντον.

Ὁ Ὁμέρ-ἀγᾶς ἐχόρευε κι ὁ πισινὸς του φαινότανε. Ὅτι ὁ θέλων
νὰ φαίνεται ὅτι εἶναι τι ὑπὸ ἔποψιν κοινωνικὴν ὀφείλει νὰ εἶναι
εὐπρεπῆς εἰς τὰς ἐκφάνσεις τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἄλλως ἀποβαίνει
καταγέλαστος, ὅπως ὁ ρακένδυτος καὶ ἡμίγυμνος λαμβάνων μέρος
εἰς χορὸν δημοτελῆ.

5. Φοβέρισον τὸν κῶλο σ' μὴ χέσης τὸ βρακί σ'.

Φοβέρισε τὸν πισινό σου γιὰ νὰ μὴ χέσης τὸ βρακί σου. Πρὸς
τὸν δι' ὑπόθεσιν ἀποκλειστικῶς ἑαυτὸν ἐνδιαφέρουσαν ἐκφράζοντα
πρὸς ἄλλον ἀνησυχίαν καὶ φόβον μήπως ἀποτύχη, ὁ ὁποῖος ἢ ἐλά-
χιστα ἢ καθόλου δὲν ἐνδιαφέρεται, καὶ προσπαθοῦντα νὰ ἐξεγείρη
καὶ τὴν ἰδικὴν του προσοχὴν, ὥστε νὰ συμμερισθῆ καὶ οὗτος τὸν
φόβον ἐνδεχομένης ἀποτυχίας.

6. Τ' αὐδί ὁ κῶλον πάντα φάνηται καὶ τι προγατὶ μίαν ἐφάνθεν.

(ΠΜ 89: κῶλος—φαίνεται—ἐφ. μίαν) Τοῦ γιδιοῦ ὁ κῶλος πάντοτε
φαίνεται καὶ τοῦ προβάτου φάνηκε μιὰ φορὰ. Ἐπὶ τῶν διαλα-
λούντων σφάλμα τινὸς ἅπαξ διαπραχθέν, ἐνῶ τὸ ἴδιον ἄλλοι κά-
μουν συχνότατα καὶ ὁμως οὐδεὶς γίνεται θόρυβος.

λαλῶ.

Χῶμαν τρώει καὶ κι λαλεῖ.

Χῶμα τρώγει καὶ δὲ μιλάει. Ἐπὶ φιλησύχου παιδίου, τὸ ὁποῖον
καὶ τιμωρούμενον δὲν φωνάζει οὔτε διαμαρτύρεται.

λάμπω.

Γιὰ λάμπω γιὰ θὰ λάμπω.

Ἡ λάμψε ἢ θὰ λάμψω. Ἐπὶ κόρης ἔξαισίου κάλλους. Ὁ λέγων τὴν παρ. φαντάζεται ὅτι ἡ κόρη διὰ τῆς ὠραιότητός της προκαλεῖ τὸν ἥλιον ἀμιλλωμένη πρὸς τὴν λάμπιν του. Ἡ παραβολὴ τῆς λαμπούσης καλλονῆς πρὸς τὴν λάμπιν τοῦ ἡλίου εἶναι συνήθης εἰς τὴν δημώδη ποίησιν (πβ. Δ. Οἰκονομίδου Lautl. 139), χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι καὶ ἡ λ. ἡ λῶκόρασον ἐν ἄσμ.

σήμερον τὸ ἡλῶκόρασον δύο καρδίας ἔχει.

ἦτοι κοράσιον λάμπον ὡς ὁ ἥλιος. Ἐτέρα παραλλαγή: γιὰ λάμπρον γιὰ θὰ λάμπω σε, ἢ λάμψε ἢ θὰ σὲ λάμψω, δηλ. θὰ σὲ φωτίσω ἐγὼ διὰ τοῦ κάλλους μου.

λέγω.

1. Ἐγὼ λέγω κ' ἐγὼ ἀκούω.

Πβ. ΠΠ Α, 400.

2. Χὰ λέει χάν πλάσκειται.

Χὰ λέγει χάνι φτειάνεται. Ἐπὶ ἐκείνου, τοῦ ὁποίου ἐκπληροῦται ἀμέσως πᾶσα διαταγὴ καὶ ἐπιθυμία, ὥστε καὶ ἂν ἔτι θελήσῃ αὐτοστιγμὴ νὰ οἰκοδομηθῇ χάνι, μόλις προφέρει τὴν πρώτην συλλαβὴν χα τὸ χάνι ὡς ἐκ θαύματος παρουσιάζεται. Ἡ παρ. ἔχει μορφήν λογοπαιγνίου, διότι τὸ χα (τουρκ. ha) εἶναι κυρίως μόριον παρακελευσματικόν, ὡς χὰ ἔρθες=ἔλα ἀμέσως, χὰ ἐπῆες=πήγαινε ἀμέσως, ἀλλὰ συμπίπτει καὶ πρὸς τὴν πρώτην συλλαβὴν τῆς λέξεως.

3. Ἐγὼ ἄς λέγω, Μαρία! κ' ἢ Μαρία χὰ μὴ λέη!

(κΜ 74) Ἐγὼ ἄς πῶ, Μαρία! κ' ἢ Μαρία ὀρίστε μὴ πῆ! Ἐπὶ διαταγῆς αὐστηροτάτης ἐκπληρουμένης ἀμέσως. Τὸ χὰ ἐν χρήσει εἰς τὰς ἀπαντήσεις τῶν ὀνομαστῶν κλήσεων θεωρεῖται χυδαῖον ἀντὶ τοῦ ὀρίστε ἢ ὀρσον (ὀρισον), ἀντίστοιχον τῷ ἔλλην. νὰ καὶ μεταπεσὼν εἰς τὴν χρήσιν ταύτην κατὰ παράλειψιν ρήματος ἀναλόγου πρὸς τὴν ἐρώτησιν.

4. Ντὸ θὰ λές ἀτο-μούτ-μούτ πέ ἀτο ἀρμούτ.

(ΠΜ 91:—κούτ-μούτ) Ἐκεῖ ποῦ θὰ τὸ πῆς-μούτ-μούτ, πές το ἀρμούτ (=ἀπίδι) Προτροπὴ πρὸς τὸν ὁμιλοῦντα συγκεκαλυμμένης νὰ εἴπῃ σαφῶς καὶ ἀπεριφράστως τί θέλει ἢ τί σκέπτεται καὶ οὐχί, ἐὰν λ. χ. θέλῃ νὰ εἴπῃ ἀρμούτ, ἀντὶ νὰ ἐκφέρῃ τὴν λ. ὀλόκληρον, νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν δευτέραν συλλαβὴν. Τουρκικὴ: -μούτ-μούτ δεα-

ιζαγί'ν, ἀρμούτ δέ δα τ'ζίκι ιτ'ζινδέν=ἐκεῖ ποῦ θὰ πῆς-μούτ-μούτ, πές ἀρμούτ κ' ἔβγ' ἀπὸ τῆ μέση.

λιροπρόσωπος.

Κρῖμαν 'ς σὸ βούδιν τ' ἔσπαξα καὶ 'ς σὸν γάμον τ' ἐποίκαμ'·
πήραμ' τὴν λιροπρόσωπον, τὴν ἀγγουρομυτίαν.

(κM 79—Τραπεζ. ΑΠ. 167: 'ς σὴ χαρὰν τ' ἐποίκα) Κρῖμα 'ς τὸ βόιδι ποῦσφαξα καὶ 'ς τὸ γάμο ποῦ κάναμε· πήραμε τὴν ἀσκημομούρη, τὴν ἀγγουρομυτοῦ. Περὶ τοῦ ἐπιθ. *λιροπρόσωπος* πβ. τὸ παρ' Ἑουσ. «λιρός· ἀναίσχυντος, ἀναιδής» καὶ τὸ νῦν ἐν Καρπάθῳ *λίρης*, *ισχνός*, περὶ δὲ τῆς συνθέσεως τὰ ὅμοια *ἀσπροπρόσωπος*, *μανροπρόσωπος*, *κοκκινοπρόσωπος*, *ἄσκεμοπρόσωπος*. Ἐγγουρομυτία σπάνιος τύπος ἀντὶ τοῦ συνηθούς *ἀγγουρομύταινα* θηλ. τοῦ *ἀγγουρομύτης*—*ἀγγουρομύτις*, ὁ ἔχων ρῖνα μεγάλην ὡς τὸ ἀγγοῦρι, ἄλλως *χοντρομύτις*. Ἡ παρ. ἐπὶ τῶν ματαιωθειῶν ἐλπίδων, συνηθέστερον δὲ εἰδικῶς διὰ τὴν πρόοδον προσώπου, τὸ ὁποῖον πάντοτε συνεβουλεύομεν.

λόγος.

1. Τὸ καλὸν ὁ λόγος πάντα πικρὸν ἔν.

Ὁ καλὸς λόγος πάντοτε εἶναι πικρός. Πικρὰ ἢ συμβουλή πρὸς τὸν πράττοντα σφάλμα.

2. Ὁ λόγος φέρ τὸ λόγον.

(ΠM 82: τὸ λ. ἀνοί—Τραπεζ. ΑΠ 281. ΣI 269: ἀνοίει) Ὁ λόγος φέρνει τὸ λόγο. Βλ. *καλατζή*.

3. Μέγαν βούκαν φά καὶ μέγαν λόγον μὴ λές.

(ΠM 81: βουκοῦ—Τραπεζ. ΑΠ 421: τρανόν) Μεγάλη μπουκιά φάγε καὶ μεγάλο λόγο μὴ λές. Πρὸς τὸν ἀλαζονευόμενον.

λύκος.

1. Τὸ λύκον ἐτραναγγέλιζαν κ' ἐκεῖνος ἔλεεν «τὶ ποπᾶ τὰ πρόγατα ποῦκες ἐδέβαν;»

(ΑΠ 344: κὶ ἀτὸς ἔ. «τοῦ π. τ' αἰδίᾳ ἀκᾶ ἴν πάγνε». ΠM 90: μέρ εἴν;—Τραπεζ. ΣI 269: λ. ἔ. κὶ ἀτὸς τ'αρνία ἔτερνεν. ΑΠ 344: κὶ ἀτὸς ἔλ. «τί'σ τ' αἰδίᾳ πέραγκ' ἄν») Τὸ λύκο τὸν χαρτοδιάβαζαν κ' ἐκεῖνος ρωτοῦσε «ποῦ πάνε τοῦ παπᾶ τὰ πρόβατα;» *Τραναγγέλιζω* ἐκ τοῦ *τραναγγέλ* (τετραευαγγέλιον) λέγεται ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν σωματικῶς ἢ ψυχικῶς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀναγινώσκονται περικοπαὶ τοῦ

εὐαγγελίου πρὸς Ἰασιν. Πβ. τὴν κοινήν: ὁ λύκος κὶ ἂν ἐγέρασε κὶ ἄλλαξε τὸ μαλλί του, οὔτε τὴ γνώμη του ἄλλαξε, οὔτε τὴν κεφαλή του.

2. Τὸ λύκον εἶπαν ἄτον «θ' ἐφτάμε σε τ'ζοπάνον»· ἐκεῖνος πα ἔκλαψεν «ντὸ κλαίς;» εἶπαν ἄτον — «κ' ἴνανεύ' ἄτο» εἶπεν.

(κM 116) Εἶπαν ᾽ς τὸ λύκο «θὰ σὲ κάνωμε τζοπάνη» κ' ἐκεῖνος ἔκλαψε· «γιατὶ κλαίς;» τοῦ εἶπαν — «δὲν τὸ πιστεύω» εἶπε. Ἰνανεύω ἐκ τοῦ τουρκ ἴνανμάκ. Ἐπὶ τῶν θελόντων νὰ φενακίσωσι δι' ἀπατηλῶν ὑποσχέσεων, ἀλλὰ μὴ γινομένων πιστευτῶν.

3. Τὸ λύκον εἶπαν ἄτον «ἦ γούλα σ' γιατί ἐν πα' χύν;» — «μὲ τὰ χέρῳ μ' τερῳ τὴ δουλεία μ'» εἶπεν.

(κM 116) Εἶπαν ᾽ς τὸ λύκο «γιατὶ εἶναι παχὺς ὁ λαιμός σου;» — «μὲ τὰ χέρια μου κοιτάζω τὴ δουλεία μου» εἶπε. Ἐπὶ τῶν προνοούντων περὶ τῶν ἰδίων συμφερόντων καὶ μὴ ἀναμενόντων παρ' ἄλλων.

4. Δύκ πορδὴν ἔκσα κὶ ἄλλ' αἵκα κ' ἔκσα.

(ΠM 80: κὶ ἄτο) Λύκου πορδὴ ἄκουσα καὶ τέτοια δὲν ἄκουσα. Βλ. ΠΠ Γ, 152.

5. Ὁ λύκον πρόγατον κὶ γίνεται.

(κM 83) Ὁ λύκος δὲ γίνεται πρόβατο. Ὅτι δὲν μεταβάλλεται ἢ κακὴ φύσις.

6. Ὁ λύκον ἴκουζούμ κὶ φυλάτι.

Ὁ λύκος δὲ φυλάγει λειχούδι. Κουζούμ τὸ, τουρκ. Ἐπὶ τοῦ λαιμάργου, ὁ ὁποῖος ἐννοεῖ νὰ φάγη τὸ παρατυχὸν ἔδεσμα ὀλόκληρον ἀδιαφορῶν διὰ τὸ μέλλον.

7. Ὁ λύκον τὰ πόδας ἀτ' νὰ ἐμέτρανεν ἴκουζούμ κ' ἐχόρταζεν.

(κM 83) Ὁ λύκος ἂν μετροῦσε τὰ βήματά του, φαγεῖ δὲ θὰ χόρταινε. Ὅτι διὰ νὰ ζῆ κανεὶς δὲν πρέπει νὰ σκεφθῆ τοὺς κόπους.

λῶμαν.

Τὰ λώματα μ' ὅσον ἐτίμεσάνε με ὁ κὺρ ἰμ κ' ἡ μάννα μ' κ' ἐτίμεσε με.

(κM 90) Ὅσο μὲ τίμησαν τὰ ροῦχά μου δὲ μὲ τίμησε ὁ πατέρας μου κ' ἡ μάννα μου. Ὅτι μεγάλην σημασίαν ἔχει διὰ τὰς κοινωνικὰς σχέσεις τὸ εὐπρεπὲς ἐξωτερικόν.

μαερεύτρη.

Ἄντρας ἰμ ὁ κούβαλον κ' ἐγὼ ἢ μαερεύτρη.

(Μ 73) Ὁ ἄντρας μου ὁ κουβαλητής κ' ἐγὼ ἡ μαγειρεύτρα. Ἐπὶ γυναικός, ἡ ὁποία οὐδόλως φροντίζει περὶ πορισμοῦ τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, ἀλλὰ τὰ πάντα περιμένει παρὰ τοῦ ἀνδρός.

μαερεύω.

Ὅλ π' ἄφτινε κὶ μαερεύνε.

(ΠΜ 82: Οὐλ ποιὸς ἄφνε) Ὅλοι ποῦ ἀνάβουν φωτιά δὲ μαγειρεύουν. Ὅτι ὅλοι οἱ ἐπιχειροῦντές τι δὲν εἶναι ἕξισου ἱκανοὶ νὰ τὸ κατορθώσουν.

μαθάνω.

Ὁ σκύλον τ' ἔμαθεν ἄλλο κὶ ἀπομαθάν.

(ΠΜ 83: ἀπομαθάν' ἄ) Ἐκεῖνο ποῦ ἔμαθε ὁ σκύλος δὲν τὸ ξεχνάει πειά. Ὅτι ἡ συνήθεια γίνεται σταθερὰ ἕξις.

μαλέζ.

Ἐκαφεν τὸ μαλέζ, ἄς ἔτον κ' ἕναν φαεῖν.

(ΠΜ 77: ἔκαψε με) Ἐκαψε τὸ κουρκούτι, ἄς ἦτο καὶ φαγεῖ. Ἐπὶ κακοῦ προερχομένου ἕξ οὔτιδανοῦ.

μαλλῆζω.

Τὸ στόμα μ' ἔμαλλίασεν.

Τὸ στόμα μου ἐμάλλιασε. Ὅταν τις ἀκαταπαύστως συμβουλευῶν δὲν εἰσακούεται (ΠΠ Δ, 25).

μαλλίν.

Ἄσσ' ὠβόν μαλλίν ἀχπάν.

Ἄπο τὸ ἀβγὸ βγάζει μαλλί. Ἀχπάνω, ξεριζώνω, ἐκ τοῦ ἐκ σπῶ. Βλ. γάϊδᾶρος, 5.

μανίκ.

Τὸ μανίκ μακρὸν ἔν.

Τὸ μανίκι εἶναι μακρὸν. Ἐπὶ τοῦ ἔχοντος προστάτην ἰσχυρόν. Ἡ ἀρχὴ τῆς παρ. ἐκ τῶν χρόνων τοῦ τιμαριωτισμοῦ, ὅτε οἱ ἀσθενέστεροι ἐφρόντιζον νὰ τεθοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν ἰσχυρῶν τιμαριοῦχων ἢ ἄλλως ἐξεχόντων Τούρκων, τῶν ὁποίων τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸν ἔνδυμα ἦτο ὁ τζιουπὲς μὲ εὐρείας χειρίδας.

μάννα.

Ἡ μάννα τρώει καὶ τὸ παιδὶν κὶ δί.

Ἡ μάννα τρώγει καὶ τοῦ παιδιοῦ της δὲ δίνει. Ἐπὶ φαγητοῦ ὀρεκτικοῦ.

Μάρτις.

1. Ὁ Μάρτις εἶπεν «για' ἴσῃν ἔμπα μ' για' ἴσῃν ἔβγα μ' τὰ σκυλία ἴσῃν αἰβώρα μ'».

(Π Μ 84: θὰ βάλω ἴσῃν αἰβώραν) Ὁ Μάρτης εἶπε «για' ἴσῃ τ' ὄμπα μου για' ἴσῃ τ' ὄβγα μου τὰ σκυλιά ἴσῃ τὸν ἥσκιο μου». Ὅτι ποικίλαι αἱ ἀτμοσφαιρικαὶ μεταβολαὶ κατὰ Μάρτιον ἐμφανίζοντα προσέτι καὶ καύματα κυνικά.

2. Ὁ Μάρτις οὐνιὰν μαρτεύκεται, μυρίζε μανούσακῆαν
κι οὐνιὰς καταχολῶσκειται, τὸν Καλαντάρ δᾶβαίνει.

(Μ 84) Ὁ Μάρτης ὅταν κάνῃ τὰ μαρτιάτικὰ του, μυρίζει μενεξέκι ὅταν παραθυμῶνῃ, περνᾶει τὸν Γενάρῃ.

μάχ.

Μάχ κρατεῖ.

Μάχη βαστάει. Εἰρωνικῶς ἐπὶ τοῦ τηροῦντος σιωπὴν ἀδικαιολόγητον. Ἡ φράσις ἄνευ παροιμιώδους χροιάς λέγεται ἐπὶ τῆς νεονύμφου, ἢ ὁποία χάριν σεβασμοῦ δὲν ὀμιλεῖ εἰς τοὺς πενθεροὺς ἐπὶ χρονικὸν διάστημα κανονιζόμενον ὑπὸ τῆς ἰδιοτροπίας των, τότε δὲ ἐπιτρέπουν τὴν ἐλευθέραν ὀμιλίαν, ὅταν νομίσουν ὅτι ἀρκετὰ πλέον ἐδοκιμάσθη ὁ σεβασμός της. Τὸ ἔθιμον τοῦτο βαθέως ἐρριζωμένον ἤρχισεν ἐπ' ἐσχάτων νὰ ὑποχωρῇ βαθμηδὸν εἰς τὰς ἐλευθερωτέρας οἰκογενειακὰς ἀρχὰς (πβ. Π Πα 938 κέξ.).

μᾶσίδα.

Ἐσκυλί μᾶσίδας ἔχ.

Σκυλιοῦ ὁμοιότητος ἔχει. Μᾶσίδα ἢ, ἀπὸ *ὁμοιασίδα. Ἐπὶ τοῦ ἀναιδοῦς.

μέλ.

1. Μέλι καὶ γάλαν.

Μέλι καὶ γάλα. Ἐπὶ τῶν ἀγαπωμένων.

2. Νᾶ' μέλι, νᾶ' κερίν.

(ΠΜ 81: νᾶ' μ. κάμν, ν. κ.) Οὔτε μέλι οὔτε κερί νᾶ' - νᾶ', τουρκ. Ἐπὶ τοῦ ἀνεπιτηδείου εἰς πᾶσαν ἐργασίαν. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τοῦ κηφήνος ἢ τῆς κενῆς κατὰ τὸν τρυγητὸν κυψέλης.

μελοκούτ.

1. Ἰνταν κρατεῖ τὸ μελοκούτ λείχ τὸ δάχτυλον ἀτ'.

(Τραπεζ. ΑΠ 313: Ποῖος βάλλ τὸ χέρον· ἀτ' ἔς σὸ μέλ καὶ κὶ λείχ τὸ δάχτυλον ἀτ'; Αὐτόθι 314: Ποῦ κρ. τὸ μέλ θὰ λείχ) Ὅποιος βαστάει τὴν μπουρνιά τοῦ μελιοῦ λείχει καὶ τὸ δάχτυλό του. *Μελοκούτ* τὸ, κουτὶ τοῦ μελιοῦ. Πβ. ΠΠ Α, 109 καὶ Β, 87.

2. Θὰ βάλλω τὸ χέρο ἰσ' ἔςσὸ μελοκούτ.

Θὰ βάζω τὸ χέρι σου ἔς τὴν μπουρνιά τοῦ μελιοῦ. Μετὰ χαριεντισμοῦ πρὸς τὸν καλούμενον καὶ ἐρωτῶντα προτοῦ προσέλθη νὰ μάρη διατὶ καλεῖται.

μένυγμαν.

Ὁ λύκον μὲ τὸ μένυγμαν κουζούμ κὶ τρώει.

(κΜ 82) Ὁ λύκος μὲ τὸ μήνυμα φαγεῖ δὲν τρώγει. Ὅτι πρὸς ἐπιτυχίαν ἔργου ὁ ἐνδιαφερόμενος εἶναι ὑποχρεωμένος ὁ ἴδιος νὰ μεταβῆ πρὸς πρόσωπον, ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται αὐτή, καὶ ὄχι νὰ διαπραγματεύεται μακρόθεν.

μερμύκα.

Τὴ μερμύκαν εἶπαν ἀτεν «πόσα ὀκάδας ἔρ' ἔχουσαι;» — «σεράντα πατμάνια» εἶπεν — «ἀϊκον ψέμαν πα γίνεται;» εἶπαν ἀτεν — «ἐγὼ μὲ τ' ἐμὸν τὸ καντάρ ἐζύχτα» εἶπεν.

(ΠΜ 116: «ἐγὼ» εἶπεν «μὲ τ' ἐμὸν τὸ καντάρ ἐζύχτα») Εἶπαν ἔς τὸ μερμύγκι «πόσες ὀκάδες εἶσαι;» — «σαράντα πατμάνια» εἶπε — «πάγει τέτοιο ψέμα;» τοῦ εἶπαν — «ἐγὼ μὲ τὸ δικό μου τὸ καντάρι ζυγιάσθηκα» εἶπε. *Πατμάν* τὸ, τουρκ. μονὰς βάρους ἐξ ὀκάδων. Ὅτι ἕκαστος κρίνει ἑαυτὸν διὰ τοῦ ἰδίου μέτρου τῆς ἀτομικῆς ἐκτιμῆσεως καὶ οὐδέποτε ὑποτιμᾷ τὴν ἀξίαν του.

μερτικόν.

Ὁ πεντικὸν ἔκατούρσεσεν ἔς σὴ θάλασσαν κ' ἐποῖκεν μερτικόν.

(Π Μ 75: ἔκλασεν ἠ κατά) Κατούρησε ὁ ποντικός ἔς τὴ θάλασσα κ' ἔκανε μερτικό. Ἐπὶ τοῦ μικρὰ μὲν συνεισφέροντος, μεγάλα δὲ ἀξιοῦντος.

μεσάζω.

Ἐμέσασες;

Τὸ γγάστρι σου τ' ὀρέχθηκε; Τὸ μεσάζω ἐπὶ τοῦ μέσου χρόνου

τῆς ἐγκυμοσύνης, ὅτε εἰς τὰς ἐγκυμονούσας προξενούσιν ἰδιαιτέραν εὐάρεστον αἰσθησιν τὰ ὀξέα ἐδέσματα καὶ οἱ ἄωροι καρποί. Ἐντεῦθεν ἡ παροιμιώδης λέξις πρὸς τὸν ὀρεγόμενον ταῦτα.

μεχτιάτζ.

Ἴσὸ ράμμα, ἴσὸ βελόν μεχτιάτζ.

(κΜ 86) Ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ μιᾶ ὄτρα κλωστή, ἀπὸ μιᾶ βελόνα. Ἡ μετὰ δοτ. σύνταξις τοῦ μεχτιάτζ ἢ μουχτιάτζ (=ἐνδείης, στερούμενος) κατ' ἀναλογίαν τῆς τουρκικῆς, οἷον *ναμπαραγιά* (δοτ.) *μουχτιάτζ*, ὁ ἐνδείης τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου. Ἐπὶ τοῦ ἐν ἐσχάτη ἐνδεία εὐρισκομένου.

μῆλον.

Ἐθαρρεῖς κι ἔσκισες τὸ μῆλον κ' ἐποῖκες ἂ δύο.

(Π Μ 76: Ἐσκισες τ. μ. κ' ἐποῖκες δύο) Θαρρεῖς πῶς τό κοψες τὸ μῆλο καὶ τό κανες δύο. Τὸ σκίζω ἐπὶ τοῦ διχοτομουμένου μήλου. Ἐπὶ σωματικῆς ὁμοιότητος ὁμαιμόνων.

μοῖρα.

Τ' ἕναν ἢ μοῖρα μ' καὶ τ' ἄλλο τὸ μερτικό μ'.

(κΜ 88) Τὸ ἕνα εἶναι ἢ μοῖρα μου καὶ τ' ἄλλο τὸ μερτικό μου. Ἐπὶ τοῦ πλεονέκτου (πβ. ΑΠ 25. ΠΠ Α, 91).

μυῖα.

1. Ἀπάν ἀτ' μυῖαν κι κοντουρεῦ'.

Δὲν ἀφήνει μυῖγα νὰ κάτση ἀπάνω του. *Κοντουρεῦα* ἐκ τοῦ τουρκ. *κοντουρμάκ*, κάμνω ἢ ἀφήνω νὰ καθήση εἰς μέρος τι πτηνὸν ἢ ἔντομον. Ἐπὶ τοῦ ὑπερβολικῶς κομψευομένου.

2. Ντό ἔν ἢ μυῖα καὶ θὰ ἔν καὶ τὸ χάλν ἀτς.

(κΜ 81) Τὶ εἶναι ἢ μυῖγα καὶ τὶ θὰ ναι καὶ τὸ χάλι της. Βλ. κάζ.

μυτίν.

1. Ἐπήγαμε νὰ φτιάμε ὦτίν, ἐχάσαμε καὶ τὸ μυτίν.

(Τραπεζ. ΑΠ 70: Ἐπῆεν νὰ φτιάη κέρατα, ἐχάσεν καὶ τ' ὦτία) Πήγαμε νὰ φτειάσωμε ἀφτί, χάσαμε καὶ τὴ μύτη. Ἐπὶ τοῦ ἐπιδιώκοντος μὲν πολλὰ ἢ μεγάλα, ἀποβάλλοντος δὲ καὶ τὰ ὀλίγα ἢ μικρά. Βλ. καὶ ἐπομένην.

2. Σίτῖν θ' ἐποίημαε ὦτίν, ἐχάσαμε καὶ τὸ μυτίν.

Ἐκεῖ ποῦ θὰ φτειάναμε ἀφτί, ἐχάσαμε καὶ τὴ μύτη.

3. Ἴσὸ γιὰ ἔλέν πα ἔρθα εἶδα σε καὶ τὸ μυτί σ' ξάν ἕλιζεν.

(Τραπέζ. ΑΠ 313: πάππο, τὸ μ. σ' ὑλίξ—Υἱε μ', 'χειμωνκὸς ἔν—" Ἀρ ἐγὼ τὴν ἀνοιξιν πα ἐξέρω σε) Καὶ τὸ καλοκαίρι 'ς τὴν ἐξοχὴν σὲ εἶδα κ' ἢ μύτη σου πάλι ἔτρεχε. Για'λέ ἦ, τουρκ. Ἐπὶ τοῦ αἰτιωμένου τὰς περιστάσεις.

μωδῶ.

Ἄ γονέον τρώει τὸ κοκκύμελον καὶ τὸ παιδὶν μωδῶ.

(κΜ 83) Ἄ γονεὸς τρώγει τὸ τζάνερο καὶ τὸ παιδὶ μωδιάζει. Πβ. τὸ τῆς ΠΔ «οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφακα καὶ οἱ ὀδόντες τῶν τέκνων ἤμωδίασαν» (Ἰερεμ. ΛΑ, 29).

νεβζήνω.

Ἐνέβζεν τὴν 'κιρῶιτ' ζχανάν.

Τὸ σβησε τὸ καμίνι τοῦ ἀσβεστιοῦ. 'Κιρῶιτ' ζχανά ἦ, τουρκ. βλ. ἄφτω, 3.

νερόν.

'Σὴ χαρά σ' μετὸ κόσκιν θὰ κοβαλῶ νερόν.

'Στὸ γάμο σου μετὸ κόσκινο θὰ κουβαλάω νερὸ (πβ. ΠΠ Γ, 376).

νοικοκύρτζ.

Ἄ νοικοκύρτζ ντ' ἐξέρ ὁ μισῶφίρτζ κι' ξέρο.

Ἐκεῖνο ποῦ ξέρει ὁ νοικοκύρτζ δὲν τὸ ξέρει ὁ μουσαφίρτζ. Τὰ ἰδιαίτερα μυστικά τῆς οἰκογενείας γνωρίζει ὁ οἰκοδεσπότης καὶ οὐχὶ ὁ φιλοξενούμενος. Ἐντεῦθεν ἢ παρ. ἐπὶ τοῦ γνωρίζοντος καλύτερον παντὸς ἄλλου ὡς ἐκ τῆς θέσεως ἢ τῆς ιδιότητός του τὰ ἰδιαίτερα μυστικά ὑποθέσεως.

νοματίζω.

Τὸν μισῶφίρ νομάτσον καὶ τὸ σκαμνὶν ἀτ' θέκον.

(Π Μ 87: θῆκον) Πέσ το τῶνομα τοῦ μουσαφίρη καὶ βάλε τὸ σκαμνὶ του. Ἐπὶ τοῦ παρουσιαζομένου καθ' ἣν στιγμὴν γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ.

νουνίζω.

Τὸ θάνατο μ' ἐνούνιζα κι ἀτὸ κ' ἐνούνιζα.

(κΜ 88) Τὸ θάνατό μου συλλογιζόμουν κι αὐτὸ δὲ συλλογιζόμουν. Ἐπὶ ἀπροσδοκίτου κακοῦ.

νύφε.

Ἄ κακέσσα ἢ νύφε τὴν πεθεράν 'ς σ' ἀποδαύλι καθίζ.

(Κεραια.) Ἄ κακὴ νύφη τὴν πεθερά της βάζει νὰ καθίση 'ς τ' ἀπο-

δαύλια. Ἀποδαυλίϊ τὰ (ἀποδαύλιω) λέγονται οἱ ἡμίκανστοι δαυλοὶ τῆς ἐστίας, συνεκδοχικῶς δὲ καὶ τὸ κατώτατον μέρος αὐτῆς, πρὸς ὃ εἶναι ἐστραμμένοι ὅταν καίωνται καὶ ἐν ᾧ κατατίθενται ἀποσυρόμενοι. Ἡ θέσις αὕτη εἶναι ἀτιμότερα ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἀνώτερον μέρος, τὸ τιμιώτερον, καλούμενον *δτζάκ πα'σιν* (τουρκ.), δηλ. κεφαλή τῆς ἐστίας, καὶ προσφερόμενον συνήθως εἰς τὸν φιλοξενούμενον.

νύ'χ.

Πολεμᾶ νὰ χωρίζ τὸ νύ'χ ἄσσὸ κρέας.

Προσπαθεῖ νὰ χωρίσῃ τὸ νύχι ἀπὸ τὸ κρέας. Ἐπὶ τοῦ ἐνσπείροντος διχονοίας μεταξὺ συγγενῶν.

ξένος.

1. *Δύο ξέγκα ἄλογα 'ς ἕναν ξένον τ'ζαίρ κ' ἰένε.*

Δύο ξένα ἄλογα δὲν ὁμονοιάζουν 'ς ἕνα ξένο λιβάδι. Ἐτεροι παραλλαγαί: *Δύο ξένα ἄλ. 'ς ἕναν ξένον ἄ'χορὸν κ' ἰένε* (ἄ'χορὸν=ἀχυρῶνας) καί: *Δύο ξένα ἄλ. 'ς ἕναν ξένον ἄχούρ κ' ἰένε* Ἰζαίρ τὸ, τουρκ. ἄχούρ τὸ, τουρκ., ἄχούρι μάνδρα· ἰένε ἀντὶ ἰένουνε τοῦ ρ. ἰεύω ἐκ τοῦ τουρκ. οὐϊμάκ, συμφιλιούμαι, διάγω ἐν ὁμονοίᾳ. Πβ. ΠΠ Α, 102.

2. *'Σ σὸ ξένον τ' ἄλογον πὶ καβαλκεύ' ὀγλήγορα κατηβαίν.*

(Τραπεζ. ΑΠ 214: ξέν. ἄ. ποῦ κ. ἐλίγορα κατ.—ΠΜ 92: Τὸ ξ.—ἀγλήγορα) Ὅποιος καβαλλικεύει 'ς ξένο ἄλογο γρήγορα ξεπεξεύει. Πβ. ΠΠ Α. 90 καὶ Β, 35.

3. *Ἡ χώρα πάντα χώρα ἔν κ' ἡ γειτονία ξένον.*

(κΜ 77—Τραπεζ. ΑΠ 296: Ὁ ξ. πάντα ξένος ἔν) Οἱ ξένοι εἶναι πάντα ξένοι κ' ἡ γειτονία ξένη· Χώρα ἢ, ὡς περιληπτικὸν συντάσσεται καὶ μὲ ρ. ἄρ. πληθ. ἡ χώρα ντὸ λέγνε μὴ τερεῖς, μὴ κοιτάξεις τί λέγουν οἱ ἄλλοι. Ἐπὶ τῆς ἀδιαφορίας τοῦ ξένου ἐν γένει πρὸς τὰ ἡμέτερα.

ξυμυτός.

Τὸ μυτίν ἀτ' ξυμυτόν ἔν.

Ἡ μύτη του εἶναι μυτερή. Ἐτέρα παραλλαγή: *ξυμυτός ἔν.* Ἐπὶ τοῦ ἀλαζόνος καὶ ἀπροσίτου. Τὸ ξυμυτός ἐκ τοῦ ὀξυμύτης ἐπὶ πραγμάτων ληγόντων εἰς ὄξυν (ὡσαύτως καὶ ἐν Λακεδαίμ., ἔνθα καὶ ξυμυτερός. Γλωσσάφ. Σταμινοπούλου), οἷον λιθάφ ξυμυτόν, ἐντεῦθεν δὲ

καὶ μυτὴν ξυμυτόν, μύτη μυτερή, διότι ἐλησημονήθη ἡ ἀρχικὴ σύνθεσις καὶ κατήντησε νὰ σημαίῃ ἀπλῶς ὄξύς. Παρὰ τοῦτο καὶ ξυμυτώνω, κάμνω τι ὄξυ (πβ. Δουκαγ. ξυμυτώνειν [γρ. ξυμυτώνειν], acueere, acuminare, καταθήγειν, ὀξύνειν). Τὴν αὐτὴν μεταφορικὴν ἔννοιαν ἔχει καὶ τὸ προσηγορικὸν ξυμύτις ἀντὶ ὀξυμύτης.

ὀκνέας.

Τὸν ὀκνέαν ἔστειλαν ἄτον 'ς σὰ ξύλα κ' ἐφορτώθεν τὴ μέ'σά'ν.

(Ὅφ. ΑΠ 296: Ὁ ὀκνέας ἀνθρώπο φορτοῦται βαρὺ γομάρ) Τὸν ὀκνηρὸ τὸν ἔστειλαν 'ς τὰ ξύλα καὶ φορτώθηκε τὸ δάσος. Ἐτέρα παραλλαγή: Τὸν ὀκνέαν ἔστειλαν ἄτον 'ς σ' ὀρμάν κ' ἐφορτώθεν καὶ τὸ ρά'χιν, τὸν ὀκνηρὸ τὸν ἔστειλαν 'ς τὸ δάσος καὶ φορτώθηκε καὶ τὸ βουνό. Βλ. ΠΠ Β, 456.

ὀμῶ'ζω.

Γέννα με κι ἄν κι ὀμῶ'ζω σε, πάτ καὶ φούρκσο με.

(κΜ 74) Γέννησέ με κι ἄν δὲ σοῦ μοιάσω, πάτησε 'ς τὸ λαϊμό μου καὶ πνίξε με. Φούρκσον ἀντὶ φούρκισον τοῦ φουρκίζω ἐκ τοῦ λατιν. fugca (βλ. καὶ Δουκάγ.), Περὶ τῆς ἐννοίας πβ. τὴν κοινήν: Γέννησέ με, σπεῖρέ με, κι ἄν δὲ σοῦ μοιάσω, φτῦσε με.

ὀμμάτῃ.

Ἐγκεν ἄσ' ὀμμάτῃ.

(Τραπεζ. ΑΠ 421: φέρ) Τοῦ μεινε 'ς τὸ μάτι. Σκωπτικῶς ἐπὶ τοῦ βλέποντος ἄλλον νὰ τρώγῃ ἐνῶ αὐτὸς στερεῖται Ἡ μεταφορὰ ἐκ τῶν ζώων, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν παρέχεται ἡ τροφή εἰς τὴν ὠρισμένην ὥραν.

ὄνομαν.

Τ' ἀθρώπ τ' ὄνομαν ὄνταν ἐβγαίν, ὁ κῶλος ἀτ' νὰ ἐβγαίν κι ἄλλο καλλίον ἔν.

(ΠΜ 89: Τὸ θὰ ἐβ. τ' ὄνομα σ', ἄς ἐβ. τ' ὀμμάτ' ζ'—Τραπεζ. ΑΠ 12: Ἀθροπον, τ' ὄνεμαν ἀτ' ὄνταν θὰ ἐβ., τ' ὀμμάτν ἀτ' νὰ ἐβ. καλ. ἔν) Ὅταν βγῆ τοῦ ἀνθρώπου τ' ὄνομα, πειὸ καλύτερα νὰ βγῆ ὁ πισινός του. Ὅτι καὶ ἡ κοινή; κάλλιο νὰ βγῆ τὸ μάτι σου παρὰ τ' ὄνομά σου.

ὀρθία.

Ἐρθεν ἀπάν 'ς σὰ τέσσερα καὶ εἶπεν τὴν ὀρθίαν.

(Κερασ. ΠΠ Α, 502: πῶς ἔρθεν—τὴν ἀλήθειαν;) Ἦρθ' ἀπάνω

Ἔς τὰ τέσσερα κ' εἶπε τὴν ἀλήθεια. Ἐπὶ τοῦ φιλοψευδοῦς, ὅσις, ἄν ποτε τύχη νὰ εἶπῃ τὴν ἀλήθειαν, προξενεῖ κατάπληξιν, οἷαν θὰ ἐνεποιεῖ, ἂν ἐγίνετο τετράπους.

οὐρανός.

Γιὰ οὐρανὸν ἐψήλανε, γιὰ ἢ γῆ ἐχαμέλυνεν.

Ἡ ὁ οὐρανὸς ψήλωσε ἢ ἡ γῆ χαμήλωσε. Ἐπὶ πραγμάτων ἀλλοκότων.

παθάνω.

1. Μὴ κλαίς, κιφάλ, ντὸ ἔπαθες, κλάπον τὸ θὰ παθάνης.

Μὴ κλαίς, κεφάλι, γιὰ κεῖνα ποῦ παθες, κλάψε γιὰ κεῖνα ποῦ θὰ πάθης. Ἐπὶ μελλόντων ἀτυχημάτων, τὰ ὅποια προβλέπονται μεγαλύτερα τῶν παρελθόντων. Εἰς τὴν παρ. ὑπόκειται ὁ ἐξῆς μῦθος. Ὀδοιπορῶν τις εὔρε κρανίον ἀνθρώπου φέρον ἐπὶ τοῦ μετώπου τὴν ἐπιγραφὴν «μὴ κλαίς, κιφάλ, ντὸ ἔπαθες, κλάπον τὸ θὰ παθάνης». Ἀπορῶν δὲ διὰ τὸ παραδόξον αὐτῆς καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἐννοήσῃ τί εἶναι πλέον δυνατὸν νὰ πάθῃ τὸ ἄψυχον κρανίον, παρέλαβεν αὐτὸ εἰς τὴν οἰκίαν καὶ τὸ ἐνέκλεισεν ἐν κιβωτίῳ ἐκ περιεργίας νὰ ἴδῃ κατὰ τίνα τρόπον ἤθελεν ἐπαληθεύσει ἢ προφητεία. Παρῆλθε χρόνος καὶ τὸ κρανίον σχεδὸν ἐλησμονήθη, ἀλλὰ ἡμέραν τινὰ ἀπουσιάζοντος αὐτοῦ εὔρεν αὐτὸ κατὰ τύχην ἢ σύζυγος, ἢ ὅποια νομίσασα ὅτι εἶναι παλαιᾶς ἐρωμένης του ἐκ ζηλοτυπίας καὶ ἀγανακτήσεως τὸ ἔρριψεν εἰς τὸν κατὰ σύμπτωσιν ἀναμμένον φοῦρνον, πρὶν δὲ γίνῃ παρανάλωμα τοῦ πυρὸς ἐπανῆλθεν ὁ σύζυγος, ὁ ὅποῖος τὴν μὲν σύζυγον ἀπήλλαξε τῆς ὑπονοίας, αὐτὸς δὲ ἐβεβαιώθη περὶ τῆς ἀληθείας τῆς ἐπιγραφικῆς προρρήσεως. Ὁ μῦθος στηρίζεται ἐπὶ τῆς δημώδους δοξασίας ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὅτι μέλλει νὰ δοκιμάσῃ ἐν τῷ βίῳ του καλὸν ἢ κακὸν εἶναι γεγραμμένον ὡς πεπρωμένον εἰς τὸ μέτωπόν του μὲ θεϊκὰ γράμματα ἀδιάγνωστα. Παραλλαγή τῆς παρ. ἐν Κρήτῃ: Μὴ κλαίς κουτρούλλα εἰντὰ παθες, μόνο κλαῖγε εἶντα θὰ πάθης (κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ φίλου Σ. Δεινάκι). Βλ. καὶ ἐπομένην

2. Κὶ κλαίγω ντ' ἔπαθα, κλαίγω ντὸ θὰ παθάνω.

Δὲν κλαίω ποῦ παθα, κλαίω ποῦ θὰ πάθω.

παιδίν.

1. Ἐποῖκεν ὁ κὺρ κ' εὔρεν τὸ παιδίν.

Ἐκαμε ὁ πατέρας καὶ βρῆκε τὸ παιδί. Βλ. *μωδῶ*.

2. *Τὰ πολλὰ τὰ παιδία χουζανίαν εἶν.*

(κΜ 91) Τὰ πολλὰ παιδιὰ εἶναι φτώχεια. *Χουζανία* ἢ, διαλεκτικὸς σχηματισμὸς ἐκ τοῦ τουρκ. *κίζάν*, ἔξ οὗ καὶ *χουζάνᾶ* τὰ, πολλὰ τέκνα πενομένης οἰκογενείας.

3. *Το' ἔτον π' ἐφτώχανεν; π' εἶχεν τὰ παιδία. Το' ἔτον π' ἐπλούτηνεν; π' εἶχεν τὰ παιδία.*

(Μ 91) Ποιὸς ἦτανε ποῦ ἐγίνε φτωχός; ὅποιος εἶχε τὰ παιδιὰ. Ποιὸς ἦτανε ποῦ πλούτησε; ὅποιος εἶχε τὰ παιδιὰ.

παλαλός.

1. *Ἐσὸν οὖς νὰ θ' ἐνούνιζες ἀτο, ὁ παλαλὸν ἐποῖκεν ἀτο.*

Ἄσο νὰ τὸ σκεφθῆς ἐσὺ, ὁ παλαβὸς τό κανε. Ἐπὶ τῶν τολμηρῶν καὶ ριψοκινδύνων.

2. *Γέρος καὶ παλαλός.*

Γέρος καὶ παλαβός. Ἐπὶ γέροντος στερουμένου σοβαρότητος.

3. *Ὁ παλαλὸν πα' σκίντο ἔ'χ κέρατα;*

Μήπως ἔχει κέρατα ὁ παλαβός; Ὅτι ὁ μωρὸς διαγινώσκειται ἐκ τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων καὶ ὄχι ἐκ διακριτικοῦ σημείου τοῦ σώματος.

4. *Ὁλ παλαλοὶ καὶ 'ς σὸ κουνίν πα τὸ κεῖται λαῖζ τὸ κιφάλν ἀθε.*

Ὅλοι παλαβοὶ κ' ἐκεῖνο ποῦ εἶναι 'ς τὴν κούνια κουνάει τὸ κεφάλι του. Ἐπὶ ομάδος ἀνθρώπων ἢ οἰκογενείας, τῆς ὁποίας ὅλα τὰ μέλη εἶναι ἀνόητα μηδὲ τοῦ ἐν τῷ λίκνῳ βρέφους ἐξαιρουμένου.

5. *Εὔραμε παλαλὰ χωριά καὶ κερδίζομε πολλὰ φουλιρία.*

Βρήκαμε παλαβὰ χωριά καὶ κερδίζομε πολλὰ φλωριά. Ἐπὶ τῶν ἐπιτηδείων κερδοσκόπων εἰς βάρος τῶν ἀφελῶν. Εἰς τὴν παρ. ὑπόκειται μῦθος περὶ ἀρχιερέως ἐκμεταλλενομένου πρὸς πλουτισμὸν τὴν ἀμάθειαν καὶ θρησκοληψίαν τῶν ἐπαρχιωτῶν του, ἔχοντος δὲ καὶ τὸ θάρρος νὰ λέγῃ εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν «εὔραμε παλαλὰ χωριά κτλ.»

παραθεός.

Ὁ θεὸν πα καλός, ἅμα ὁ παραθεὸν κι ἄλλο καλλίων.

Καὶ ὁ θεὸς καλός, ἀλλὰ πειὸ καλύτερος ὁ παραθεὸς (=ἰσχυρὸς προστάτης).

παρανύφσα.

Ὅθεν γάμος κι ἀτὸς παρανύφσα.

(κΜ 82) Ὅπου γάμος κι αὐτὸς παράνυφη. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκλήτου εἰς πᾶσαν συνάθροισιν ἢ διασκέδασιν.

παραπονεάς.

Γουλέας κ' εἶμαι, παραπονεάς εἶμαι.

Γουλιόζος δὲν εἶμαι, παραπονιαρίς εἶμαι. Ὑπὸ τῶν νομιζόντων ὅτι στεροῦνται τινος, οὕτινος κρίνουν ἑαυτοὺς ἀξίους.

παρότι.

Τὸ παρότι 'ς σὴ φωτίαν καικὰ κι δαενίζ.

Τὸ μαπαρούτι δὲν ἀντέχει 'ς τὴ φωτιά. δαενίζω καὶ δαενεύω ἐκ τοῦ τουρκ. *δαγιανμάκ*. Ὅτι ἐπικίνδυνος ὁ ἐλεύθερος συγχρωτισμὸς τῶν ἑτερογενῶν φύλων.

πεθερά.

Ὅλεν τὸ δέροδ ἰμ τι πεθεράς ἰμ ὁ θάνατον ἄς ἔτον.

(ΠΜ 89: Τὸ δέροδ ἰμ ὄλον-θάνατος—Τραπεζ. ΑΠ 296) Ὅλο τὸ ντέρτι μου ἄς ἦτανε τῆς πεθεράς μου ὁ θάνατος. Ἐπὶ ἀτυχήματος ἢ δυσκόλου περιστάσεως, πρὸς ἣν ἀδιαφοροῦμεν, διότι ὑπάρχουν ἄλλα μεγαλύτερα βάσανα.

πεινασμένος.

Ὁ πεινασμένον 'ς σ' ὄρομαν ἀτ' κοιτέρᾱ ἔλέπ (ἢ: ἔλεπεν).

(ΠΜ 83: κομμάτᾱ ἔλεπεν—Τραπεζ. ΑΠ 296: ὄνερον-'λέπ) Ὁ πεινασμένος 'ς τ' ὄνειρό του κομμάτες βλέπει. Πβ. Ὅπου πεινᾶ φωμιὰ θωρεῖ κι ὄπου διφᾶ πηγάδια. Κι ὄπ' ἔχει κόρη ἀνύπαντρη βλέπει ὄλο παλληκάρια (ἐκ Σύρου κατ' ἀνακοίνωσιν τῆς κ. Ἀργ. Νικολάου).

πέταλον.

1. Ἐσουρεν τὰ πέταλα.

Τὰ τίναξε τὰ πέταλα. Σκωπτικῶς ἐπὶ ἀποθνήσκοντος (πβ. Γ. Χατζιδάκι Ἀκαδ. Ἀναγ. Γ, 252).

2. Σίτᾱ θ' ἐφτάμε καρφίν, χάνομε καὶ τὸ πέταλον.

(ΠΜ 86: ἐφτάμ'-χάνομ') Ἐκεῖ ποῦ θὰ κάνομε καρφί, χάνομε καὶ τὸ πέταλο. Βλ. *μυτίν* 1, 2.

πειτεινός.

1. Θίγως τὶ πειτεινοῦ πα μερών.

Καὶ δίχως τὸν πειτεινὸ ξημερώνει. Ἐπὶ περιστάσεως, καθ' ἣν ἢ συνδρομή τινος εἰς τὴν εὐόδωσιν ὑποθέσεως κρίνεται περιττή.

2. *Μὲ τ' εἶναν πετεινὸν κὶ μερών.*

Μὲ ἓνα πετεινὸ δὲν ξημερώνει. Βλ. ἀνοιξι.

3. *'Εχιάλειφεν ὁ πετεινὸν κ' εὔρεν τὴ γούλας ἀτ' τὸ μα' χαίρ.*

(κΜ 75) Ἐσκάλιξε ὁ πετεινὸς καὶ βρῆκε μαχαίρι γιὰ τὸ λαιμό του. Ἐπὶ τῶν βλαπτομένων ἐξ ὑποθέσεων ἀνακινήθεισῶν ὑπ' αὐτῶν.

πέτρα.

Ὅπου πέτρα κ' ἐσὸν ἀγκά.

(Κεραισ.) Ὅπου πέτρα κ' ἐσὸ ἀποκάτω. Πρὸς τὸν πολυπράγμονα.

πίνω.

Τ' ὀφίδ πα σίτῃ πίν νερὸν κὶ σκοιῶν' ἀτο.

Καὶ τὸ φίδι ὅταν πίνη νερὸ δὲν τὸ σκοιῶνουν. Πρὸς τὸν ἔνεκα κακῶς ἐννοουμένου ἀστεϊσμοῦ παρενοχλοῦντα ἄλλον ὅταν πίνη.

πίσσα.

'Ασὴν πίσσαν ἔς σὸ γατράν.

(ΠΜ 72 Ἀσ. π. ἐξέβεν κ' ἐσέβεν ἔς σὴ γατράν) Ἀπὸ τὴν πίσσα ἔς τὸ κατράμι. Ἐξ ἑνὸς κακοῦ εἰς ἕτερον.

πόνος.

Οὔμπαν ἔν ὁ πόνον, ἐκεῖ ἔν κ' ἡ ἴψη.

Ὅπου εἶναι ὁ πόνος, ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ. Ὅτι εἰς τὸ ἀλγοῦν μέρος συγκεντροῦται πᾶσα ἡ προσοχὴ καὶ οὐδεμία ἄρα διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀλγούντων μελῶν.

ποπᾶς.

1. *Ὁ ποπᾶς ἐκνλίεν τὸ καμελάφν ἀτ' κ' εἶπεν «ἄς ἔν γιὰ τὴν ἴψη μ'».*

(κΜ 84) Τοῦ παπᾶ κατρακλίσθη τὸ καμελαύχι κι αὐτὸς εἶπε «ἄς εἶναι γιὰ τὴν ψυχὴ μου». Ἐπὶ τοῦ προσφέροντός τι, ὅπερ δὲν ἀνήκει πλέον εἰς αὐτὸν ἢ δὲν δύναται νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ κατέχοντος.

2. *'Απ' ὀσπιτὶ ποπᾶς εὐλοῖάν κ' ἔ'χ.*

(ΠΜ 82: Ὅσπιτᾶνδὸν ὁ π. ἄγια λείψανα κ' ἔ'χ) Ὁ παπᾶς γιὰ τὸ δικό του τὸ σπίτι δὲν ἔχει βλογιά. Ἡ φρ. ἀπ' ὀσπιτὶ, σπιτήσιος, τίθεται ἀντὶ τοῦ ἐπιθ. ὀσπιτᾶνός, κατὰ λέξιν δὲ παραφράζεται: σπιτήσιος παπᾶς δὲν ἔχει βλογιά. Ἐπὶ ἐκείνου, τοῦ ὁποίου δὲν λογίζεται ὑπὸ τῶν οἰκείων ὡς σπουδαία ἐργασία τις, ἐνῶ ἐπαινεῖται ἢ αὐτὴ ἐργασία ἐκτελεσθεῖσα ὑπὸ ξένου προσώπου. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τῶν ἱερέων, οἱ ὁποῖοι εἰς τὰς ἰδικὰς των οἰκογενείας δὲν κάμνουν ἱεροπραξίας.

3. Ἡ μαμμὴ σύρ τ' ἀνάγκῃς κι ὁ ποπᾶς τρώει τὸ φούστορον.

(M 78) Ἡ μαμμὴ τραυάει τὲς σκουτοῦρες κι ὁ παπᾶς τρώγει τὸ σφογγᾶτο. Φούστορον, βλ. ἀκριβός. Ὅταν ἄλλος μὲν κοπιάζη, ἄλλος δὲ ἀπολαμβάνη.

4. Ἄγγελον παίρ τὰ ἱρία κι ὁ ποπᾶς τὰ παράδας.

Ὁ ἄγγελος παίρνει τὲς ψυχὲς κι ὁ παπᾶς τοὺς παράδες.

5. Ποπᾶ ἱερὰ κι κρατεῖ.

Παπᾶ ἱερατικά δὲ βαστάει. Ἐπὶ τοῦ ἀλαζόνος, ὁ ὁποῖος καὶ τὰ ἱερὰ ἄμφια τοῦ ἱερέως δὲν βαστάζει, τὰ ὁποῖα ὡς σεβασιὰ πᾶς τις προθύμως δέχεται νὰ φέρη.

6. Κρυφὸς ποπᾶς σεράντα φορὰς κι λουτρουγᾶ.

(Π Μ 79: κι γίνεται κι ἄν γίνεται πα κι στεφανῶν—Τραπεζ. ΑΠ 167: κι γίνεται κι ἄν γίνεται πα κι λουτρουγᾶ) Κρυφὸς παπᾶς σαράντα φορὰς δὲ λειτουργάει. Ἐπὶ ἀπορητήτου, τὸ ὁποῖον ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ γνωσθῆ ποτε.

ποτήρ.

Ὁ Χριστόν πα τὸ ποτήρ εἶδεν κ' εὐλόῳσεν.

(κM 83) Καὶ ὁ Χριστὸς τὸ ποτήρι εἶδε καὶ βλόγησε. Ἄστειά δικαιολογία τῶν ἐχόντων κλίσειν εἰς τὰ οἶνοπνευματώδη ποτά. Ἡ ἀρχὴ τῆς παρ. ἐκ τῆς διηγήσεως τῆς ΚΔ περὶ τοῦ ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας γάμου (Ἰωάνν. Β, 1—11).

πουλίν.

1. Τὸ πουλίν τὸ θὰ γίνεται ἄσσ' ὠβγὸν κᾶν κελαηδεῖ.

(Π Μ 90: Τὸ καλὸν τ. π. ἄσσ' ὠβὸν ἀπὲς κελ. —Τραπεζ. ΑΠ 344: Τὸ καλὸν τ. π. ἄστ' ὠβγὸν) Τὸ πουλί ποῦ θὰ γίνη καλὸ μέσα ἀπὸ τὸ ἄβγὸ κελαηδεῖ. Βλ. ἡμέρα.

2. Τ' ἔξυπνον τὸ πουλίν ἄσσὸ κουδοῦκ πιάσκειται.

(Τραπεζ. ΑΠ 343: Τὸ δίκλοπον τ. π. ἄσσὰ δύο ποδάρα) Τὸ ἔξυπνο πουλί ἀπὸ τὸ ράμφορ του πιάνεται. Ἐπὶ τοῦ ἐπιδεικνυομένου μὲν ὅτι εἶναι ἔξυπνος, ἀλλ' ἀποτυγχάνοντος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις.

πρόγατον.

1. Τὸ πρόγατον ἐπαραπονέθεν ἔς σὸ Θεὸν καὶ εἶπεν «ἐμὲν Ἀρμενάντι λένε με φάτς» — «Κᾶ'μ ἐμὲν λένε με ἀοφάτς» εἶπεν ὁ θεὸν «κ' ἐγὼ κι χαλᾶ'σκουμαι».

(κM 116) Τὸ πρόβατο ἔκανε παράπονο ἔς τὸ θεὸ καὶ τοῦ εἶπε «ἐμένα οἱ Ἀρμένιοι μὲ λένε φάτς» — «Καὶ ὅμως ἐμένα μὲ λένε ἀσφάτς» εἶπε ὁ θεὸς «κ' ἐγὼ δὲ θυμώνω». Ἐπὶ τῶν εὐθίκτων καὶ ψευδοφιλοτίμων

2. Ὅσον τρανὸν κουῖρούκ κι ἂν ἔχ τὸ πρόγατον, τὸν κῶλον ἀθε σκεπάζ.

Ὅσο μεγάλη οὐρὰ κι ἂν ἔχη τὸ πρόβατο, τὸν κῶλό του σκεπάζει. Ἐπὶ τοῦ κομπάζοντος μὲν ἐπὶ πλούτῳ, μὴ ὠφελοῦντος δὲ οὐδένα.

3. Κάθα ἕναν πρόγατον ἀσσὸ παιζάκν ἀθε κρεμάνν' ἀτο.

Κάθε πρόβατο ἀπὸ τὸ πόδι του τὸ κρεμοῦν. Ὅτι ἕκαστος κρίνεται ἐκ τῶν ἰδίων ἔργων. Καὶ τουρκικῆ: *χέρ κογιὸν κενδὶ βατσαγίνδαν ἀσὶλῆ ῥ* = κάθε πρ. ἀπὸ τὸ ἰδικό του πόδι κρεμειέται.

πρόσωπος.

Ἐδῶκα σε πρόσωπον, θέλεις καὶ τ' ἀσιάρ.

Σοῦ δωσα πρόσωπο, θέλεις καὶ τ' ἀσιάρι. Βλ. ΠΠ Δ, 467.

ράμμαν.

Ἐέντον ράμμαν καὶ βελόν.

(Τραπέζ. ΑΠ 314: Ρ. ἔς σὸ βολὸν ἐγέντον) Ἔγινε κλωστή καὶ βελόνα. Ἐπὶ τοῦ κατίσχνου κατόπιν σοβαρᾶς ἀσθενείας.

ρωθών.

Ἔσ σὰ ρωθώνᾶ ἔτ' κᾶ'ν τσιλιεύ'.

Κατουράει κατὰ τὰ ρουθούνια του. Ἐπὶ τοῦ ἀλαζόνος.

2. Σύρον ἀτο ἔς σὰ ρωθώνᾶ σ'.

Τραυήξέ το ἔς τὰ ρουθούνια σου. Μετὰ χαριεντισμοῦ προτροπὴ πρὸς τὸ ὑπομένειν ἀτύχημα.

3. Ἐπαίραν τὰ ρωθώνᾶ ἔτ' ἀέραν.

(Π Μ 75: Ἐπῆραν) Πῆραν ἀέρα τὰ ρουθούνια του. Ἐπὶ τοῦ ἔρωτολήπτου. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τοῦ ἐλευθέρου καὶ καλπάζοντος ἵπλου.

σάβανον.

1. Ἐτ'ζαμούρωσεν τὸ σάβανον.

(κM 76) Τὸ λάσπωσε τὸ σάβανο. Τ'ζαμουρώνω παρὰ τὸ τουρκ. *ιζαμούρ*. Ἐπὶ ἀποθανόντος.

2. Ἐτισέρισεν τὸ σάβανον.

Τὸ ξέσκισε τὸ σάβανο. Ἐπὶ τοῦ σοβαρῶς μὲν νοσήσαντος, σωθέντος δὲ παρὰ προσδοκίαν.

3. Ἐφτὰ σάβανα ἔγρασεν.

(κΜ 75) Ἐφτὰ σάβανα πάλιωσε. Γράνω φθείρω, παλαιώνω, ἐκ τοῦ ἀρχαίου γράω, τρώω, ροκανίζω (γραίνω Ἡσύχ.). Ἐπὶ τοῦ πολλάκις μὲν νοσήσαντος σοβαρῶς, ἀλλὰ διαφυγόντος τὸν θάνατον καὶ καταστάντος μακροβίου.

σακκίν.

Εὐκαιρον σακκίν ἴς σὰ ποδάρι κὶ στέκ.

(Τραπεζ. ΑΠ 71: ὀλόρηθα) Ἄδειο τζουβάλι ἴς τὰ πόδια δὲ στέκεται. Πβ. τὴν κοινήν: νησικὸ ἀρκούδι δὲν χορεύει.

σαπεμένος.

Ἄπέξ κόκκινος κὶ ἀποπὲς σαπεμένος.

(ΠΜ 71: Ἄ. τὸ μῆλον κόκκινον φαίνεται.—Τραπεζ. ΣΙ 270 καὶ ΑΠ 332: Τ' ἔξ τὸ μῆλον κόκκινον, τ' ἀπέξ ἔν σαπεμένον) Ἄπέξω κόκκινος κὶ ἀπομέσα σάπιος. Ἐπὶ προσώπου ἢ πράγματος ἔχοντος ἐξωτερικὴν μὲν ὄψιν ὠραίαν, ἐσωτερικὸν δὲ νοσηρὸν ἢ πρόστυχον.

σεῖκέρ.

Τὸ σόπ καὶ τὸ σεῖκέρ ἕναν ἔχ.

(ΠΜ 87: σιόπ) Τῆ στύψι καὶ τῆ ζύχαρι ἕνα πράγμα τάχει. Σόπ, σεῖκέρ τουρκ. Ἐπὶ τοῦ ἐπιπολαίου μὴ δυναμένου νὰ διακρίνη δύο πράγματα διάφορα, διότι τυχαίως παρουσιάζουν ἐξωτερικὴν ὁμοιότητα.

σκοινίν.

Ἐδῶκα σε σκοινίν.

Σοῦ δωσα σκοινί. Πρὸς τὸν ποιοῦντα κατάχρησιν τῆς δοθείσης ἐλευθερίας. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τῶν ζῴων (ἵπλου, ὄνου), ἅτινα βόσκοντα προσδένονται διὰ σχοινίου ἀπὸ τὸν πόδα, τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος καθορίζει τὴν ἀκτίνα τῆς ἐλευθέρως κινήσεως. Αἱ δὲ ἐπὶ τοῦ προκειμένου φράσεις μὴ δὶς ἀτο σκοινίν, δηλ. μὴ τοῦ ἀφήσης μακρὸν τὸ σκοινί, καὶ δὸς ἀτο σκοινίν, δόσε του σκοινί, ἄφησε μακρὸν τὸ σκοινί διὰ νὰ ἔχη μεγαλύτεραν ἐλευθερίαν τὸ ζῷον, κατήντησαν παροιμιώδεις μεταβαλλομένης μόνον τῆς ἀντων. κατὰ γένος καὶ ἀριθμὸν ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, λεγόμεναι ἢ μὲν πρώτη πρὸς τὸν παρέχοντα

ἐλευθερίαν εἰς ἄλλον νὰ κάμνη καὶ νὰ λέγη ὅ τι θέλει, ἡ δὲ δευτέρα τουναντίον πρὸς τὸν περιορίζοντα αὐτήν.

Ἐσκυλίν.

1. Κακὸν ἔσκυλιν κὶ ψοφᾶ.

Κακὸ σκυλί ψόφο δὲν ἔχει. Πβ. ΠΠ Α, 91 καὶ Β, 29.

2. Ἄσσι ἔσκυλί τὸ ποδάρ τὸ λιθάρ κ' ἐγουεύω.

(κΜ 72) Δὲ λυποῦμαι τὴν πέτρα ἀπὸ τοῦ σκυλιοῦ τὸ πόδι. Ἐπὶ ὑπαλλήλου φρεπόνου καὶ ἐσκληραγωγημένου ἀποστελλομένου ἀπὸ μιᾶς ἐργασίας εἰς ἄλλην ἄνευ ἀναπαύσεως. Καὶ τουρκική: *itın ağıağı' da'sdân mi esirkiorsun;* = τοῦ σκυλιοῦ τὸ πόδι ἀπὸ τὴν πέτρα λυᾶσαι;

Ἐσκύλος.

1. Ὁ ἔσκυλον τὸ ἔσκυλον κὶ τρώει.

Ὁ σκύλος τὸ σκύλο δὲν τρώγει. Ἐπὶ τῶν ἐν ἴσῳ βαθμῶ μοχθηρῶν, οἱ ὅποιοι δὲν βλάπτουν ἀλλήλους (πβ. ΠΠ Α, 93).

2. Ὁ ἔσκυλον ἄσσο τέρεμαν ἐρόφεσεν.

Ὁ σκύλος ἀπὸ τὸ κοίταμα ψόφησε. Ἐπὶ τῶν ἀνωφελῶς ἐρωτοτροποῦντων.

3. Ὁ ἔσκυλον ἂν κ' ὑλάζ, μαλέζ κὶ δίν' ἄτον.

(ΠΜ 82: δίν' ἄτον) Ἄν δὲ γανγίση ὁ σκύλος, κουρκούτι δὲν τοῦ δίνουν. Ὅτι ὀφείλει τις νὰ ἀπαιτήσῃ διὰ νὰ λάβῃ.

4. Ὁ ἔσκυλον νᾶ' ἐλέπ, νᾶ' ὑλάζ.

(Κερασ.) Ὁ σκύλος οὔτε βλέπει, οὔτε γανγίζει. Ὅτι ἄστοχος ἡ ἐπίδειξις τοῦ πλούτου, διότι γεννᾶται φθόνος.

5. Ὁ ἔσκυλον σύρ ἀνάπασιν, σύρ καὶ μαῦρα ἡμέρας

(κΜ 84) Ὁ σκύλος τρανάει χουζούρι, περνάει καὶ μαῦρες ἡμέρες. Ὅτι ἡ εὐτυχία δὲν εἶναι διάρκῃς.

6. Τὸ ἔσκυλον ὅσον τὸ πλύντις ἄτον θὰ ἔσκυλάζ.

(κΜ 88) Ὅσο κὶ ἂν πλένης τὸ σκύλο θὰ βρομάῃ. Ἐπὶ τῶν ματαιοπονοῦντων.

σουμαδεμέντσα.

Ὁλ ἂν στέκνε, ἐσὺ ἢ σουμαδεμέντσα πα ντό στέκς;

(ΠΜ 83: Οὐλ οὐντάν στ., ἐγὼ ἢ σ. ντό στέκω;) Ὅλοι ἂν στέκωνται, γιὰτὶ στέκεσαι κ' ἐσὺ ἢ ἀρραβωνιασμένη; Ἡ μεμνηστευμένη κόρη ἔχει ἰδιάζοντα καθήκοντα ἐν τῇ οἰκογενεῖα της καθ' ὠρισμένας

περιστάσεις, οἷον κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν μέλους τῆς οἰκογενείας τοῦ μέλλοντος συζύγου, ἐντεῦθεν δὲ ἢ παρ. ἐπὶ ἐκείνου, ὅστις μιμούμενος τοὺς ἄλλους μένει ἀργός καὶ δὲν ἐννοεῖ ὅτι τὰ ἰδικά του καθήκοντα εἶναι ἄσχετα πρὸς αὐτούς, ἅτινα αὐτὸς ὀφείλει νὰ ἐκτελέσῃ, διότι αὐτὸς μόνος εὐθύνεται δι' αὐτά.

Σουμαδία.

Ἵσ σὸν παρχάρ πα ἐκείνε ἢ Σουμαδία ἔσνε.

Καὶ σ' τὴν ἐξοχὴ ἐκείνη ἢ ἴδια Σουμαδία ἦσουν. Παρχάρτις ὁ καὶ παρχάρ τὸ ¹⁾. Παρχάρῳ λέγονται ὄρειναι νομαί, εἰς τὰς ὁποίας ἀνέρχονται καὶ διαμένουν καθ' ὅλον τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος οἱ ἀσχολούμενοι εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, διὰ δὲ τὸ εὐκραὲς τοῦ κλίματος καὶ τὰς ἄλλας φυσικὰς καλλονὰς χρησιμεύουν καὶ ὡς ἐξοχικαὶ διαμοναὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων. Τὸ Σουμαδία εἶναι ὄνομα ἀγελάδος, διότι συνηθίζεται νὰ ἀποδίδωνται ὀνόματα εἰς τὰς ἀγελάδας, ὡς Τρυγόνα, Μειαξία, Περισιτέρα. Ἡ παρ. ἐπὶ τοῦ αἰτιωμένου τὰς περιστάσεις δι' ἐλάττωμά του ἢ παράλειψιν, ὅπως ἢ Σουμαδία ἤθελε δικαιολογηθῆ ἔν καιρῷ χειμῶνος ἀποδίδουσα τὴν ἔλλειψιν γάλακτος εἰς τὴν ὥραν τοῦ ἔτους, ἐνῶ καὶ ἐν τῇ ἐξοχῇ δὲν παρεῖχε περισσότερον.

στόμα.

Τὶ χώρας τὰ στόματα σακκία κ' εἶν νὰ δέν' ἀτα.

(ΠΜ 89: δέντς) Τῶν ἄλλονῶν τὰ στόματα δὲν εἶναι σακκία γὰ νὰ τὰ δένω. Ὅτι ἀπεριόριστος ἢ ἐλευθερία τοῦ καταλαεῖν. Βλ. καὶ ἐπομένην

στομοκράτορας.

Κοσμοκράτορας κὶ ἂν γίνεσαι, στομοκράτορας κὶ γίνεσαι.

(ΠΜ 80: γίνεται—Τραπεζ. ΣΙ 269: κ. γίνεσαι, πλὴν στ. κ' ἐπορεῖς) Κὶ ἂν γίνης κοσμοκράτορας, δὲ μπορεῖς νὰ γίνης στομοκράτορας.

¹⁾ Ἡ λ. κατὰ τὸν φίλον κ. Δ. Οἰκονομίδην πιθανῶς ἐκ τοῦ παραχώριον κατ' ἔκπτωσιν τοῦ α καὶ ἀφομοίωσιν τοῦ ω. Ὅμοια φαινόμενα ἰδ. ἐν Lautl. ἰδίου σελ. 5 καὶ 78. Ὅντως ἢ λ. παραχώριον εὔρηται παρὰ τῷ Σχολιαστῇ Σοφοκλ. Ο. Τ. 184. Ἡ παροῦσα μνεῖα δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις περαιτέρω ἐρεῦνης. Περὶ τοῦ μεταπλασμοῦ τοῦ ὀνόματος εἰς ἄρσεν. ὁ παρχάρτις-παρχάρτις πβ. τὰ ὅμοια τὸ χωρίον καὶ ὁ χωρίος, τὸ σχόλειον καὶ ὁ σχόλειος κλπ.

συνενός.

Μὲ τὸ συνενό σ' φά καὶ πία κι ἀλί'σβερί'σ μ' ἐφτιάς.

(Τραπεζ. ΣΙ 269: φίλο - ἀγοράν. ΑΠ 214: φίλο.—"Οφ. αὐτόθι: χῖσῖμ ἰσ) Μὲ τὸ συγγενῆ σου φάγε καὶ πιὲ καὶ νταραβέρι μὴ κάνης. Βλ. ΠΠ Δ, 429 κέξ.

σύντροφος.

1. Πέ με τὸ σύντροφο σ' ἄς λέγω σε νιὸ εἶσαι.

Πές μου τὸ συντροφό σου νὰ σοῦ πῶ τί εἶσαι. Ἐπὶ ὁμοίων χαρακτήρων.

2. Ἀσοῦ γειονία σ' σύντροφον κι ἀσσ' ὀσπίτ ἰσ ἀζούχ.

(κΜ 72) Ἀπὸ τῆ γειονιά σου σύντροφο κι' ἀπὸ τὸ σπίτι σου τρόφιμα. Ἀζούχ τὸ, τουρκ. ἐφόδιον. "Ὅτι ὀφείλει τις νὰ ἔχη σύντροφον γνωστὸν καὶ τροφὺς οἴκοθεν πρὸς ὁδοιπορίαν ἀσφαλῆ.

σύρω.

1. Γομών καὶ σύρ.

Γεμίζει καὶ τραυαίει. Ἐπὶ τοῦ φλυάρου. Ἐκ τοῦ ἔθους τοῦ πυροβολισμοῦ κατὰ τοὺς γάμους, ὅτε δὲν προσέχουν πολὺ εἰς τὸ γέμισμα τοῦ ὄπλου, ἀλλ' ὅπως τύχη γεμίζουν καὶ πυροβολοῦν ἀρκεῖ μόνον νὰ παράγεται κρότος.

2. Νὰ σύρ' ἀτο κι ούρκεται, νὰ χάν' ἀτο κι χᾶται.

(κΜ 81) Δὲν ὑποφέρεται γιὰ νὰ τὸ ὑποφέρω, δὲ χάνεται γιὰ νὰ τὸ χάσω. Ἐπὶ κακοῦ ἀναγκαίου.

τάζω.

Τὸν ἄεν τάξον καὶ τὸ μωρὸν μὴ τάης.

(κΜ 91) Τάξε τοῦ ἀγίου καὶ μὴ τάξης τοῦ μωροῦ.

τερῶ.

Τὸ σταφύλ τὸ σταφύλ τερεῖ καὶ μαυρύν.

(κΜ 89. —Τραπεζ. ΣΙ 270: Τὸ σῖκον τὸ σῖκον τ. καὶ γίνεται.—"Οφ. ΑΠ 412: Τὸ τ'σιτ'σέκ τὸ τ'σιτ'σέκ τ. κι ἀνοίξ) Τὸ σταφύλι βλέπει τὸ σταφύλι καὶ μαυρίζει. Ἐπὶ τῶν ἀμιλλωμένων.

τεφτέρ.

Ἦσ σὸ τεφτέρ γραμμένος κ' ἔν.

Δὲν εἶναι γραμμένος ἔς τὸ ντεφτέρι. Ἐπὶ τοῦ οὔτιδανοῦ.

τέχνη.

Ἡ τέχνη τέχνη κ' ἢ πίσυ πίσι.

Ἐπὶ τοῦ συμβιβασμοῦ παρανόμων πράξεων πρὸς τὴν εὐλαβῆ τήρησιν τῶν θρησκευτικῶν τύπων.

τ'ζανάκ.

Ἐγὼ κι αὐτὸς 'ς ἕναν τ'ζανάκ ἔφαγάμε.

Ἐγὼ κι αὐτὸς 'ς ἕνα τζανάκι φάγαμε. Βλ. ἄλλας, 3.

τζιβούης.

Ὁ τζιβούης μαχανὰν ἀραεὺ'.

Ὁ στρεψόδικος ἀφορμὴ γυρεύει. Μετάφρασις τῆς τουρκικῆς: τζιβούζ (ἢ: τζιγί'ζ) μαχανὰ ἀρίορ. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τῶν παιδιῶν, ἐν αἷς ὁ δολιευόμενος ἐπινοεῖ ἢ εὐρίσκει καὶ τὴν ἐλαχίστην ἀφορμὴν ἢ νὰ προξενήσῃ σύγχυσιν ἢ νὰ ἀποχωρήσῃ προβλέπων ἦτταν.

τιμή.

Ἡ τιμὴ τῶν τιμημένων.

(xM 78) Ἐπὶ τῶν περιφρονημένων ὡς ἀναξίων τιμῆς ἀπονεμομένης μόνον εἰς τοὺς ἀξιους αὐτῆς.

Τοῦρκος.

Τὸν Τοῦρκον πὶ λέει αὐτον καλὸς ἔν, ἐφτὰ χρόνῳ μετὰδοσι κι ρούζ' ἄιτον.

Ὅποιος λέγει πῶς ὁ Τοῦρκος εἶναι καλός, ἐφτὰ χρόνια μετὰδοσι δὲν τοῦ πέφτει.

του'σμάνος.

Τὶ του'σμάν ἴσ τ' ὀμμάτῳ μὲ τὸ ψωμὶν ἔβγαλ' τα.

(xM 89) Τοῦ ἐχθροῦ σου τὰ μάτια μὲ τὸ ψωμὶ βγάλε τα. Του'σμάνος τουρκ. δου'σμάν. Ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἀφοπλίζεται καὶ αἰσχυρόμενος ἠττᾶται μᾶλλον διὰ τῆς εὐεργεσίας καὶ τῆς περιποιήσεως ἢ διὰ τῆς ἐκδικήσεως.

τρανός.

Τὸ τρανὸν τ' ὀψάο τρώει τὸ μικρόν.

Τὸ μεγάλο ψάρι τρώγει τὸ μικρὸ Ὅτι οἱ ἀνίσχυροι καταβάλλονται ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν.

τσακόνω.

Ἐτιόκωσε σε ἄμον Μεσαρέας ρόκαν.

Σ' ἔσπασε σὰν τὴ ρόκα τῆς Μεσαρέας. Ρόκα τὸ κοινῶς ἀραπό.

σταρο. Μεσαρέα ἢ, χωρίον εἰς μικρὰν ἀπόστασιν πρὸς νότον τῆς Τραπεζοῦντος. Ἐπὶ τοῦ δι' εὐστόχου ἀπαντήσεως ἀναγκάζοντος τὸν ἄλλον νὰ σιωπήσῃ.

τσιτσίν.

Ἄσσο τσιτσί σ' ἔκοψες ἄτο.

Ἄπο τὸ βυζί σου τῶκοψες. Τσιτσίν τὸ, ἴσως παρὰ τὸ τιτθίον. Ἐπὶ τοῦ παρέχοντός τι μετὰ πολλῆς γλισχρότητος.

τυραῖννισία.

Τρανὸν κακόν, τρανὸν πελιῖν, τρανὸν τυραῖννισίαν.

(M 91) Μεγάλο κακό, μέγας μπελῆς, μεγάλη τυρανία. Ἐπὶ μεγάλου καὶ δυσαιπαλλάκτου κακοῦ.

τυφλός.

Δύο τυφλοὶ ἔκατσαν νὰ τρώνε τοκμάδας. «Γιατὶ τρώς δύο δύο;» εἶπεν ὁ ἓνας. — «Ἀπόθεν κές ἐγροικῆς ἄ;» -- «Ἀπ' ἐμέν κές».

(M 116) Δύο τυφλοὶ ἔκατσαν νὰ φάγουν λοκουμάδες. «Γιατὶ τρώς δυὸ δυό;» εἶπε ὁ ἓνας. — «Πῶς τὸ καταλαβαίνεις;» εἶπε ὁ ἄλλος. — «Ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου». Ὅτι ἐκ τῶν ἰδίων κρίνει τις καὶ περὶ τῶν ἄλλοτριῶν.

τύχη.

1. Τύχην νόμε καὶ 'ς σὴ θάλασσαν σύρο με.

(κM 89) Δόσε μου τύχη καὶ 'ς τὴ θάλασσα ρίξε με.

2. Ἡ τύχη σ' οὐντιάν τρέ'χ, ἐοὺ νιό τρέεις; κ' ἢ τύχη σ' οὐντιάν κὶ τρέ'χ, ξάν νιό τρέεις;

(M 78) Ὅταν τρέχη ἢ τύχη σου, γιατί τρέχεις ἐσύ; Καὶ ὅταν δὲν τρέχη ἢ τύχη σου, πάλι γιατί τρέχεις ἐσύ;

ὕπακοή.

Ἐπακοὴ ζωὴ, παρακοὴ θάνατος.

Ὅτι ὁ ὑπακούων εἰς τοὺς ἀνωτέρους του ὡς σοφωτέρους καὶ ἐμπειροτέρους σφύζεται, ἐνῶ ὁ παρακούων ὑποπίπτει εἰς σφάλματα συνεπαγόμενα δυστυχήματα.

ὕστερνά.

Τ' ὕστερνά καλά.

Εἶθε τὰ ὕστερινὰ νὰ εἶναι καλά. Ἡ παροιμιώδης φράσις ἔχει διπλὴν ἔννοιαν. Λέγεται ἢ πρὸς τὸν δυστυχοῦντα, τὸν ὁποῖον παρη-

γοροῦμεν εὐχόμενοι μέλλον εὐτυχέστερον, ἢ πρὸς τὸν εὐτυχοῦντα μὲν ἐν τῷ παρόντι, ἀλλὰ μὴ παρέχοντα ἐλπίδα διαρκείας καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τῆς εὐτυχοῦς καταστάσεως.

φαεῖν.

Δουλείαν εὔρες; ἄφς καὶ φύγον φαεῖν εὔρες; κάθκα καὶ φά.

Βρῆκες δουλεία; ἄφησε καὶ φύγε· βρῆκες φαγεῖ; κάθησε καὶ φάγε. Μετὰ χαριεντισμοῦ πρὸς τὸν προσκαλούμενον εἰς τράπεζαν κατὰ τύχην προσελθόντα καὶ ἀποποιούμενον.

φαίνουμαι.

Τὸ ρά'χίν τὸ φαίνεται κουλαγούζ κι θέλ.

(κM 90) Βουνὸ ποῦ φαίνεται ὀδηγὸ δὲ χρειάζεται. *Κουλαγούης* ἀντὶ *κουλαγούζης*. Ἐπὶ πραγμάτων ἀνταποδείκτων. Καὶ τουρκική: *γκὸρινέν 'κὸ' ἱ κίλαγ ἰ'ζ ἰστεμέζ*=χωρὶὸ ποῦ φαίνεται κολαοῦζο δὲ θέλει.

φιντζάν.

Ἐχτέθεν ἡ Ποινὴ φιντζάν.

Ἀπόχτησε ἡ Ποινὴ φλιτζάνι. Βλ. *βρακίν*.

φοβειζέας.

Τὶ φοβειζέα ἡ μάννα καμμίαν κ' ἔκλαψεν.

(κM 91) Τοῦ φοβιτζάρι ἡ μάννα δὲν ἔκλαψε ποτέ. Ὅτι ὁ δειλὸς μὴ ριφοκινδυνεύων δὲν δίδει εἰς τοὺς οἰκείους ἀφορμὰς λύπης. Τουρκική: *κατζαν ἰ'ν ἀνασι ἀγλάμαδι*=τοῦ φυγόντος (ἢ τοῦ φεύγοντος) ἡ μητέρα δὲν ἔκλαψε.

φογοῦμαι.

Φογᾶται νὰ 'χέζ γιάμ πεινᾶ.

Φοβᾶται νὰ κάνη τὴν ἀνάγκη του γιὰ νὰ μὴ πεινάσῃ. *Γιάμ* μόρ. ἐρωτημ., μήπως· ὥστε κυρίως· μήπως πεινάσῃ. Σαρκαστικῶς ἐπὶ τοῦ φιλαργύρου.

φουμιστέας.

Τὶ φουμιστέα φά καὶ τὶ κοιμηστέα φύλαξον.

Τοῦ θυμωμένου φάγε καὶ τοῦ ὑπναλᾶ φύλαξε. *Φουμιστέας* ἐκ τῆς ρίζ. τοῦ *φουμίζω*, *χολιάζω*, *κακιώνω*, συνήθως ἐπὶ παιδίων. Ὁ φουμι. ὅταν δὲν θελήσῃ νὰ φάγῃ πρέπει νὰ τιμωρηθῇ στερούμενος τῆς τροφῆς καὶ ὅταν παύσῃ ὁ θυμὸς, ἐνῶ τοῦ κοιμωμένου κατὰ τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ τὸ μερίδιον πρέπει νὰ φυλαχθῇ.

φου'σκαλίδα.

Ἵσῆ γεράν ἀπάν φου'σκαλίδαν.

Ἵπάνω ᾿ς τὴν πληγὴ φούσκα. Γερά ἤ, τουρκ. φου'σκαλίδα ἤ, ἤ ἐκ τοῦ ἐγκαύματος φλύκταινα τοῦ δέρματος. Κακὸν ἐπὶ κακοῦ.

φοῦστρον.

Γάμπρε, φοῦστρον τρώς;

Γαμπρέ, τρώς σφογγᾶτο; Ἵπὶ τοῦ ἀκαίρως ἐρωτῶντός τινα ἂν θέλῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ἄλλως ἐπιθυμητὸν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ σκοπίμως πρᾶκτοντος τοῦτο διὰ νὰ δοθῇ εἴτε ἐξ ἀβρότητας εἴτε ἐκ συστολῆς ἀπάντησις ἀρνητική.

φτείρω.

Ἵλλο τὶ Χαρπαντᾶ τὰ μουλάραῖ κὶ φτείρω.

(Π Μ 71: Ἵλλ. κὶ φτείρω τὶ Χ. τὰ μουλ.) Δὲν ξιπάζει πειὰ τὰ μουλάρια τοῦ Χαρπαντᾶ. Φτείρω, φοβίζω, ξιπάζω ζῶον, ὥστε νὰ τραπῆ εἰς φυγὴν· ἐκ τοῦ ἀρχαίου φθειρω, τοῦ ὁποίου τὸ μέσ. εἶχε καὶ ἰδιάζουσαν χρῆσιν παρὰ τοῖς Ἵττικοῖς, ἰδίως δὲ συνηθέστατον ἦτο τὸ «φθειρον»=γκρημνίσου, ἄμε ᾿ς τὸ διάβολο (πβ. Εὐριπ. Ἵνδρ. 709. Ἵριστοφ. Πλ. 598. 610). Ἵ ἔννοια τῆς ἀποστροφῆς σῶζεται καὶ νῦν ἔτι ἐν τῷ παραγῶγῳ φτειριτόν· «τὸ φτειριτόν!», ζῶον ἄξιον νὰ πάγῃ ᾿ς τὸ διάβολο. Ἵ παρ. ἐπὶ τοῦ αὐστηρῶς τιμωρηθέντος διὰ σφάλμα, τὸ ὁποῖον δὲν τολμᾶ πλέον ποτὲ νὰ ἐπαναλάβῃ, ἔχει δὲ τὴν ἀρχὴν ἐκ μύθου περὶ τοῦ Ναστρατὶν χότζα. Οὗτός ποτε νομίσας ὅτι ἀπέθανεν ἔπεσεν ἐντὸς λάκκου παρὰ τὴν ὁδὸν καὶ κείμενος ὑπτιος ἐκίνει τὰς χεῖρας. Κατὰ τύχην δὲ διήρχετο ἐκεῖθεν τὸ караβάνιον τοῦ Χαρπαντᾶ, τὰ δὲ ζῶα μόλις εἶδον τὰς κινήσεις ἔντρομα ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἐδῶ κ' ἐκεῖ, συνεκρούσθησαν πολλὰ ἀναμεταξύ των ὡς ἦσαν φορτωμένα, ἄλλα κατέπεσον καὶ οὕτω ἐπῆλθε φθορὰ μεγάλη ζῶων καὶ φορτιῶν. Οἱ ἀγωγάται ἐννοήσαντες τὴν αἰτίαν τῆς καταστροφῆς ἐξυλοκόπησαν ἀνηλεῶς τὸν χότζαν, ὁ ὁποῖος μόλις ἐσώθη διαφυγὼν ἐκ τῶν χειρῶν των, ὅταν δὲ ἔφθασεν εἰς τὴν οἰκίαν του εἰς κακὴν κατάστασιν λέγει εἰς τὴν σύζυγον ὅτι ἔρχεται ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον, εἰς τὴν ἐρώτησιν δὲ αὐτῆς ὁποῖός τις εἶναι αὐτὸς ὁ χότζας ἀπαντᾶ «ὁ ἄλλος κόσμος εἶναι πολὺ καλός, ἀλλ' ἀλίμονον εἰς ἐκεῖνον ποῦ ξιπάζει τοῦ Χαρπαντᾶ τὰ μουλάρια».

φυσῶ.

Φυσῶ καὶ πορπαιεῖ.

Ἐπὶ τοῦ κομψευομένου, ὁ ὁποῖος πορευόμενος οἶονεὶ φυσῶ διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τὰ ἐνδύματά του.

φώκα.

Φώκα μὲ τ' ἐγκούνᾱ.

(Κερασ.) Φώκια μὲ τὰ πανιά της. Ἐπὶ τῶν ἀτημελήτων καὶ ρακενδύτων. Εἰς τὴν παρ. ὑπόκειται ὁ ἐξῆς μῦθος.

Ἡ φώκα ἔτον γυναῖκα καὶ μὲ τὸ νὰ ἐκατῆβεν τ' ἀγὶ Γεωργί 'ς σὸ γυαλὸν νὰ πλύν τσι μωροῦ ἄτς τ' ἐγκούνᾱ ἐγέντον φώκα κ' ἐροῦξεν 'ς σὴ θάλασσαν κι ἀποπίς ἄτς ἐκρεμάσκουνταν τ' ἐγκούνᾱ 'τς. Γιὰ τ' ἐκεῖνο ἐγέντον κι ὁ λόγος «φώκα μὲ τ' ἐγκούνᾱ» γιὰ τ' ἐκείνους ποῦ φοροῦν χαλεπὰ καὶ περπεντούλᾱ.

Ἡ φώκια ἦτατε γυναῖκα κ' ἐπειδὴ κατέβηκε τ' ἀϊ-Γεωργιοῦ 'ς τὴν ἀκρογιαλιὰ γιὰ νὰ πλένῃ τοῦ μωροῦ της τὰ πανιά, ἔγινε φώκια κ' ἔπεσε 'ς τὴ θάλασσα κι ἀποπίσω της ἐκρέμοντο τὰ πανιά τοῦ παιδιοῦ της. Γιὰ τοῦτο ἔγινε κι ὁ λόγος «φώκια μὲ τὰ πανιά» γιὰ 'κείνους ποῦ φοροῦν ἔλεεινὰ καὶ κουρελλιασμένα.

Ἐγκούνιν τὸ (ἐν + κουνὶν) ἀντὶ ἐγκούνιον, τὸ ἐν τῇ κούνια, σπάργανον, καὶ ρ. ἐγκουνᾱ΄ζω, σπαργανώνω. περπεντούλιν (Χαλδ. περπεντούλ) τὸ περπεντούλᾱ λέγονται αἱ χάρτινοι λωρίδες αἱ ἀναρτώμεναι εἰς τὴν πεταλίτροῦν (χαρταετόν), ἔπειτα δὲ καὶ τὰ ράκη (Πβ. ΠΠα 933 καὶ 942).

φωτιά.

Δί τὸ ὄρος φωτιάν καὶ τερεῖ ἀπομακρά.

(Κερασ.¹) Βάζει φωτιά 'ς τὸ δάσος καὶ κοιτάζει ἀπὸ μακρῶ. Ἐπὶ τῶν ὑποκινούντων ἔριδας, προσποιουμένων δὲ ἄγνοϊαν καὶ ἀπαθῶς θεωμένων.

χάνω.

Κοῖμαν 'ς σὸ παιδίν, ἐχάσαμε τὸ κορίτς.

Κοῖμα 'ς τὸ παιδί, ἐχάσαμε τὸ κορίτσι. Ἡ παρ. ὀξύμωρος ἐπὶ νέου καὶ νέας συζητηθέντων ἀμφοτέρων δυσειδῶν καὶ ποταπῶν.

¹) Εὐάριθμοι παροιμ. τῆς συλλογῆς σημειοῦνται ἐκ Κερασ. καὶ Τραπεζ.

χαπάρ.

Ὁ κωφὸν ὁ βασιλέας πα ἐπαῖρεν χαπάρ.

(ΠΜ 83: ἐπῆρεν) Κι ὁ κωφὸς βασιλεῶς τὸ πῆρε χαμπάρι. Ἐπὶ πράγματος διαβοηθέντος.

χαρά.

Ἵσ σὴ χαρά σ' θὰ γράνω ἕναν ζευάρ παλαιτ'ζάρχα.

Ἵσ τὴ χαρά σου θὰ χαλάσω ἕνα ζευγάρι παλαιτοτζάρουχα. Μετὰ χαριεντισμοῦ πρὸς παιδίον προτρεπόμενον νὰ κάμη τι.

χερεία.

Ἐσὺ, κοριτόπον, ἔντρισεσ, νούντισον καὶ τὴ χερεία σ'.

(Μ 76) Ἐσὺ, κοριτσάκι, παντρεύθηκεσ, συλλογίσου καὶ τὴ χηρεία σου. Ἐπὶ πιθανῶν δυσαρέστων ἐπακολουθημάτων πράξεώς τινος.

χολᾶ'σκουμαι.

1. Χολᾶ'σκουμαι; κρούγω σε' χολᾶ'σκεσαι; κρούγω σε.

(κΜ 93) Θυμώνω; σὲ δέρνω· θυμώνεις; σὲ δέρνω. Ἐπὶ τοῦ ἰσχυροῦ, ὅστις ἐν πάσῃ περιπτώσει ἔχει τὸ δίκαιον ὑπὲρ ἑαυτοῦ.

2. Ἡ νύφε κλάν κ' ἢ νύφε χολᾶ'σκειται.

(κΜ 78) Ἡ νύφη κλάνει κ' ἢ νύφη θυμώνει. Ἐπὶ τοῦ ἀγανακτοῦντος ἄνευ ἀφορμῆς παρεχομένης ὑπὸ ἄλλου.

χορός.

1. Ἵσ σὸ χορὸν ὄντᾶν ἐμπαίνιτς 'ς σὴ γαιῖδᾶ'ν θὰ ἱεύς.

(ΠΜ 86: οὐντᾶν—ἐγέβς) Ὅταν μπῆς 'ς τὸ χορό, θὰ ταιριάζῃς τὸ σκοπό. Γαιῖτᾶ' ἢ, τουρκ. σκοπός, μέλος, χοροῦ ρυθμός. Ὅτι ὀφείλει τις νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τὰς ἕξεις καὶ συνηθείας ἀνθρώπων, πρὸς τοὺς ὁποίους οὕτως ἢ ἄλλως συνεδέθη· ἢ νὰ ἐξοικειωθῇ πρὸς τὰς ἰδιαιτέρας συνθήκας ὑπουργήματος, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβεν.

2. Ἵσ σὸ χορὸν π' ἐμπαίν τὸν κῶλον ἀτ' θὰ λαῖτς.

Ὅποιος μπαίνει 'ς τὸ χορὸ θὰ κουνάῃ τὸν πεισιό του. Λέγεται πρῶτον μὲν ἐφ' ἧς ἐννοίας καὶ ἢ προηγουμένη, δεύτερον δὲ πρὸς δῆλωσιν ὅτι ὁ ἐπιχειρῶν τι πρέπει καὶ νὰ ἐνεργῇ συντόμως.

χουλά'ρά.

Τὰ χουλά'ρά ἐχτύπεσαν.

Τὰ κοντάλια χτύπησαν. Ἐπὶ τοῦ ἀέργου καὶ ὀκνηροῦ, ὁ ὁποῖος

δὲν κάμνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ προστρέχη εἰς τὴν τράπεζαν μόλις ἀκούσῃ τὸν κτύπον τῶν κουταλιῶν.

χρέος.

Ἐρώτησαν εἶναι ἄθρονον «Πῶς ἐποῖκες τὸ χρέος ἰσ;» — «Δόξα σοι ὁ θεός» εἶπεν «ἀτώρα ἐλάφρον' ἀτο ἄσσο ἕκατον τὸ ἔναν ἐδῶκα καὶ τὰ ἐνενηῆντα ἐννέα ἐπέμναν».

(κΜ 116) Ρώτησαν κάποιο «τὶ τό κανες τὸ χρέος σου; — «Δόξα σοι ὁ θεός» εἶπε «τῶλιγόστειφα' ἀπὸ τὰ ἕκατὸ ἔδωσα τὸ ἕνα κ' ἔμειναν τὰ ἐνενηῆντα ἐννεά». Ἐπὶ τῶν νομιζόντων ὅτι εὐρίσκονται εἰς τὸ μέσον ἢ τὸ πέρασ ἐπιχειρήσεως, τὴν ὁποίαν μόλις ἤρχισαν.

χώρα.

Μὲ τὶ χώρας τὰ κοκκία ἐφτάει τὸν κύρον ἀτ' ψαλμόν.

(ΠΜ 81:—κορκότα τὸν κ. ἄ. ψ. ἐφτάει) Μὲ τὰ ξένα κόλυβα κάνει μνημόσυνο τοῦ πατέρα του. Ψαλμός σημ. καὶ τὸ θρησκευτικὸν μέρος τοῦ μνημοσύνου καὶ τὴν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας παρατιθεμένην κοινήν τράπεζαν εἰς τοὺς προσερχομένους εἰς τὸν οἶκον τῶν πενθούντων. Τοιαῦτα μνημόσυνα εἶναι συνήθως τὰ τεσσαρακονθήμερα καὶ ἐτήσια, ἀλλὰ καὶ ἐκτάκτως γίνονται δι' ὅλα τὰ ἐκλιπόντα μέλη οἰκογενείας.

χωρέτες.

Ἄν γίνεται τὸ μαλλὶν μετὰξ, γίνεται κι ὁ χωρέτες με τὴν τάξ.

(ΠΜ 71: τὶ καμελί τὸ μαλ.,—θὰ γίνεται) Ἄν γίνῃ τὸ μαλλὶ μετὰξ, θὰ γίνῃ κι ὁ χωριάτης με τὴν τάξι. Βλ. ΠΠ Β, 123.

ψέμαν.

Ψέμαν τὶ δᾶβόλ.

Ψέμα τοῦ διαβόλου. Λέγεται ὑπὸ τοῦ θέλοντος νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὰ λεγόμενά του ὡς ἀπολύτως ἀληθῆ.

ᾠφή.

1. Ἡ ᾠφή τὴν ᾠφὴν κ' ἐθέλεσεν.

(ΠΜ 78: οὐντὰν κὶ θέλ, ποπᾶ, πῶς στεφανώνεις;—Τραπεζ. ΣΙ 268: ὄντας κὶ θέλ, ποπᾶ, πῶς στεφανών; [γρ. στεφανώως]) Ἡ ψυχὴ δὲ θέλησε τὴν ψυχὴ. Ἐπὶ ἀσυμβιβάστων συζύγων.

2. Τὸ θεὸν ᾠφὴν θὰ δίγω.

Ἐν τῷ θεῷ ψυχὴ θὰ δώσω. Ὑπὸ τοῦ δισχυριζομένου ὅτι λέγει τὴν ἀλήθειαν ἐπιμαρτυρόμενος τὸν θεόν.

ψηλά.

Πολλὰ ψηλά πὶ τερεῖ χαμελά ρούζ.

(ΠΜ 93: ψηλά κτλ.) Ὅποιος κοιτάζει πολὺ ψηλά πέφτει χαμηλά. Ἐπὶ τοῦ ταπεινούμενου ἀλαζόνος. Πβ. ΚΔ «πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται» (Λουκ. ΙΗ, 24).

ώρα.

Ἡ ὥρα ντὸ φέρ ὁ χρόνος κὶ φέρ.

(ΠΜ 78: τὸ φέρ—κὶ φέρ'ἄτο) Ὅτι φέρνει ἡ ὥρα, δὲν τὸ φέρνει ὁ χρόνος. Ὅτι μικροὶ καιροὶ μεγάλων πραγμάτων πρόξενοι.

ὠτίν.

Τὰ καφούλᾱ πα ἔχγε ὠτία.

(κΜ 90—Τραπεζ. ΑΠ 332: Τὰ τουβάρᾱ παλ ὠτία ἔχγε) Καὶ οἱ θάμνοι ἔχουν ἄφτια. Ὅτι καὶ ἡ κοινή: Καὶ οἱ τοῖχοι ἔχουν ἄφτια.

Ἐν ἐπιμέτρῳ ἐπισυνάπτομεν ἐνταῦθα μικρὰν συλλογὴν τουρκικῶν παροιμιῶν, ὧν τινὲς ἀνεγράφησαν ἤδη καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν σποραδικῶς ὡς ἀντίστοιχοι ἐλληνικῶν, εἰς ἃς ἐκάστοτε γίνεται παραπομπή.

Γενικῶς περὶ τούτων παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς.

Α) Ἄλλαι μὲν εἰσηλθον ἐκ τῆς τουρκικῆς εἰς τὴν ἐλληνικὴν πρωτότυποι καὶ ἐν μεταφράσει κατὰ λέξιν ἢ παρηλλαγμένη, τοιαῦται δὲ εἶναι αἱ ὑπὸ τὰ λήματα *ἀδάμ*, *ἀλλάχ* (1), *ἄρ*, *βουλμάκ* (1), *δεμᾶ'κ*, *δομούζ*, *ζουρνατζῆ* (1,2), *ἴτ*, *καβαρμάκ*, *κατζάν*, *κογιούν*, *ὄγραμάκ*, *τζιγ'ῆζ*.

Β) Ἄλλαι παρελήφθησαν ἀμεταγλώττιστοι ἐφόσον ἐγὼ τουλάχιστον γνωρίζω, τοιαῦται δὲ εἶναι *ἀγί'ρ*, *ἀλλάχ* (2), *Ἀράπ*, *βερμᾶ'κ*, *βεγιούκ* (2), *βό'σ*, *γιαλάν*, *δάγ*, *δελί*, *δέρδ*, *δινσιζ*, *ἰσιτεμέκ*, *κενδί*, *κετ'σί*, *κιαγί'ρ* (1,2), *σού*, *τ'σιπλάκ*, *χαρακέτ*.

Γ) Ἄλλαι δὲ τουναντίον εἶναι δάνειαι ἐκ τῆς ἐλληνικῆς λεγόμεναι ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς ἐλληνικάς· εἶναι δὲ αὗται *βά'σ*, *βεγιούκ* (1), *βουλμάκ* (2), *δογμέκ*, *ἐῖλίκ*, *καβου'σμάκ*, *κεμίκ*, *γκῶρινμέκ*, *μάλ*.

ἀγί'ο (βαρύς).

Δά'ο γερωδέ ἀγί'ο δ'ί'ο (ἢ δλούο).

Ἡ πέτρα ἔς τὴν θέσει τῆς βαρεῖά εἶναι (ἢ: γίνεται). Ἐπὶ προϊόντων τῆς φύσεως ἢ τέχνης, ἅτινα εἶναι ἀκριβώτερα ἐν τῷ τόπῳ τῆς παραγωγῆς ἢ τῆς καταναλώσεως. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τοῦ ἔξορουσομένου πρὸς κατεργασίαν λίθου.

ἀδάμ (ἄνθρωπος).

Ὀγλουμ, πα'σᾶ δλδούν, λάκιν ἀδάμ ὀλμαδουν.

Παιδί μου, πασᾶς ἔγινες, ἀλλ' ὅμως ἄνθρωπος δὲν ἔγινες. Εἰς τὴν παρ. ὑπόκειται ὁ ἔξης μῦθος. Υἱὸς διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰς ἀδιαλείπτους μεμψιμοιρίας τοῦ πατρὸς καὶ τὴν στερεότυπον αὐτῶν ἐπφδὸν «*ὀγλουμ, ἀδάμ ὀλμαγιατζάκοϊν*» (=παιδί μου, ἄνθρωπος δὲν θὰ γίνης) ἔφυγε μακρὰν τῆς πατρίδος τοῦ Ἀρζιρίμ (τουρκ. Ἐρζουρούμ, ἢ τῶν Βυζαντινῶν Θεοδοσιούπολις), μετὰ πολλὰς δὲ περιπετειάς ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐνταῦθα εὐνοηθεὶς ὑπὸ τῆς τύχης κατώρθωσε νὰ ἀνέλθῃ εἰς ὑψηλὰ πολιτικὰ ἀξιώματα, τῇ ἐνεργείᾳ δὲ ἑαυτοῦ ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς Πολιτείας διοικητῆς εἰς τὴν πατρίδα του φέρων τὸν τίτλον τοῦ πα'σᾶ. Ὅτε ἔφθασεν εἰς ἀπόστασιν ἡμέρας ἀπ' αὐτῆς ἐστάθμευσε καὶ προέπεμψεν ἐρίππους ἐκ τῆς πολυπληθοῦς ἀκολουθίας διατάξας αὐτοὺς νὰ ἀνεύρουν καὶ ὀδηγήσουν ἐνώπιον τοῦ τὸν πατέρα του. Ἡ διαταγὴ ἐξεπληρώθη καὶ τὴν ἐπομένην ὀδηγήθη πρὸς αὐτὸν ὁ γέρον ἤδη πατήρ, ρακένδυτος, κονιορτοβριθῆς καὶ ἐσχάτως ταλαιπωρημένος ἐκ τῆς ἐπιπόνου μετὰ ἐρίππων πεζοπορίας. Ὅτε δὲ ὁ υἱὸς περιστοιχούμενος ὑπὸ μεγαλοπρεποῦς ἀκολουθίας καὶ ἐπαιρόμενος διὰ τὸ μέγα ἀξίωμα τὸν ἠρώτησεν ἐὰν ἔγινε ἄνθρωπος, ὁ πατήρ ἀπαθέστατα ἀπεκρίθη «*ὀγλουμ, πα'σᾶ δλδούν, λάκιν ἀδάμ ὀλμαδουν*», παιδί μου, πασᾶς ἔγινες, ἀλλ' ὅμως ἄνθρωπος δὲν ἔγινες, διότι ἂν εἶχες ἀνθρωπισμόν, δὲν θὰ ἤθελές ποτε νὰ παρυσιασθῶ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει.

Περὶ τῶν παραλλαγῶν τοῦ μύθου καὶ τῆς σημασίας τῆς παρ. βλ. ΠΠ Β, 281.

ἀλλάχ (θεός).

1. *Δερδὶ βερᾶ'ν ἀλλάχ δερμάν da βερῖο.*

Ἐὸ θεὸς ποῦ δίνει τὸ ντέρντι δίνει καὶ τὸ γιαιτρικό. Βλ. Θεός, 1. 2. Ἀλλάχ ἑκερίμ (ἦ: ἑκερίμ d i' r).

Ἐὸ θεὸς εἶναι ἀνοιχτοχέρης. Ἐὸ τι καὶ ἡ ἑλληνική: Ἐχει ὁ θεός.

ἄρ (ἐντροπή).

Ἐἄρ ἐdä'v ἑκά'ρ ἐτμέζ.

Ἐὸποιος κάνει ντροπή δὲν κάνει κέρδος, δηλ. ὅποιος ντρέλεια δὲν κερδίζει. Βλ. ἄρ.

Ἀράπ (Ἀράπης).

Nä' Ἀραπὶ'v γιουζιού, nä' Ἐσαμὶ'v ἑσε'κερί.

Ἐὐτε τοῦ Ἀράπη τὸ πρόσωπο, οὔτε τῆς Δαμασκοῦ τῆ ζάχαρι. Ἐπὶ ἐκείνου, τοῦ ὁποίου δὲν θέλομεν τὸ πρὸς ἡμᾶς καλὸν δια νὰ ἀποφύγωμεν καὶ τὸ ἐπακόλουθον κακόν, ὅπως προτιμῶμεν νὰ μὴ ἀγοράσωμεν παρ' Αἰθίοπος ἔστω καὶ δυσεύρετον καὶ ἐκλεκτὸν πρᾶγμα μὴ εὐρισκόμενον παρ' ἄλλω διὰ νὰ μὴ αἰσθανθῶμεν δυσάρεστον ἐντύπωσιν ἐκ τῆς μορφῆς του.

βερμῦ'κ (δίνω).

Παραγὶ βερῶ'v διονδιονγι ὁ τ'σαλάρ.

Ἐὸποιος δίνει τὸν παραῶ, ἐκεῖνος παίζει τὸ σουραῦλι. Ἐὸτι ἀδύνατος ἡ ἀπόκτησις πράγματος ἄνευ πληρωμῆς τῆς ἀξίας του. Εἰς τὴν παρ. ὑπόκειται ὁ ἐξῆς μῦθος. Ἐὸ Ναστρατὶν χότζας ἐξεκίνησέ ποτε νὰ μεταβῆ εἰς τὴν ἀγοράν, ὅτε πολλὰ παιδιά τῆς συνοικίας του τὸν περιεκύκλωσαν καὶ τὸν παρεκάλουν νὰ φέρῃ εἰς ἕκαστον ἀνὰ ἕν σουραῦλι χωρὶς ὅμως νὰ προκαταβάλουν καὶ τὸ ἀνάλογον τίμημα. Κατ' ἐξαίρεσιν ἐπλήρωσεν ἕν, ὁ δὲ χότζας ἐπανελθὼν ἔφερε μόνον εἰς αὐτό, εἰς δὲ τὰ ἄλλα παραπονούμενα ἀπεκρίθη «ὅποιος δίνει τὸν παραῶ, ἐκεῖνος παίζει τὸ σουραῦλι».

βά'σ (κεφάλι).

βαλὶ'κ βα'σdán κο'κάρ.

Ἐὸ ψάρι ἀπὸ τὸ κεφάλι βρομῖαι. Πβ. τὰς ἡμετέρας: Ἐπὸ τὸ κεφάλι βρομίζει τὸ ψάρι. Ἐὸ ψάρι ἀπὸ τὸ κεφάλι βρομῖ (Σύρου κατ' ἀνακοίνωσιν κ. Ἐργ. Νικολάου). Ἐπ' τὴν κεφαλὴ βρομῖζει τὸ ψάρι (Κρήτ. κατ' ἀνακοίν. Ι. Μαμαλάκι). Βλ. κηφάλ, 3.

βεγιούκ (μεγάλος).

1. Βεγιούκ dαγὶ'v βεγιούκ φουρτούνασι ὀλούρ.

Τοῦ μεγάλου βουνοῦ μεγάλη φουρτούνα γίνεται, ἤτοι τὸ μεγάλο βουνοῦ ἔχει καὶ μεγάλη ἀντάρα. Καὶ ἑλληνική: Τὸ τρανὸν τὸ ρα΄χιν τρανὸν φουρτούναν ἔ΄χ (ΠΜ 83: ἔ΄χ καὶ τρ. φουρ.). Διὰ τὴν σημασίαν τῆς παρ. βλ. θεός, 8 (πβ. καὶ ΠΠ Β, 67).

2. Κατ'ὄαν βαλί΄κ βεγιούκ ὀλούρ.

Ψάρι ποῦ φεύγει μεγάλο γίνεται, ἤτοι φαίνεται. Ἐπὶ ἀπολεσθέντος πράγματος εὐτελοῦς μὲν, νομιζομένου δὲ ὡς ἀξίου λόγου καὶ προξενούντος λύπην. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τῆς ἀλιείας, καθ' ἣν ὁ διαφεύγων τὴν σύλληψιν ἰχθύς φαίνεται μεγαλύτερος παρ' ὅτι πραγματικῶς εἶναι.

βό΄σ (ἄδειος).

Βό΄σ ἀμπάρ, διπισίζ κότι.

Ἄδεια ἀποθήκη, χωρὶς βάσι μόδιο. Ἐπὶ λόγων ἢ πραγμάτων ἀνοήτων, ματαίων καὶ περιττῶν ἐχόντων ὅσιν ἀξίαν ἔχει ἀποθήκη ἄνευ περιεχομένου καὶ μόδιον ἄνευ βάσεως, ἄρα ἄχρηστον.

βουλμάκ (βρίσκω).

1. Βάλ ἀλατ΄ζάκ τ΄σιτ΄σεγι βουλδούν.

Βρῆκες ἄνθος ἀπ' ὅπου θὰ πάρης μέλι. Βλ. εὐρίκω, 3.

2. Τέντζερε γιουβαρλανμί΄σ καπαγίν΄ι' πουλμί΄σ.

Ἐκύλισε ὁ τέντζερες, τὸ καπάκι του βρῆκε. Καὶ ἑλληνική: Ἐκυλίεν τὸ καπάκ κ' εὔρεν τὴν τέντζᾶρην (ΠΜ 75: ἡ τέντζαρη—τὸ γαπάχ). Περὶ τῶν πολλῶν παραλλαγῶν ἐκ Πόντου καὶ ἄλλοθεν βλ. ΠΠ Γ, 273 κέξ.

γιαλάν (ψέμα).

Σὸζ΄ί΄ν γιαλανὶ ὀλμάζ, γιαγκλι΄σι ὀλούρ.

Τοῦ λόγου δὲ γίνεται ψέμα, λάθος γίνεται. Ὅτι πάσης διαδόσεως ὀσονδήποτε παραμεμορφωμένης ὑπάρχει πυρὴν ἀληθείας.

δάγ (βουνό).

Δαγδά κὶ κελδί, βαγδά κινὶ κοβίορ.

Ἦλθ' ἐκεῖνο ποῦ εἶναι 'ς τὸ βουνό, διώχνει ἐκεῖνο ποῦ εἶναι 'ς τ' ἀμπέλι. Ἦλθε τὸ ἄγριο νὰ διώξη τὸ ἥμερο.

δελί (τρελλός).

Μάλ δελιγὲ καλδί.

Τὸ βιὸς 'ς τὸν παλαβὸ ἔμεινε. Ἐπὶ τοῦ ἀποκτήσαντος τὴν ἐλευθερίαν νὰ διαχειρίζεται καὶ ἀπολαμβάνη τι, διότι ἔλειψαν ὅλοι οἱ δικαιοῦμενοι νὰ ἀντιποιοῦνται, οἱ ὅποιοι πρότερον τὸν ἠμπόδιζον.

δεμᾶ'κ (λέγω).

— Μούτ—μούτ *δεατζαγί'ν ἀρμούτ δέ da τ'ζίκ ιτ'ζινδέν.*

Ἐκεῖ ποῦ θὰ πῆς μούτ—μούτ πὲς ἀρμούτ κ' ἔβγ' ἀπὸ τῆ μέση. Ἡ περίφρ. *τ ζικμέκ ιτ'ζινδέν* (βγαίνω ἀπὸ τὸ μέσο) ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἡμέτερον *τελειώνω, ξεμπερδεύω*. Βλ *λέγω*, 4.

δέρδ (βάσανο).

Δέρδ βάρ κελίρ κει'ζέρ, δέρδ βάρ δελέρ κει'ζέρ.

Ἐπάσχει ντέρτι (ποῦ) ἔρχεται (καὶ) περνάει, ὑπάσχει ντέρτι (ποῦ) τρυπάει (καὶ) περνάει. Ἐπὶ τῆς μεγάλης διαφορᾶς τῶν δυσμενῶν τοῦ βίου περιστάσεων, τῶν ὁποίων ἄλλαι μὲν παρέρχονται χωρὶς νὰ ἀφήσουν ὀδυνηρῶς αἰσθητὰ καὶ χρόνια διαβάσεως ἴχνη, ἄλλαι δὲ τουναντίον πληγώνουν βαθέως τὴν ψυχὴν καὶ ἀφήνουν λυπηρὰν ἀνάμνησιν διαρκῆ.

δινσίζ (ἄσεβῆς πρόστυχος).

Δινσίζ ι'ν χακίνδάν ἱμανο ι'ζ κελίρ.

Ἀπὸ τὸ δίκαιο τοῦ προστύχου ἔρχεται ὁ ἄπιστος (κατὰ λέξιν), ἦτοι ὁ φαῦλος παρὰ τοῦ ὁμοίου λαμβάνει τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας του.

δογμέκ (δέρνω).

Ἐ'σεγί δογμέκζ, παλανι δογέρ.

Δὲ μπορεῖ νὰ δέρνη τὸν γαῖδαρο, δέρνει τὸ σαμάρι. Βλ. *κρούγω* (Πβ. ΠΠ Δ, 339 κέξ.).

δομούζ (χοῖρος).

Δομουζδάν πίρ κ'ι'λ ἀλμάκ ὃ da ἐγί d'ιρ.

Ἀπὸ τὸ γουρούνι καὶ μία τρίχα νὰ πάρη κανεὶς κι αὐτὴ καλὴ εἶναι. Ὅτι καὶ τὸ ἐλάχιστον πρᾶγμα ἀποσπώμενον παρὰ τοῦ φιλαργύρου εἶναι εὐπρόσδεκτον. Ἡ γένεσις τῆς παρ. ὀφείλεται εἰς τὴν διὰ λόγους θρησκευτικὸς ἀποστροφὴν τῶν Μουσουλμάνων πρὸς τὸ κρέας τοῦ χοίρου, παρὰ τοῦ ὁποίου ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ τουλάχιστον καὶ μίαν τρίχα νὰ ὠφεληθῆ τις εἶναι ἀρκετὸν καὶ τοῦτο. Περὶ τῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ παραλλαγῶν αὐτῆς βλ. ΠΠ Δ, 105 καὶ Λαογρ. Ε, 554. Πβ. ἔτι ΠΠ Δ, 298.

ζουρνατζή.

1. *Νεφὲς ἀλὰ πιλμέσεν ζουρνατζή ὄλμα*

Ἄν δὲ μπορῆς νὰ πάρῃς ἀναπνοὴ μὴ γίνῃς ζουρνατζῆς.

2 *Νεφὲς ἀλὰ πιλόρσεν ζουρνατζῆ ὄλ.*

Ἄν μπορῆς νὰ πάρῃς ἀναπνοὴ γίνου ζουρνατζῆς. Βλ. ζουρνατζῆς, 1, 2.

ἔϊλίκ (καλό).

Ἐϊλίγί γιάπ, *δενιζέ ἄτ· βαλί'κ πιλέσε, χαλί'κ πιλίρ.*

Τὸ καλὸ κάνε, ἴς τὴ θάλασσα ρῖξ' το· τὸ ψάρι ἄν δὲν τὸ ξέρη, ὁ πλάστης του τὸ ξέρει. Ὅτι καὶ ἡ ἡμετέρα: *Κάνε τὸ καλὸ καὶ ρῖξ' το ἴς τὸ γιαλό* (πβ. καὶ ΠΠ Β, 65).

ἰστεμέκ (θέλω).

Ἰστεμέμ, *ἰζοπιμέ κόϊ.*

Δὲν τὸ θέλω, βάλ' το ἴς τὴν τσέπη μου. Βλ. θέλω, 1.

ἴτ (σκύλος).

Ἰτὴν ἀγιαγί' *δα'σδάν* μι εἰσρκίορσουν;

Τοῦ σκύλου τὸ πόδι μήπως τὸ λυπᾶσαι ἀπὸ τὴν πέτρα; Βλ. σκυλίν, 2.

καβαρμάκ (φουσκώνω).

Κολτουκλαρὶ καθαρίορ.

Φουσκώνουν οἱ πλάτες του. Καὶ ἑλληνικῆ: *Ἐγαπάρεψαν τὰ γολτούχ'* ἄτ, ἐν ἧ τὸ μὲν *ἐγαπάρεψαν* ἄορ. τοῦ *γαπαρεύω* ἢ *καπαρεύω* ἐκ τοῦ τουρκ., τὸ δὲ *γολτούχ* ταῦτὸν τῷ *κολτούκ*, διότι ἐν ταῖς τουρκικαῖς λέξεσι τὰ γράμματα κ, γ καὶ χ εὐκόλως ἐναλλάσσονται. Ἡ παρ. ἐπὶ τοῦ ἐπαιρομένου.

καβου'σμάκ (ἀνταμώνω).

Δάγ δαγὰ καβου'σμάζ, ἰσάν ἰσανά καβου'σούρ.

Βουνὸ μὲ βουνὸ δὲ σμίγει, ἄνθρωπος μὲ ἄνθρωπο σμίγει. Βλ. ἀνταμώνω.

κατ'ζάν (φεύγων).

Κατ'ζαν ἴν ἀνασί ἀγλάμαδι.

Ἐκείνου ποῦ φεύγει ἡ μητέρα δὲν ἔκλαψε. Βλ. φοβειζέας.

κεμίκ (κόκκαλο).

Κεμισίζ ἔτ δλμάζ.

Χωρὶς κόκκαλο κρέας δὲ γίνεται. Ἑλληνικαί: *Χωρὶς σιουδά κρέας κὶ γίνεται* (ΠΜ 90: Τὸ κ. ἔ'χ καὶ σ.—Τραπεζ. ΑΠ 344: σιουδά).

Σύρον: *Κρέας χωρίς κόκκαλα δὲ γίνεται.* Κρήτης: *Μὲ τὰ κόκκαλα που-
λειέται τὸ ψάρι* (παρὰ Ι. Μαμαλάκι). Ἡ παρ. δηλοῖ ὅτι ἐν ἐκάστῳ
πράγματι ὑπάρχουν συμφυεῖς καὶ ἐλλείψεις.

κενδί (ὁ ἴδιος).

Κενδί δούσαν ἀγλαμάζ.

Ὅποιος πέφτει μόνος του δὲν κλαίει. Ὅτι ὁ παθὼν ἀτύχημα
ἐξ ἰδίας ὑπαιτιότητος δὲν τολμᾷ νὰ παραπονῆται. Ἡ μεταφορὰ ἐκ
τῶν παιδίων.

κετσί (κατσίκα).

Κογιούν ὀλματιγιῖ γερδιῖ κειτσιγὲ Ἀβδουραχμάν τσαγιρ ἰολάρ.

Ὅπου δὲν ὑπάρχει πρόβατο ἔς τὴν κατσίκα φωνάζουν Ἀβδου-
ραχμάν. Ἐν τυφλῶν πόλει καὶ γλαυρὸς βασιλεύει.

κιαγιῖρ (ἄπιστος).

1. *Κιαγιρ ἰν ἀκλι σοραδάν κελίρ.*

Τοῦ ἀπίστου τὸ μυαλὸ κατόπιν ἔρχεται. Ὁ κιαούρης, ἦτοι ὁ
χριστιανός, σκέπτεται ὄχι πρὸ τῆς πράξεως, ἀλλὰ μετ' αὐτὴν βλέπων
τὰ κακὰ ἀποτελέσματα.

2. *Κάρτι κιαγιῖρ μισλιμάν ὀλμάζ.*

Ἡλικιωμένος καὶ ἄξεστος κιαούρης μουσουλμᾶνος δὲ γίνεται. Τὸ
ἐπίθ. *Κάρτι* κυρίως μὲν ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ χρόνου ἀποσκληρυνομένων
φυτῶν, μεταφορικῶς δὲ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου ὑπερήλικος, ἀλλὰ καὶ
ἀμαθοῦς καὶ ἀγροίκου, ὡς περίπου τὸ ἡμέτερον *στραβόξυλο*. Ἡ παρ.
ἐπὶ τοῦ ἰδιοτρόπου καὶ δυσκόλως μεταπειθομένου.

γκῶρινμέκ (φαίνομαι).

Γκῶρινέν κῶῖ κίλαγιῖζ ἰσιτεμέζ.

Χωρὶὸ ποῦ φαίνεται κολαγοῦζο δὲν θέλει. Βλ. *φαίνομαι*.

κογιούν (πρόβατον).

Χέρ κογιούν κενδί βατζαγινδάν ἀσιλίρ.

Κάθε πρόβατο ἀπὸ τὸ δικό του πόδι κρεμειέται. Ἡ μεταφορὰ
ἐκ τῶν κρεοπωλείων. Βλ. *πρόγατον*, ὄ.

μάλ (περιουσία).

Μάλ μαλά ἀχάρ

Τὸ βιὸς ἔς τὸ βιὸς τρέχει. Ἐπὶ τοῦ ἀκαταπαύστως εὐνοουμένου

ὑπὸ τῆς τύχης. Τὰς ἐν τῇ ἑλληνικῇ παραλλαγῆς βλ. ΑΠ, 280. 343. ΠΠ Γ, 125. 127.

ὄγραμάκ (περιπίπτω).

Πέν χαντζῆ ἰκέν, σέν γιολιτζοῦ ἰκέν, ἔλπετε χανῖμά ὄγραγιατζάκοῖν.

Ἐφόσον ἐγὼ μὲν εἶμαι χαντζῆς (πανδοχεύς), ἐσὺ δὲ ταξιδιώτης, θὰ τύχη καμμιά φορὰ νὰ ἔλθῃς ἔς τὸ χάνι μου. Ἐν ἐτέρῳ παραλλαγῆ: ἔλπετε ἔλιμέ δου'σει'ζέκοῖν=θὰ τύχη καμμιά φορὰ νὰ πέσης ἔς τὰ χέρια μου. Τὰς ἐν τῇ ἑλληνικῇ παραλλαγῆς καὶ τὴν σημασίαν βλ. ΠΠ Β, 317 καὶ 318.

σοῦ (νερό).

Ἄ'ρανῖμί'ζ τ'ζόκ σοῦ καλιῖρί'ρ.

Τὸ γιαοῦρτι μας πολὺ νερὸ σηκώνει. Εἰρωνικῶς ἐπὶ τῶν δι' ἀναμείξεως ἀφθόνου ὕδατος θελότων νὰ αὐξήσωσι τὴν ποσότητα παρασκευαζομένου φαγητοῦ.

τζιγῖ'ζ (στρεψόδικος).

Τζιγῖ'ζ μαχανὰ ἀρίορ.

Ὁ στρεψόδικος ἀφορμὴ γυρεύει. Βλ. τζιβούης.

τ'σιπλάκ (γυμνός).

Βαλδίρι' τ'σιπλάκ.

Μὲ γυμνὸ μερί. Ἐπὶ τοῦ ἀνήκοντος εἰς τὴν κοινωνικὴν ὑποστάθμην καὶ ἐν ἐσχάτῃ ἀθλιότητι ζῶντος τυχοδιώκτου.

χαρακέτ (κίνησις).

Χαρακέτ ὀλμάζ σα βερεκέτ ὀλμάζ.

Ἄν δὲ γίνῃ κίνησις, δὲ γίνεται καλό. Βερεκέτ=εὐλογία τοῦ θεοῦ, ἀφθονία, εὐτυχία, καλόν. Ὅτι ἄνευ δράσεως καὶ ἐνεργείας δὲν προκύπτει ἀγαθόν.